

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**Modern Türk ve Sudan Romanlarında
Toplumcu gerçekçilik: Sabahattin Ali ve Tayyip Salih**

Yüksek Lisans Tezi

Mohamed Abdalla Ismail Khazin

Haziran 2024

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**Modern Türk ve Sudan Romanlarında
Toplumcu gerçekçilik: Sabahattin Ali ve Tayyip Salih**

Yüksek Lisans Tezi

Mohamed Abdalla Ismail Khazin

Danışman

Prof. Dr. Ahmet Koçak

Haziran 2024

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Mohamed Abdalla Ismail Khazin tarafından hazırlanan " Modern Türk ve Sudan Romanlarında Toplumcu gerçekçilik: Sabahattin Ali ve Tayyip Salih "başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Ahmet Koçak

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Muharrem DAYANÇ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Haluk Öner

Bartın Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 08/ 05 / 2024

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin CHİCAGO yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun dipnot kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Ahmet Koçak

Etik İlkelere Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Mohamed Abdalla Ismail Khazin

ÖZET

Modern Türk ve Sudan Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik: Sabahattin Ali ve Tayyip Salih

Mohamed Abdalla, Ismail Khazin

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet Koçak

Haziran 2024

Bu tez, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümde toplumcu gerçekçiliğinin tarihi gelişimine odaklanılmış, Modern Türk ve Sudan romanlarında toplumcu gerçekçilik hakkında bilgiler verilip Türk ve Sudan edebiyatı hakkında yapılan çalışmalar ve çeviriler ele alınmıştır. Ardından hem Türk hem de Sudan romanlarında toplumcu gerçekçiliğin etkileri ortaya konulmuştur. Bu genel çerçeveden sonra, Sabahattin Ali ve Tayyip Salih'in biyografileri ve edebi kişilikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Tezin asıl bölümünü oluşturan üçüncü ve dördüncü kısımlarda, her iki yazarın romanlarının olay örgüsü ortaya konulmuştur, romanlarındaki dil ve üslup kullanımı ile anlatım teknikleri incelenmiştir. Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* ve *Kuyucaklı Yusuf* ve Salih'in *Kuzeye Göç Mevsimi* ve *Zeyn'in Düğünü* romanları üzerinde derinlemesine durulmuştur. Hem Ali'nin hem de Salih'in adı geçen eserlerinde zaman ve mekân unsurları incelenmiştir. Bu romanlardaki karakterlerin yaşam öyküsü, düşünceleri ve duyguları analiz edilmiştir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde sıkça kullandığı ifadeler ve ikilemeler üzerinde durularak yazarın fikirleri ile sözcük seçimleri, dili kullanma biçimi hakkında tespitler yapılmıştır. Tayyip Salih'in romanlarında ise sömürge ve postkolonyal dönemin etkileri ortaya konulmuştur. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih'in ortak biyografik benzerlikleri ve edebi yönleri vurgulanarak değerlendirme

yapılmıştır. Çalışmanın “Sonuç” bölümünde, tezin özeti sunulmuştur. Ekler Kısımında yazarların resimleri somut örnekler olarak ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, Tayyip Salih, Modern Türk ve Sudan romanında toplumcu gerçekçilik, *Kuzeye Göç Mevsimi- Zeyn’in Düğünü*, *Kürk Mantolu Madonna- Kuyucaklı Yusuf*, toplumcu gerçekçilik.

ABSTRACT

Social Realism In Modern Turkish And Sudanese Novels: Sabahattin Ali And Tayyip Salih

Mohamed Abdalla, Ismail Khazin

Master's Thesis, Department of Turkish Language And Literature

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet Koçak

June 2024

This thesis consists of four parts. In the first and second sections, the historical development of socialist realism is focused on, and information is provided by examining socialist realism in Modern Turkish and Sudanese novels in depth. Studies and translations between Turkish and Sudanese literature are discussed. Then, reflections of socialist realism in both Turkish and Sudanese novels are revealed. Information is given about the lives, biographies, and literary personalities of Sabahattin Ali and Tayyip Salih.

In the main sections of the thesis, namely the third and fourth parts, the plot, language and style usage, and narrative techniques of both authors novels are examined and presented. Sabahattin Ali's *Madonna in a Fur Coat* and *Yusuf Kuyucaklı* and Sudanese writer Tayyip Salih's *Season of Migration to the North* and *Zeyn's Wedding* are discussed. Both Ali's and Salih's works are analyzed in terms of time and space elements. By delving into the personalities of characters created by the authors, their life stories, thoughts, and emotions are analyzed.

On the other hand, the frequently used expressions in Sabahattin Ali's works and the dilemmas commonly employed by him and his co-author have been emphasized. Similarly, the effects of the colonial and postcolonial periods in Tayyip Salih's novels are highlighted. Following this, the common biographical similarities and literary aspects of Sabahattin Ali and Tayyip Salih are highlighted and evaluated. The Conclusion section of the study attempts to summarize the entire thesis. Additionally, images of the authors are included as concrete examples.

Keywords: Sabahattin Ali, Tayyip Salih, socialist realism in Modern Turkish and Sudanese novels, *Season of Migration to the North- Zeyn's Wedding, Madonna in a Fur Coat- Yusuf Kuyucaklı*, Socialist realism

ÖN SÖZ

Sabahattin Ali, Türk edebiyatının öne çıkan yazarlarından biri olup, roman, öykü ve şiir gibi birçok alanda eser veren unutulmaz bir yazardır. Türk edebiyatında toplumcu gerçekçilik anlayışını benimseyen, ilk akla gelen isimlerden biridir. Aynı zamanda Sudan romanının en önemli yazarlarından biri olan Tayyip Salih, Sudan edebiyatında önemli bir yere sahiptir ve Arap romanının dehası olarak bilinmektedir. Sabahattin Ali'nin ve Tayyip Salih'in benimsediği ve sonuna kadar bağlı kaldığı toplumcu gerçekçilik anlayışı eserlerinde etkisi en çok hissedilen akımdır. Toplumcu gerçekçilik anlayışını benimseyen bu iki yazarın hayatını ve edebî sürecini gözden geçirdiğimizde hem Türkiye'nin hem de Sudan'ın tarihinin ve halkının yaşam tarzının izini sürmek mümkündür. Bu iki yazar da bireylerin ve toplumun psikolojik, sosyolojik, siyasi ve sosyal gelişmelerini eserlerinde başarılı bir şekilde ele almıştır.

Bu çalışmada karşılaştırmalı edebiyat bilimi çerçevesinde Modern Türk ve Sudan romanlarında toplumcu gerçekçilik üzerinde durulmuştur. Türk yazar Sabahattin Ali'nin iki eseri olan *Kürk Mantolu Madonna* ve *Kuyucaklı Yusuf* bununla birlikte Sudanlı yazar Tayyip Salih'in *Kuzeye Göç Mevsimi* ve *Zeyn'in Düşünü* romanlarındaki toplumcu gerçekçiliğin ve toplumsal değişimin yansımaları ele alınmıştır. Çalışmanın amacı iki farklı edebiyata ait dört eseri toplumcu gerçekçilik anlayışı açısından incelemektir.

Yazarların seçtiği mekânlar arasında, şehir, köy ve kasabalar bakımından birbirlerine çok benzeyen özellikler görülmüştür. Fikir itibarıyla Ali'yle Salih'in ortak bir paydada buluştuğunu söylemek mümkündür. Bu düşünce ile Modern Türk ve Sudan romanlarında toplumcu gerçekçilik üzerine Sabahattin Ali ile Tayyip Salih adlı bir çalışmanın ortaya konulması gerektiği düşünülmüştür. Sudan ve Türkiye arasındaki ilişki sadece siyasi ve ticari bağlar

ile sınırlı değildir, aynı zamanda edebi ve ilmi ilişkiler üzerinden de güçlü bir şekilde sürdürülmektedir. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih, kendi toplumlarının kültürüne ve sosyal yapılarındaki belirgin benzerliklere odaklanarak yaşadıkları dönemin ilgi çekici bir yansımasını sunmaktadır. Yazarlar, eserlerinde kasaba, köy, kent, şehir, zenginlik, fakirlik, yozlaşma, masumiyet, şehvet, aşk ve gurbet gibi konuları belirgin bir şekilde işlemişlerdir. Tayyip Salih ve Sabahattin Ali, farklı coğrafyalarda yaşamış olsalar da konulara yaklaşımları birbirlerine oldukça yakındır.

Bu çalışma, bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, toplumcu gerçekçiliğin ne olduğu tanıtılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde, Türk ve Sudan romanlarında toplumcu gerçekçilik anlayışından bahsedilmiş; iki edebiyat hakkındaki çalışmalara, çevirilere ve konulara yer verilmiştir. İkinci bölümde, Türk romanında toplumcu gerçekçilik ve Sabahattin Ali; Sudan romanında toplumcu gerçekçilik ve Tayyip Salih üzerinde durulmuştur. Ardından iki yazarın biyografileri, edebi kişilikleri ve eserleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Sudanlı yazar Tayyib Salih'in *Kuzeye Göç Mevsimi* ve *Zeyn'in Düşünü* romanları toplumcu gerçekçilik açısından incelemiştir. Ardından, romanların olay örgüsü ve eserlerde yer alan karakterlerin düşünceleri ele alınmıştır. Salih'in eserlerinde zaman ve mekân, dil ve üslup da incelenmiştir. Salih'in romanlarında, toplumcu gerçekçilik anlayışının, sömürge ve postkolonyal dönemin yansımaları ortaya konulmuş; ayrıca *Kuzeye Göç Mevsimi* romanının yasaklanması iki karakterin etkisinin ne olduğu tespit edilmiştir.

Son bölümde, Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* ve *Kuyucaklı Yusuf* romanları toplumcu gerçekçilik açısından incelenmiştir. Bu bağlamda, romanların olay örgüsü ve karakterlerin düşünceleri analiz edilmiştir. Ali'nin eserlerinde zaman ve mekân unsurları, dil ve üslup teknikleri ele alınmıştır. Ayrıca Ali'nin eserlerinde sıkça kullanılan "tebessüm etmek" ifadesi ve ikilemeler üzerinde durularak yazarın kendine özgü bir teknik geliştirdiği vurgulanmıştır. İki yazar arasındaki biyografik benzerlikler ve ortak edebî

yönler ortaya konulmuştur. Çalışmanın “Sonuç” bölümü, bu tezin geniş bir özetini içermektedir. Ayrıca, yazarların resimleri somut örnekler olarak eklenmiştir.

Çalışma boyunca destekleriyle bilgileriyle önerileriyle ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Koçak’a teşekkürlerimi sunuyorum. Benden fiziksel olarak uzakta olmalarına rağmen daima dualarıyla ve teşvikleriyle yanımda duran aileme özel bir teşekkür borçluyum. Tez sürecinde destek veren Beyza Gül Yalçın Hanımefendi’ye ve bilgilerinden faydalandığım tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunuyorum. Öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve içimde etki bırakan herkese sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Yüksek lisans yapmamı sağlayan başta Türkiye Cumhuriyeti’ne olmak üzere İstanbul Medeniyet Üniversitesine, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’na (YTB) şükranlarımı sunuyum.

KISALTMALAR

Çev.	: Çevirmen
Edt.	: Editör
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
A.g.e.	: Adı geçen eser
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
TDK.	: Türk Dil Kurumu

İÇİNDEKİLER

TEZ JÜRİSİ ONAYI.....	II
BEYANLAR	III
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	viii
KISALTMALAR.....	xi
İÇİNDEKİLER	xii
Ekler	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1.1. Afrika ve Arap Edebiyatında Sudan Edebiyatı.....	7
1.2. Çeviriler.....	12
1.3. Konular.....	14
1.4. Türk ve Sudan Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik	18
İKİNCİ BÖLÜM	22
2.1. Sudan Romanında Toplumcu Gerçekçilik ve Tayyip Salih.....	22
2.2.1 <i>Tayyip Salih Hayatı ve Eserleri</i>	25
2.2. Türk Romanında Toplumcu Gerçekçilik ve Sabahattin Ali	30
2.3. Sabahattin Ali Hayatı ve Eserleri.....	33
2.3.1. <i>Sabahattin Ali Hayatı</i>	33
2.3.2. <i>Sabahattin Ali'nin Eserleri</i>	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	42
3.1 Toplumcu Gerçekçilik Açısından Kuzeye Göç Mevsimi.....	42
3.1.1 <i>Kuzeye Göç Mevsimi</i>	42
3.2. Tayyip Salih'in Romanlarının Olay Örgüsü	45
3.2.1. <i>Kuzeye Göç Mevsimi Olay Örgüsü</i>	45
3.2.2. <i>Zeyn'in Düğünü Olay Örgüsü</i>	48

3.3. Tayyip Salih'in Romanlarında Kişiler	51
3.3.1. Kuzeye Göç Mevsimi'nde Karakterler.....	51
3.3.2. Zeyn'in Düğünü'nde Kişiler	60
3.2. Tayyip Salih'in Romanlarında Mekân ve Zaman.....	64
3.2.1. Kuzeye Göç Mevsimi'nde Zaman Mekân.....	64
3.2.2 Zeyn'in Düğünü'nde Zaman ve Mekân	68
3.3. Tayyip Salih'in Romanlarında Dil ve Üslup	70
3.4. Kuzeye Göç Mevsimi'nde Sömürge ve Postkolonyal Döneminin Yansımaları	71
3.5. Kuzeye Göç Mevsimi'n Yasaklanmasında İki Karakterin Etkisi ...	76
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	80
4.1. Toplumcu Gerçekçilik Açısından Kuyucaklı Yusuf ve Kürk Mantolu Madonna Romanları	80
4.1.1. Kürk Mantolu Madonna.....	80
4.1.2 Kuyucaklı Yusuf.....	82
4.2.1 Romanların Olay Örgüsü	92
4.2. Ali'nin Romanlarında Kişiler	103
4.2.1. Kuyucaklı Yusuf'ta Kişiler	103
4.2.2. Kürk Mantolu Madonna'da Kişiler	112
4.3. Sabahattin Ali'nin Romanlarında Mekân ve Zaman	122
4.4. Sabahattin Ali'nin Romanlarında Dil ve Üslup	124
4.5. Sabahattin Ali'nin Romanlarında İkilemeler.....	128
4.6. Sabahattin Ali ile Tayyip Salih Ortak Noktaları	133
4.6.1. Biyografi Açısından Ortak Noktaları.....	133
4.6.2. Edebi Yönünden Benzerlikleri	134
Sonuç.....	137
Kaynakça.....	144
Ekler	149

EKLER

Şekil 1: Sabahattin Ali	149
Şekil 2: Sabahattin Ali	149

GİRİŞ

Modern Türk ve Sudan romanlarında toplumcu gerçekçilik algısı büyük bir rol oynamıştır. Sabahattin Ali'nin ve Tayyip Salih'in benimsediği ve sonuna dek bağlı kaldığı toplumcu gerçekçilik anlayışı eserlerinde işlenmiştir. Bu konunun derinliğine geçmeden önce, toplumcu gerçekçiliğin ne olduğunu tanıtmaya çalışacağız. Öncelikle toplum nedir? Toplum, geniş anlamıyla insanların gelişmesine yönelik ortak bir hedef veya amaç doğrultusunda bir araya geldiği, sosyal, tarihi ve siyasi süreçlerle şekillenen ve benzer düşünce, kültür, değer, norm, inanç ve eylemleri paylaşan bir topluluk olarak ifade edilmektedir. TDK'ye göre ise toplum aynı ülkede yaşayan ve ortak çıkarlarını gerçekleştirmek adına iş birliği yapan fertlerin oluşturduğu cemiyete toplum denir. Toplum ile millet birbirlerine biraz benzer, bunun için izah etmek gerekir. Millet ve toplum kavramı arasındaki belirgin fark şudur: Milletlerde, dil, din veya ırk benzerliği gibi ortak unsurlar aranırken, toplumlar aynı coğrafyada yaşama ve benzer yasalara tabi olma esasına dayanır. Toplumcu gerçekçilik aslında toplumun düşüncelerinden ve milletlerin değerlerinden ve sanatından oluşur.

Toplumcu gerçekçilik kavramı 1930'dan önce başlamış 1934'te Sovyetlerin resmi sanat kuramı olarak kabul edilen, toplumcu gerçekçiliğin temel taşı Marksizm'e dayanmaktadır. Bu kavram aslında *"Marks ile Engels'den geldiği iddia edilebilir; ancak asıl taşıyıcıları daha ziyade Belinski, Çernişevski ve Dobrolyubov gibi 19. yüzyıl Rus 'devrimci demokratik' eleştirmenlerdir"*¹. Bu eleştirmenler, edebiyatın toplumsal eleştiri ve analiz aracı olduğunu, sanatçının ise toplumsal bir aydınlanmacı olduğunu düşünürler. Onlara göre, edebiyat gösterişli estetik tekniklerle değil, toplumsal ilerlemenin bir aracı olarak hizmet etmeli ve sanat, yansıtmakla yükümlü olduğu toplumsal gerçekliğin genel özelliklerini tasvir etmelidir. TDK'ye göre gerçekçilik *"gerçekleri olduğu gibi"*

¹ Terry Eagleton, Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi, Çev. Utku Özmağas, 5.Baskı, İletişim Yay., İstanbul, 2019, s.59.

yansıtmaya çalışan sanat çığırı, realizm, realisttik anlamlarına gelmekle beraber aynı zamanda tutum ve davranış anlamlarını da içerir". Dolayısıyla bu akım kavram olarak edebiyatta büyük bir yere sahiptir. "Gerçekçilik" sözcüğünü felsefi bilinçten bağımsız bir gerçekliğin var olduğunu benimseyen bir görüş olarak da tanımlamak mümkündür. Aslında 1934'te gerçekleştiren Sovyet Yazarlar Birliği toplantısında Maksim Gorki toplumcu gerçekçiliğinin anlayışını ve temel kavramları dile getirmiştir. Bu kavram "*gerçeklik devrimci gelişme içinde görülür ve doğru olarak tarihi somutlukla, işçi sınıfının eğitimi gözetilerek yansıtılır*"². Ahmet Oktay da bu akımın açıklamasını yaparken, bu şekilde izah etmiştir. "*İç içe geçmiş iki sorun, yazının yararı ile yazarın sorumluluğu (görevi), Rus yazınının başlıca belirleyicileri olmuştur*"³. Bu akım ilk yıllarda Marksist görüşü benimseyen ve bu görüş doğrultusunda eserler veren yazarlar tarafından benimsenmiş olup, sanatçının eserlerinde anlattığı durum veya duyguların toplumsal olduğunu, insan bilinciyle şekillendiğini temel almıştır. Ardından bu akım edebiyatta yer almaya başlamıştır. Toplumcu gerçekçilik yazarlarına göre "*duyulmayan bir duygu, anlaşılmayan bir düşünce, işitilmeyen bir ses kavranabilir mi? Ya da kavranılmayan, duyulmayan bir duygu ifade olunur mu?*"⁴ soruları dile getirir. Ayrıca şiir sadece şiir için, sanat da yalnızca sanat için olduğu düşünceleri kabul edemezler. Aslında toplumcu gerçekçilik akımı bir parti görüşüne aittir. Daha doğrusu "*Sosyalist işçi sınıfı açısından edebiyat belirli insanların ya da toplulukların tekelinde bir zenginleşme aracı olmamalıdır*"⁵." Kısaca toplumcu gerçekçilik aslında sosyalist bir dünya görüşüne göre temellendirilmiş. Zaman geçmesiyle birlikte edebiyata da yansıtmaya başlamıştır. Edebiyattan bir parça haline gelen toplumcu gerçekçilik kavramı,

² Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (İstanbul: Cem Kültür Yayınları,1994), s. 53.

³ Ahmet Oktay, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları* (İstanbul: Everest Yayınları, 2003), s.75

⁴ Hikmet Kivılcımlı, *Edebiyatı Cedide'nin Otopsi, Bütün Eserleri 12* (İstanbul: Sosyal İnsan Yayınları, 2008), s.19.

⁵ Murat Belge, *Marksist Estetik Christopher Caudwell Üzerine Bir İnceleme*. (İstanbul: Birikim Yayınları,1997), s.70.

Marksist teorinin sınıf çatışması esas alarak, kapitalist sınıfa karşı proletaryanın zaferini müjdeleyen temaların ağırlıkla işlemiştir.

Toplumcu gerçekçilik, toplumdaki haksızlıkları mevcut durumu ve insanların eşitsizlikleri anlatmaktadır. Lenin'e göre, sanat ve edebiyat, toplumdaki hâkim sınıfın sözcülüğünü üstlenir ve bu sınıfın siyasi durumuyla doğrudan ilişkilendirir. Sosyalist devrim sürecinde, edebiyatın rolü devrimi gerçekleştirecek işçilerin siyasi düşüncelerine hizmet etmek olarak öne çıkar. Lenin, toplumcu gerçekçilik akımını "parti edebiyatı" olarak adlandırarak, bu akımın özelliklerini belirtmiş ve aynı zamanda eleştirdiği burjuva edebiyat anlayışına karşı net bir duruş sergilemiştir. *"Bugünkü edebiyatın burjuva törelerine; kazanç sağlayan ticarî burjuva basınına, burjuva edebî kariyerizme ve bireyciliğe, aristokratik anarşizme ve kâr peşinde koşmaya karşıt yönde, sosyalist proletarya, parti edebiyatı ilkesini öne sürmeli"* ⁶. Yani bu ilkeyi ilerletmeli ve mümkün olduğunca uygulayarak onu tam anlamıyla edebiyata geçirmelidir. Çünkü sanatçılar eski dönemlerde daha çok burjuva tabakasının değerlerini yansıtmıştır. Zaman ilerledikçe toplumcu gerçekçi edebiyat; toplumun bünyesindeki sınıfsal çatışmaları ve adaletsizlikleri sergileyen; işçilerin, köylülerin, emekçilerin tarih akışın içerisindeki önemini sezdirmeye çalışan bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır.

Bu düşünce çerçevesinde belli bir kurgu üzerinden ele alınmıştır. Bununla beraber belli bir karakterler işleyerek belli bir örgüsüne sahiptir. Türk edebiyatında toplumcu gerçekçilik kavramı *"Nazım Hikmet'ten başlayarak 1940 kuşağı toplumcuları ve köy romancıları bu akım içinde yer almaktadır"* ⁷. Türkiye'de edebiyat, uzun bir geçmişe sahip köklü bir sanat dalıdır. Cumhuriyet öncesinde ve sonrasında, siyasal ve kültürel değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Benzer şekilde, edebiyatta da çeşitli kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu değişimle meydana gelen toplumcu gerçekçilik anlayışı, Türk aydınları tarafından geniş kitlelere

⁶ Marx-Engels-Lenin, *Sanat ve Edebiyat*, çev. Aziz Çalışlar (İstanbul: Evrensel Basım Yayınları, 2006), s. 197.

⁷ Secaattin Tural, *Modern Türk Edebiyatının 100'ü*, (Ankara: OTTA Yayın Evi, 2018), s. 12.

ulaştırılmıştır. Ardından yavaş yavaş toplumcu gerçekçilik bir akım olarak Türk edebiyatında yer edinmeye başlamıştır.

Aynı şekilde, Sudan edebiyatında da diğer edebiyatlar gibi zaman içinde değişimler meydana gelmiştir. Zaten Sudan'daki sürekli evrilen toplumun bakış açısı, siyasi atmosfer ve ideoloji eğilimleri, toplumcu gerçekçilik romanlarının yazılmasında önemli bir etken olmuştur. Bu değişim, sanat ve edebiyat alanında da belirgin bir şekilde kendini göstermiştir. Sudan edebiyatında toplumcu gerçekçilik anlayışı benimseyen ve öne çıkan birçok yazar bulunmaktadır. Örneğin, Tayyip Salih ve Abdülaziz Barka Sakin, Sudan edebiyatının ünlü toplumcu gerçekçilik yazarları arasında yer almaktadır.

Genellikle toplumcu yazarlar, toplumcu gerçekçiliği doğrudan değil, edebi bir üslupla ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda toplumcu gerçekçilik ve eleştirel gerçekçilik birbiriyle benzerlik göstermektedir. Ancak toplumcu gerçekçiliği diğerlerinden ayıran şey şudur: Toplumcu gerçekçilik eleştirmenin yanı sıra, sorunların nasıl çözülebileceğini ve doğrunun nasıl olması gerektiğini de destekler. Toplumcu gerçekçiliğin içerdiği belirgin konular ve temalar bulunmaktadır. Örneğin toplumda var olan problemler sosyoloji, ekonomi, ideoloji, felsefi ve siyasi boyutuna kadar ihtiva edilmektedir. Bazen siyasi meselelere yoğunlaşır, bazen ideolojik yaklaşıma eğilir, bazen ise sosyoloji ve felsefi temalarının altını çizer. Bunun altını çizerken, ağa ile köylü çatışması, halk ile yönetici sıkıntısı, öğretmenle imam anlaşmaması, zengin ile fakir çelişkisi, aydın ile cahil uyumsuzlukları, güçlü ile zayıf ayrışıklığı, dinle felsefe zıtlaşması, insan ahlakının yozlaşması, Doğu ile Batı paradoksu, siyasi grupların arasında mücadelesi, sağ ve sol kavgası gibi temaları içermektedir. *“Toplumcu gerçekçilik şu anki gerçeği bilmek değil, bunun nereye doğru gittiğini bilmektedir. Toplumcu gerçekçilik eser, yazarın hayatta gördüğü ve eserinde yansıttığı çelişkilerin nereye varacağını belirten bir eserdir.”*⁸

⁸ Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi* (İstanbul: Cem Kültür Yayınları, 1994), s. 54.

Yazarlar genellikle yaşamı veya seçtikleri sosyal kesiti tüm ayrıntılarıyla ifade etmezler. Çünkü tek bir saatin bile bütün detaylarıyla anlatılması, oldukça geniş bir kitap serisi gerektirebilir. Bunun için *“anlatmaya çalışan yazar bunu yapmayacağına göre, ancak gözüne ilk parça ayrıntıları vermekle yetinecektir”⁹*. Dolayısıyla toplumcu gerçekçilik görüşü aslında toplumda ezilen *“işçilerin, köylülerin, emeğiyle geçinenlerin duygu düşünce ve hayallerine tercüman olmaya çalışan”* bir akımdır¹⁰. Bu anlayışa dayanan kavram konularını ezen- ezilen, sömüren- sömürülen, ağa- köylü çatışmalarına odaklanır. Bir yandan toplumcu gerçekçilik ideoloji ön plandadır, dolayısıyla Sanatçı, kendi düşüncelerini doğrultusunda okuyucu yönlendirir. Toplumcu gerçekçilik yazarlarının edebi tarzı genellikle anlaşılır bir dille ifade edilir. Bu akımın eserlerindeki dil, günlük konuşma diline daha yakındır. Bu nedenle, kahramanlar genellikle yerel ağızla konuşturulur. Örneğin, toplumcu gerçekçilik bir işçinin veya köylünün konuşma tarzını yansıtmaya özen gösterir. Bu sebeple, bir eserin toplumcu gerçekçilikle uyumlu olabilmesi için mekân, zaman, karakterler, toplum ve dil arasında uyum sağlanır.

Özellikle Sabahattin Ali ve Sudanlı yazar Tayyip Salih, toplumcu gerçekçi yazarlardan olmaların nedeniyle, kendi romanlarında yukarıda bahsi geçen unsurları sezmek mümkündür. Mesela Sabahattin Ali’nin eserlerine bakarsak, Anadolu insanını ve yaşam tarzını iyi bir şekilde yansıtmıştır. Yazar, Anadolu’yu anlatırken nasıl anlattığına da önem vermiştir. Örneğin *“Sabahattin Ali sade bir dil, yalın, duru, ama yoğun bir anlatımı seçmiştir. Ölçünlü dili kullanmayı her zaman önde tutmuş, ağız özelliklerini yansıtmayı tercih etmemiştir. Bununla birlikte, anlattığı konuların ve yaşamın gerektirdiği söz varlığına gereği kadar yer vermiştir”¹¹*.

⁹ Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (İstanbul: Cem Kültür Yayınları, 1994), s. 58.

¹⁰ Secaattin Tural, *Modern Türk Edebiyatının 100’ü* (Ankara: OTTO Yayın Evi, 2018), s. 13.

¹¹ Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, *Sabahattin Ali’nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*, (Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü Adana 2014), s.73.

Sabahattin Ali, özellikle *Kuyucaklı Yusuf* romanında köy sorunlarına yönelmiştir. Diğer romanlarında da şehir hayatı, aşk ve birçok konular barındırmıştır. Aynı şekilde Tayyip Salih'in *Kuzeye Göç Mevsimi'nde ve Zeyn'in Düşünü*' da köy, kasaba kent, şehir ve aşk gibi konuları ele almıştır. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih, toplumcu gerçekçilik açısından Türk ve Sudan edebiyatında önemli bir yere sahiptirler. Her iki yazar da toplumcu gerçekçilik anlayışına bağlı kalarak eserlerinde toplumsal gerçeklikleri kaleme almışlardır. Bu gerçekleri devrimci gelişmelerle birlikte ortaya çıkarmışlar ve alt sınıfını göz önünde bulundurularak tarihsel gerçeklikle somut bir şekilde eserlerinde yansıttılar.

Böylelikle iki yazar Sudan edebiyatında olsun Türk edebiyatında olsun, edebî, ilmî ve fikri alanlarda büyük bir katkıları olmuştur. İki yazarın edebiyata bıraktıkları ölmez eserleri incelemek ve aralarındaki mukayeseli bir çalışma ortaya koymak lazımdır. Bu düşünce ile *Modern Türk ve Sudan Romanlarında Toplumcu gerçekçilik: Sabahattin Ali ile Tayyip Salih* adlı bir çalışma ortaya konulması gerektiğini düşünülmüştür. İki romancının kaleme aldıkları temalar, işledikleri konular büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Sudan ve Türkiye sadece siyasi ve ticari bağların yanında edebi ve ilmî rabıtalara güçlü tutmak lazımdır. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih bu akımı benimseyerek “toplumu tarih içindeki yerine oturtmak, içindeki çatışmaları, ilerici ve tutucu güçleri fark ederek romanlar yazmışlardır¹²”.

¹² Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (İstanbul: Cem Kültür Yayınları, 1994), s. 54.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Afrika ve Arap Edebiyatında Sudan Edebiyatı

Afrika edebiyatı, dünya edebiyatı içerisinde önemli bir yeri tutmaktadır. Afrika edebiyatı denildiğinde mutlaka bilmemiz gereken, abide şahsiyetler karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak; Mısır'dan Necip Mahfuz, Sudan'dan Tayyip Salih ve Abdül Aziz Baraka Sakin, Nijerya'dan Chinua Achebe, Fas'tan Mohamed Choukri, Tonus'tan Aboul Qacem Echebbi, Güney Afrika'dan Nadine Gordimer ve Senegal'den Mariama Ba gibi yazarları söylemek mümkündür. *"Afrika edebiyatı ve kültürünün oluşumunda dilin etkin rol oynadığını iddia eden Ngügi, kıtanın bağımsızlık sonrası sömürgesizleşme olarak nitelendirilen süreçte yerel dillerin önemime dikkat çeker¹³".* Eleştirmen ve yazar Ngügi Wa Thiong'o, Afrika edebiyatını üç ana kategoriye ayırır: yerel dillerde yazılan Afrika edebiyatı, Arapça kullanılarak üretilen edebiyat ve sömürge dilleri kullanılarak yazılan eserlerin oluşturduğu edebiyat. Ayrıca, Ngügi Wa Thiong'o, Afrika'da Arapçanın yabancı bir dil olarak görülmediğini ifade etmektedir.

Ngügi Wa Thiong'o, anadilin; düşüncenin, kültürün ve zihinsel imgelerin temeli olduğunu düşünür. Ona göre, sömürgeci Avrupa dilleri bir zihniyeti dayatmaktadır. Afrika edebiyatı içerisinde bahsi geçen değerli yazarlar, Afrika edebiyatına ve Arap edebiyatına önemli eserler kazandırmışlardır. Afrika edebiyatı, çok geniş bir alanı kapsamakta ve birçok farklı dillerde kaleme alınmış bir literatürdür. Örneğin *"Afrikalının bağımsızlık öncesi bir yüzyıl kadar dilin hegemonyasında, zihinsel bir dönüşüme maruz kaldığını*

¹³ Ngügi Wa Thiong'o, *Zihni Sömürgeci Azad Afrika Edebiyatında Dil Politikası* (Ankara: Hece Yayınları, 2017) s. 9.

söyleyen düşünür, Afrikalı yerel dillerin yeniden etkin olması, yazınsal bir yekûn oluşturmasıyla bir Afrika tahayyülünün oluşabileceğini inanmaktadır¹⁴.

Sudan edebiyatı, Afrika edebiyatından sayılır mı? Araştırmacı yazar Kasan Ali Osman, bu konuyla ilgili önemli bir açıklamada bulunmuştur. “Durumun mahiyeti, Sudanlılar olarak Afrika’ya ait olmamızı ifade eder. Bu aidiyet hem duygusal hem kültürel hem de kimlik bağlılığını içerir. Sudanlı olmamız, Afrika edebiyatında yazılan eserlerin bizi temsil etmesi anlamına gelir. Bazıları Afrika edebiyatını yalnızca Sahra altı olarak tanımlar¹⁵. Açıklamaya istinaden, Sudan yazıları/eserleri Afrika edebiyatına ait değil midir? “Afrika edebiyatı denilince coğrafi olarak, yalnızca Sahra altı Afrika’yı kasteden bir olgu mu var? Bu olgu genel olarak kabul ediliyor mu? Afrika edebiyatı nasıl sınıflandırılır? Daha doğrusu, sınıflandırma yaparken metin mi, yoksa metnin yazarı mı esas alınır¹⁶?”. Bu sorunun cevabı çok tartışmalı bir konu olarak gündemde yer almaktadır. Eğer Afrika edebiyatını, kıtayı tamamen kapsayacak şekilde ele alırsak; Sudan edebiyatının Afrika edebiyatından sayılması mümkündür. “Ngũgĩ Wa Thiong’o’ya göre Afrika kıtasının hakkında yazılan tüm eserler, Afrika edebiyatı olarak değerlendirilir¹⁷”. Kasan Ali Osman da Sudan edebiyatının, Afrika edebiyatından sayılması konusunda bir engel görmemektedir.

Diğer taraftan, Sudan edebiyatını Arap edebiyatı olarak gören bir kesim de bulunmaktadır. Bu durumun nedeni, Sudan edebiyatının Arap edebiyatı ile sıkı bir bağ içinde olmasıdır. Ayrıca, Sudan’ın resmi dilinin

¹⁴ Ngũgĩ Wa Thiong’o, *Zihni Sömürgeci Azad Afrika Edebiyatında Dil Politikası* (Ankara: Hece Yayınları, 2017) s. 10.

¹⁵ Kasan Ali Osman, S.24TV, *Al-farak Söyleyişleri*, 2018. https://youtu.be/75_1ijn0wVs?si=G8a4nJCCUd6rRDEL [Erişim Tarihi: 27.07.2023]

¹⁶ Kasan Ali Osman, S.24TV, *Al-farak Söyleyişleri*, 2018. https://youtu.be/75_1ijn0wVs?si=G8a4nJCCUd6rRDEL [Erişim Tarihi: 27.07.2023]

¹⁷ Ngũgĩ Wa Thiong’o, *Zihni Sömürgeci Azad Afrika Edebiyatında a Dil Politikası* (Ankara: Hece Yayınları, 2017), s.10.

Arapça olması da bu durumda etkili olmuştur. Bazı Arap yazarlar ve Sudan'ın aydın kesimleri, Sudan edebiyatını Arap edebiyatı olarak değerlendirmektedir. Örneğin *“Abdullah et-Tayyib'in benimsediği, etrafında fikir ve sanat ürettiği dava, daha ziyade Arap dilinin önemi ve korunması meselesidir¹⁸”*. Daha doğrusu Abdullah et-Tayyib Sudan edebiyatını, Arap edebiyatından bölünmez bir parça olarak görmektedir. Ngügi Aw Thiong'o Arapça'yı Afrika'da yabancı dil olarak görmemiştir. Ngügi'nin daha çok odaklandığı nokta şudur: *“çalışma, Afrika edebiyatı olmaya layık oldu mu¹⁹?”*. Bu iki bakış açısıyla ilgili hararetli tartışmalar yapılmış ve hala da yapılmaya devam etmektedir. Sudan edebiyatı, Afrika edebiyatı içerisine dahil olur mu? sorusunun yanıtı henüz netleşmemiştir. Farklı düşünen Ngügi Aw Thiong'o *“Bu edebiyat Afrika hakkında mı? Yoksa Afrika deneyimi hakkında mıydı? Bu Afrikalı tarafından yazılan bir edebiyat mıdır? Peki, Afrikalı olamayan ve Afrika hakkında yazanlara ne demeli²⁰?”* bu durumlara göre cevap vermenin daha sağlıklı olacağını düşünmektedir.

Afrika ve Arap edebiyatı içinde Sudan edebiyatı önemli bir yere sahiptir. Sudan edebiyatında, ağırlıklı olarak Arapça kullanılmakla beraber, İngilizce ve Sudan'daki yerel diller ile kaleme alınan eserlere rastlanmaktadır. Sudan edebiyatında, Sudan'ın bağımsızlığından sonra ortaya çıkan edebiyat eserleri, büyük oranda Sudan'ın resmi dili ile ortaya konulmuştur.

Sömürgecilik sonrası Sudan edebiyatı hakkında fikir beyan edecek olursak, bilhassa 20. yüzyıl ortasından bugüne kadar, Sudan edebiyatını temsil edebilecek birçok yazar, şair ve sanatçı vardır. Yazar olarak Üstat Abdalla Al-

¹⁸ Suliman Nasir İbrahim Abdalla, *“Sezai Karakoç, T.S. Eliot ve Abdullah Et-Tayyib'in Eserlerinde Medeniyet ve Kültür İlişkisi”* FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 2023, s. 4.

¹⁹ Ngügi Wa Thiong'o, *Zihni Sömürgeci Azad Afrika Edebiyatında Dil Politikası* (Ankara: Hece Yayınları, 2017) s. 11.

²⁰ Ngügi Wa Thiong'o, *Zihni Sömürgeci Azad Afrika Edebiyatında Dil Politikası* (Ankara: Hece Yayınları, 2017) s. 11.

tayip, Tayyip Salih, Abdul Aziz Baraka Sakin, Hammour Ziada; şairler olarak, İderis Muhammed Camma, Yusuf Beşir ve Al-hadi Âdem Sudan edebiyatının ünlü şahsiyetlerindendir. Tayyip Salih'in roman ve hikayelerinde göstermiş olduğu başarı, sadece Afrika kıtası ve Arap bölgesinde değil, dünyanın dört bir tarafında karşılık bulmuştur. Sudan edebiyatı denilince, Tayyip Salih adeta "olmazsa olmaz" isimlerdendir. Tayyip Salih, modern Sudan edebiyatının kurucusu sayılmaktadır. Salih'e "*Arap romanının dehası unvanı verilmiş ve dünyanın en iyi 100 romancısı listesinde yer almıştır*"²¹. *Zeyn'in Düğünü* romanı ve *Kuzeye Göç Mevsimi* gibi romanları büyük bir ses getirmiştir.

Sudan edebiyatı hem Arap edebiyatı hem de Afrika edebiyatı olarak anılmaktadır. Ancak bu sınıflandırmada, hangi perspektife göre Afrika edebiyatı, hangi perspektife göre Arap edebiyatı olarak algılandığı konusunda bir tartışma meydana gelmiştir. Bu tartışma hala devam etmektedir. Ortaya atılan, ancak henüz yanıtı bulunmayan bazı sorular belirlenmiştir. Sudan edebiyatı, neye göre Arap, kime göre Afrika edebiyatı olarak algılanır? Sudan edebiyatı içerisinde oluşturulan çalışmalar, Afrika edebiyatına dahil olmaya layık mı? Bu soruları şu ana kadar açıklığa kavuşmuş değildir.

1.1. Sudan ve Türk Edebiyatına Ortak Yaklaşım

Türk edebiyatı ve Sudan edebiyatının geçmişten, günümüze kadar ortak noktaları olmuştur. Bu ortak noktalar, tarihte Sudan'daki "Mısır Türk Yönetimi" diye adlandırılan dönemden başlamıştır. Türk ve Sudan edebiyatının, arasındaki bu ilişki tarihi olarak 1820 yılından başlayarak, 1885'e kadar devam etmiştir. "Mısır Türk Yönetimi" dönemi, Muhammed Ali Paşa'nın Sudan'ı fethettiği yıllara denk gelmektedir. Sudan'da, Mısır Türk Yönetimi uzun yıllar sürmüştür. Bu yönetim, Sudan'ın, Muhammed Ahmet Almahadi'nin eline geçmesiyle sona ermiştir. Sudan'da bu süreç içerisinde siyasette, ticaretle ve

²¹ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 1.

edebiyatta yeni bir köprü oluşturulmuştur. Fakat Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Sudan edebiyatı ile Türk edebiyatının arasındaki bağlar çok azalmış ve edebiyat noktasında bir kopukluk olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Sudan edebiyatının, Türk edebiyatıyla değil daha çok Arap edebiyatı ve Batı edebiyatı ile ilişkileri olmuştur. Sudan edebiyatı ile Türk edebiyatının ilişkilerinin çökmesinde, Sudan'da bulunan, Mısır Türk Yönetimi'nin sona ermesinin, büyük bir etkisi olmuştur. Yeni gelen İngiliz sömürgeciliği, Sudan edebiyatını ciddi anlamda etkilemiştir. O dönemlerde Türk edebiyatı ise daha çok Rus edebiyatına ve Batı edebiyatına odaklanmış bulunmaktadır. Böylelikle iki edebiyatın arasındaki olan bağlantı zamanla tamamen kopmuştur. Zamanın akmasıyla birlikte iki edebiyatın arasındaki kopuk olan ilişki 1980'li yıllardan sonra tekrardan bağlanmaya başlamıştır. 1980'li yıllardan sonra Sudan edebiyatçıların, alimlerin ve düşünürlerin eserleri Türk edebiyatında yer almıştır. Aynı zamanda, Sudan edebiyatının sahasında, Türk edebiyatının yazarları, şairleri ve düşünürleri de fark edilmeye başlanmıştır. 1980'li yıllarından bu yana Sudan edebiyatına ait birçok eser Türkçeye tercüme edilmiştir. Mesela Sudanlı düşünür Hasan Turabi'nin kitapları, Al-Fatih Hasaneyn'in eserleri, Tayyip Salih'in romanları ve birçok yazarın çalışmaları Türkçeye tercüme edilmiş, öyküleri ve araştırmalarına önem verilmiştir. Sudan'da da eski Türk edebiyatından Yunus Emre'nin, Yeni Türk edebiyatından ise Orhan Pamuk'un ve Elif Şafak'ın eserleri Sudan kütüphanelerinin raflarında yerini görmüştür. Buna ek olarak Türk filozoflarının, alimlerin ve düşünürlerin çalışmaları bazı dernekler vasıtasıyla Sudan'da ses getirmiştir. Hatta halkın bir kısmı tarafından Türk düşünürlerin fikrini benimsenmiştir.

Son yıllarda, Sudan edebiyatı ile Türk edebiyatının arasındaki meydana gelen gelişmelerde bazı kurumların büyük bir etkisinin olduğunu belirtmek gerekmektedir. Örneğin, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı'nın okulları ve TİKA tarafından yürütülen eğitim projeleri, sadece edebiyat alanında değil aynı zamanda diğer alanlarda da katkı sağlamıştır. Türk romanı ile Sudan romanı

arasında benzeyen birçok noktalar bulunmaktadır. Türk edebiyatında görülen; köy hayatı, şehir yaşamı ve siyasi meseleleri konu edinen eserlerdeki gibi Sudan edebiyatında da aynı temalar ve konular işlenerek eserler oluşturulmuştur. İki edebiyatın arasında ortak noktaların olmasına rağmen şu ana kadar, Sudan edebiyatı ile Türk edebiyatının arasında toplumcu gerçekçilik açısından, karşılaştırmalı bir tez veya akademik bir çalışma yapılmamıştır.

Sudan ve Türk edebiyatı arasındaki ilişki, Osmanlı devleti döneminde başlamıştır. Bazı dönemlerde bağlar biraz kopmuş fakat son yıllarda ilmî ve edebî bağlar yeniden kurulmuştur. Bu ilişkilerin kuvvetlendirilmesine katkı sağlayan kurumlar da önemli bir rol oynamaktadır.

1.2. Çeviriler

Sudan edebiyatı, genellikle Arapça, İngilizce ve yerel dillerde yazılan eserlerden oluşmaktadır. Bu edebiyat, Sudan'ın zengin kültürel dokusunu, tarihini ve toplumsal yapısını yansıtan çeşitli eserler içerir. Türk edebiyat severlerle çeviriler aracılığıyla buluşan, Sudan edebiyatı ve yazarlarının eserleri, farklı bir coğrafyanın renkli ve derin anlatılarına yepyeni bir kapı açmıştır. Sudan edebiyatının, Türk edebiyatına yaptığı katkılar; tarihsel, kültürel, dinsel ve toplumsal açıdan farklı bir bakış açısı sunmuştur. Bu eserler, Sudan'ın geçmişini, geleneklerini ve yaşam biçimini anlamak isteyenler için bir pencere niteliğindedir. Bu çeviriler, kültürel köprüler kurarak, iki edebiyatının iki coğrafyanın arasında anlayışı artırmıştır. Çeviriler vasıtasıyla Türk ve Sudan edebiyatını birbirlerine yakınlaştıran zemin oluşmuştur. Bu şekilde tercümeler, edebiyatın sınırlarını aşarak yeni ufuklar açmış ve kültürel bir alışverişin bağına çoğaltmıştır.

Bugüne kadar Sudan edebiyatından Türk edebiyatına çok sayıda eser, tercüme edilmiştir. Bunun nedeni eski dönemlerden gelen Türkiye ile Sudan arasındaki tarihi bağlardır. Bu bağlar edebiyat sahnesini çoğalmasında yardımcı olmuştur. Böylelikle Sudan ile Türkiye arasındaki ilişkiler sadece siyasetle sınırlı kalmamış edebi, ilmi ve fikri açıdan da gelişmiştir. Diğer yandan, 18.

yüzyılda, Osmanlı ordusuna destek vermek için Sudan'dan gelen ordu da Türkiye ve Sudan'ın arasındaki bağı kuvvetli olmasını sağlayan bir başka örnektir. Bu orduya katılan bazı Sudanlı askerler, savaş sonrasında dönmemiş ve Türkiye'nin ege bölgesi başta olmak üzere farklı illerde yaşamaya başlamıştır. Eşref Bey'in yanında çalışmış olan Komutan Zenci Musa, kalan Sudanlı askerlerin en ünlülerindendir. Böylelikle Sudan ve Türkiye'nin, ilişkileri iç içe geçmiş, zaman akmasıyla birlikte bu bağlar edebiyatla ilişkilendirmiş ve başka bir boyut kazanmıştır. Şu ana kadar Sudan edebiyatından, Türk edebiyatına yapılan çeviriler bulunmaktadır. Sudan edebiyatına dair; siyasi, dini ve fikri alanlarda değerli eserler tercüme edilmiştir. Bu çevirilerden bazılarını aşağıda yer verilecektir. Öncelikle bizi ilgilendiren alan olan edebi eserlere yer verip, ardından diğer eserler de değinilecektir.

Sudan edebiyatında, eser üretimi konusunda; Abdalla Al-Tayip, İdris Muhammed Camma, Ticiani Yusuf Beşir, El-Hadi Âdem ve Abdul Aziz Baraka Sakin gibi yazarlar ve şairler çok verimli sanatçılar olmuşlardır. Bahsi geçen isimlerin yanında, Tayyip Salih'in de Sudan edebiyatına büyük katkısı olmuştur. Ortaya koymuş olduğu eserler ile bilinen Tayyip Salih, "*Arap romanının dehası olarak anılmış ve Arap romanının en önemli sanatçılarından biri sayılmıştır*²². Sadece Arap edebiyatında değil Afrika edebiyatında da büyük bir yere sahip olmuştur. Tayyip Salih'in yazmış olduğu eserleriyle hem Arap edebiyatında hem de Afrika edebiyatında yer almıştır. Salih'in Arap ve Afrika edebiyatında yer alması, eserleri ve düz yazılarının 20'den fazla dile tercüme edilmesine imkân sağlamıştır. Bu çeviriler arasında Türkçe tercümeleri de olmuştur. Yazarın, Türkiye'de edebi çalışmaları tercüme edilirken ilk olarak *Zeyn'in Düşünü*²³ ve *Kuzeye Göç Mevsimi*²⁴ adlı eserleri tercüme edilmiştir.

²² Tayyip Salih, *Zeyn'in Düşünü*, çev Zeynep Neslihan Önderoğlu (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), s. 1.

²³ Tayyip Salih, Çev: Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s.1.

²⁴ Tayyip Salih, Çev: Zeynep Neslihan Önderoğlu (İstanbul: İnsan Yayınları), s. 1.

Sudan edebiyatından Türkçeye, sadece Salih'in romanları çevrilmemiştir. Sudanlı; yazar, düşünür, siyasetçi ve dindar olan Hasan Turabi'nin eserleri de hem Türkçe'ye hem de diğer dillere tercüme edilmiştir. Turabi'nin de fikri, felsefi, dini ve siyasi başta olmak üzere kitaplarının neredeyse çoğu Türkçeye çevrilmiştir. Hasan Turabi'nin hakkında ve kaleme aldığı eserler ile ilgili bilgi vermek gerekirse; Turabi, Sudan'ın önde gelen münevver isimlerinden biri olarak sayılır. Dolayısıyla eserlerinde, medeniyet ve kültür; siyaset ve din ilişkisi kurmuştur. Sudan'ın ve İslam dünyasının önemli düşünürlerden Hasan Turabi, *Özeleştir ve Yenilenme Sorumluluğu*²⁵ eserinde İslami hareketlerin düşünsel, yapısal, kültürel ve metodik sorunlarına odaklanarak, mevcut eksikliklerin üstesinden gelme konusunda bir özeleştir sunmaktadır. Ayrıca Turabi'nin diğer eserleri de Türkçeye çevrilmiştir Bunlar: *"Hasan Turabi'nin Düşüncesinde Din ve Siyaset"*²⁶, *"İslam Dünyanın Geleceği"*²⁷, *"Namaz/ Fert ve Toplum Hayatındaki Etkileri"*²⁸ son olarak da *Dini Şiarlar*²⁹ dır.

Sudan edebiyatıyla ilgili yaptığımız tespitler, yukarıda verdiğimiz eserlerdir. Sudan edebiyatından Türk edebiyatına, edebî ve dinî eserler çevrilmiştir. Bu çeviriler, kültürel ve coğrafi köprüler kurarak iki edebiyatın arasındaki anlayışı artırmıştır. Tercüme edilen eserler arasında yoğun olarak romanlar ve dinî eserler yer almaktadır. Şiir türündeki eserler şu ana kadar Türkçeye çevrilmemiştir. Türkçeye yapılan çeviriler ise oldukça sınırlıdır.

1.3. Konular

Geçmişten günümüze kadar Sudan edebiyatı ile Türk edebiyatı arasında çok sayıda araştırmalar ve tez bünyesinde çalışmalar ortaya konulmuştur. Bu

²⁵ Hasan Turabi, Çev: Vahdettin İnce (İstanbul: Ekin Yayınları 2016), s. 1.

²⁶ Hasan Turabi, Çev: Kamile Ünlüsoy (İstanbul: Fecr Yayınları 1. baskı Yılı 2021), s.1.

²⁷ Hasan Turabi, Çev: Âdem Yerde ve Sefer Turan (İstanbul: Ekin Yayınları 1. baskı 2016), s. 1.

²⁸ Hasan Turabi, Çev: Saim Eminoğlu (İstanbul: Kitap yurdu 2011), s. 1.

²⁹ Hasan Turabi, Çev: Leyla Şahin (İstanbul: Mana Yayınları 2010), s.1.

alışmalar Türkiye’de bulunan farklı üniversitelerde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların çoğu Lisans, Yüksek Lisans ve Doktor yapan öğrenciler tarafından icra edilmiştir. Öğr. Üyesi bünyesindeki kişiler tarafından birtakım araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda, Sudan edebiyatında bulunan önemli yazarların ve şairlerin eserleri işlenmiştir. Zikredilen çalışmalar ve tezlerin bazıları müstakil yapılırken, diğer kısmı Türk sanatçılarıyla karşılaştırmalı edebiyat türünde, tezler ortaya konulmuştur. Bu çalışmalar sayesinde iki edebiyatın arasında edebi ve ilmi, fikri ve felsefi temalar oluşmuştur. Böylelikle yıllardır uzak kalan iki edebiyatın arasında yakınlık oluşmuş ve yazılan çalışmalar vasıtasıyla edebiyat köprüsünün bağı şekillenmiştir. Bahsi geçen çalışmaları üç farklı alana bölmek mümkündür. Bunlar; kaleme alınan tezler, yayınlanmış tezler ve farklı internet sitelerinde bulunan köşe yazıları. Yapılan bu çalışmaların hepsi ayrı bir başlık altında açıklanacaktır.

Tezler:

Türk edebiyatı ile Sudan edebiyatı arasında yazılmış tezler tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda, Sudanlı yazarların eserleri incelenmiştir. Bazıları Türk yazarlarıyla ve şairleriyle karşılaştırmalı çalışmalar olarak kaleme alınmıştır. Bugüne kadar iki edebiyatın arasında birkaç çalışma ortaya konulmuştur. Bazıları şiir üzerinde yapılırken, diğer kısmı ise romanlar ile ilgili gerçekleştirilmiştir. Özellikle Sudanlı Tayyip Salih ve Abdullah Et-Tayyip Türkiye’de birçok araştırmacının konusu olmuştur. Çok sayıda tezler bulunmasına rağmen birtakım ele alınmamış konular da mevcuttur. Türkiye’de Sudan edebiyatına dair yapılmış çalışmalar, aşağıda tespit edilmiştir.

Mehmet Âkif ve Abdullah Et-Tayyip’in Şiirlerinde Geleneğin İhyası³⁰

Adlı yayınlanmış bir yüksek lisans tezindeki çalışmada, Sudan edebiyatı ile Türk edebiyatını karşılaştırmalı olarak inceleyen bir tez ortaya konulmuştur. Sudan edebiyatı ve Türk edebiyatı arasında karşılaştırmalı olarak yapılan

³⁰ Suliman Nasir İbrahim Abdallah, Yüksek lisans Tezi, Yaptıran: Prof. Dr. Hasan Akay, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2016.

çalışmalarda, şiir türünde Mehmet Âkif ve Abdullah Et-Tayyib'in Şiirlerinde *Geleneğin İhyası* adlı çalışmayı, yapılan ilk çalışma saymak mümkündür.

Et-Tayyib Salih'in "Mevsimu'l-Hicra İla's-Şemâl" Adlı Romanının tahlili ³¹

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, et-Tayyib Salih'in ünlü eseri olan *Mevsimu'l-Hicra İla's-Şemâl* Türkçede, *Kuzeye Göç Mevsimi* anlamında gelen roman, teknikleri açısından tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Anas Mslm tarafından yapılan bu çalışma et-Tayyib Salih'in, *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı ele alınırken; Sudan edebiyatının roman tahlili, Modern Arap edebiyatının roman tahlilini yapmanın yanında yazarın hayatından da bilgiler sunarak tezini sonlandırmıştır.

Tayyib Salih'in Hikâyeciliği ve Dûmetu Ved Hâmid Adlı Eserinin İncelenmesi ³²

Yusra Özalp'ın, "*Tayyib Salih'in Hikâyeciliği ve Dûmetu Ved Hâmid Adlı Eserinin İncelenmesi*" tez çalışmasında, Tayyib Sâlih'in hayatı, eğitimi, elde ettiği başarıları kayda geçirilmiştir. Bir yandan çalışmanın temel konusu olan *Dûmetu Ved Hâmid* adlı eseri ve edebî yönü ele alınmıştır. Yukarıda bahsi geçen eseri tanıttikten sonra eserin içinde bulunan hikâyelerin; olay örgüsü, şahıs kadrosu incelenmiş ve zaman ve mekân, anlatım teknikleri, dil ve üslup gibi temalar üzerinde çalışılmıştır.

Sudanlı Yazar Tayyib Salih ve Ursü'z-Zeyn (Zeyn'in Düşünü) Adlı Romanının Metin Merkezli Eleştirel Çözümlemesi: Yöntem Bilimsel Bir İnceleme ³³

Bu tezde zikredilen romanın incelemesi yapılmıştır. Metin merkezli eleştirel bir çözümleme hüviyetinde olan bu tez, romanın kimlik, konu, olay örgüsü gibi biçimsel; ana düşünce, sembolik öğeler, kurgusallık gibi düşünsel

³¹ Anas Mslm "et-Tayyib Salih'in (Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2019).

³² Yusra Özalp, "Tayyib Salih'in Hikâyeciliği ve Dûmetu Ved Hâmid Adlı Eserinin İncelenmesi" (Yüksek lisans Tezi, Yaptıran: Dr. Öğr. Üyesi Sevim ARSLAN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2021).

³³ İbrahim Günaydın, Yaptıran: Prof. Dr. Ali Bulu, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2020).

yönlerini betimleyip açıklanmıştır. Bir yandan her tezde olduğu gibi yazarın hayatı, eserleri ve edebi kişiliği belirtilirken bir yandan da Sudan'ın tarihi ve sosyokültürel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Tezde, mekân, zaman, anlatım teknikleri, dil, üslûp gibi metin merkezli yapısal unsurların işlenmesinde büyük bir çaba göstermiştir. Tezde; Sudan, Tayyip Salih, *Ursü'z-Zeyn*, Modern Arap Dili Edebiyatı, Roman, Çözümleme gibi başlıklar altında durmuştur.

Makaleler

Sudan edebiyatının eserleri, Türkçe olarak çevrilmiş kitaplar ve tezlerin yanında makale türünde birçok çalışma da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kaleme aldığım yazar, Tayyip Salih'in eserleriyle alakalı çok eser ve tez bulunmaktadır. Buradan Tayyip'in edebi ürünlerin ne kadar başarılı olduğunu görmekteyiz. İdris Muhammed Camma ve Abdullah Et-Tayyip şiirle ön plana çıkarken, Tayyip Salih romancı kimliğiyle daha ünlü olmuştur. Sudan edebiyatında, Tayyip Salih'in *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı çok önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de Sudan edebiyatıyla ilgili Türkçe olarak yazılan birçok makale bulunmaktadır. Bazıları Türk öğrenciler tarafından kaleme alınmış, bazılarıysa Sudanlı öğrenciler tarafından kaleme alınmıştır. Bu makalelerin çoğunun konusu, Abdullah Et-Tayyip ve Tayyip Salih hakkında olmuştur. Söylenebilir ki Sudan edebiyatı, Türk edebiyatında çevirilerle ve ortaya konulan çalışmalarla bağlanmıştır. Aşağıdaki Türkiye'de, Sudan edebiyatı ile ilgili yazılan makalelerin isimlerine sırasıyla yer verilecektir.

Tayyip Salih'in Kuzeye Göç Mevsim Romanında Oryantalist ve oksidentalist Bakış Açısı³⁴

Et-Tayyip Sâlih'in "Mevsimu'l-Hicre İle's-Şemâl" Adlı Romanının Tahlili³⁵

³⁴ Meryem Kılıç, Nüşa Dergisi (s.51, 2020).

³⁵ Esat Ayyıldız, "Et-Tayyip Sâlih'in Mevsimu'l-Hicre İle's-Şemâl Adlı Romanının Tahlili" DTCF Dergisi, (S. 58.1, 2018), s. 662-689.

Sudanlı Yazar Et-Tayyip Salih'in Hafnetu Temr Adlı Kısa Öyküsünün Teknik ve Tematik İncelemesi ³⁶

Arap Romanının Dehası: Tayyip Sâlih- Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri ³⁷

Tayyip Salih'in Romanlarındaki Kadın Karakterler ³⁸

Sudanlı Yazar Tayyip Salih'in "Ved Hâmid Köyünün Hurma Ağacı" Adlı Hikâyesinin Teknik ve Tematik Açından Tahlili ³⁹

Sezai Karakoç, T.S. Eliot ve Abdullah Et-Tayyip'in Eserlerinde Medeniyet ve Kültür İlişkisi ⁴⁰

Sudan edebiyatıyla ilgili tespit ettiğim çalışmalar ve konular bunlardır. Çalışmalar, ağırlıklı olarak roman alanında yapılmış, özellikle Tayyip Salih'in eserleri üzerine yoğunlaşmıştır. Şiir dalında, Abdullah Et-Tayyip ile ilgili yapılan çalışmalarda daha çok Türk yazarlarıyla karşılaştırılarak yapılmıştır. Salih ile ilgili yapılan çalışmalar ve makaleler ise genellikle müstakil bir şekilde kaleme alınmıştır. Yapılan bu çalışmalar arasında makaleler ve tezler yer almaktadır. Çok sayıda tezler bulunmasına rağmen birtakım ele alınmamış konular da mevcuttur.

1.4. Türk ve Sudan Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik

Türk edebiyatında toplumcu gerçekçilik anlayışı etkili bir rol oynamaktadır. Türk edebiyatındaki toplumcu gerçekçilik, eserleri gerçek hayattan esinlenerek oluşturulmuştur. Toplumdaki sorunlar, eşitsizlikler ve adaletsizlikler eleştirel bir gözle yazılmıştır. Bu anlayış, halkın karşılaştığı zorlukları, emekçilerin mücadelesini ve toplumsal değişimi anlatmıştır. Türk

³⁶ Selçuk Pekparlatır, "Sudanlı Yazar Et-Tayyip Salih'in Hafnetu Temr Adlı Kısa Öyküsünün Teknik ve Tematik İncelemesi" Marife Dergisi, (20. 02. 2020), S. 547-568.

³⁷ Fetullah Yener, "Arap Romanının Dehası: Tayyip Salih – Hayatı, Eserleri ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri" Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (S. 60, Aralık 2017), S. 373-389.

³⁸ Celal Turgut Koç, "Tayyip Salih'in Romanlarında Kadın Karakterler" Şarkiyat Mecmuası (S. 30, 2017), 71-89.

³⁹ Sevim Arslan ve Yusra Özalp, "Sudanlı Yazar Tayyip Salih'in "Ved Hâmid Köyünün Hurma Ağacı" Adlı Hikâyesinin Teknik ve Tematik Açından Tahlili" NÜSHA Dergisi, (sS 52, 2021), S. 199-216

⁴⁰ Suliman Nasir İbrahim Abdallah, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, (S.21, 2021), S. 1-26.

edebiyatındaki eserlerde, köylerdeki tarım işçilerinin yaşam koşulları, fabrikalarda çalışan işçilerin hak arayışı gibi konular sıklıkla rastlamak mümkündür. Ayrıca toplumda var olan eşitsizlikler, yoksulluk, cehalet ve kadının toplumdaki yerine dair hikayelerle doludur. Bu akımı benimseyen, önde gelen yazarlar bulunmaktadır. Örneğin, Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar, Yaşar Kemal, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Samim Kocagöz, Rıfat Ilgaz ve Aziz Nesin gibi isimler bu akımın önemli temsilcilerindendir. Ayrıca, 40 kuşağı toplumcuları ve köy romancıları arasında öne çıkan isimler arasında “Nazım Hikmet (1902-1985)” bulunmaktadır. Yalnız, *“Nazım Hikmet’in estetiği ihmal etmeme çabası bakımından diğerlerinden farklı bir konumda değerlendirilmesi gerektiğini belirtmeliyiz”*⁴¹. Mesela *“Sabahattin Ali’de gerçekçilik genel anlamda Anadolu’ya yönelişinden sonra başlar. Hayatının akışıyla Anadolu’yu kısmen de olsa tanıyınca ve kendi kendine karşı samimi, Anadolu insanına karşı içten bir sevgi duymaya başlayınca, gerçekleri yazmadan duramadı”*⁴².

Bu yazarlar, eserlerinde şive kullanarak yani halkı yansıtarak, toplumsal adaletsizliklere ve sömürüye, karşı çıkmıştır. Türk edebiyatında toplumcu gerçekçilik; toplumun sorunlarına duyarlı olması için bu görüş benimsenmiştir. İnsan ve insan ilişkileri merkeze alınmış, dolayısıyla okuyucuyu düşünmeye ve harekete geçmeye teşvik edilmektedir. Toplumcu gerçekçilik Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Türk edebiyatında, toplumsal meseleler esas almış ve toplumdaki adaletsizliklere karşı olan mücadeleye destek olunmuştur.

Sudan romanındaki toplumcu gerçekçilik anlayışından bahsetmek gerekirse; aslında Sudan edebiyatında, uzun zamandan beri toplumcu gerçekçilik akımından etkilenilmiştir ve bu etki şu ana kadar devam etmektedir. Sudan’da sürekli değişen toplumun görüşü, siyasetin duruşu ve ideolojinin teveccühü, “toplumcu gerçekçilik” romanın yazılması noktasında büyük bir

⁴¹ Secaattin Tural, *Modern Türk Edebiyatının 200’ü* (Ankara: OTTO 169, 2018), s. 30.

⁴² Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972), s. 39.

etken olmuştur. Çünkü Sudan toplumu, kaygan ve her geçen gün değişen durumların yaşandığı bir toplumdur. Bu nedenle bu etkileşim ve gelişim farklı olaylar ortaya koymuştur. Toplumdaki bu değişimin, sanat ve edebiyat alanında da yansımalarını görülmüştür. Meydana gelen toplumsal değişimler, toplumcu gerçekçilik tarzında bir roman yazma ihtiyacını doğurmuştur. Bilhassa 1960'lı yıllardan sonra oluşan ideolojik sorunlar ve kimlik tartışmalarını, Sudan romanında sezmek mümkündür.

1960'tan 1970'e kadar, genel olarak Afrika dünyasında; özel olarak Sudan'da yaşanan, sosyal hareket, politik ve ideolojik dönüşümler, bu yıllarda yazılan eserler, dönemi temsil etmiştir. Bazı yazarların eserlerine bakarsak, toplumcu gerçekçilik akımına daha yaklaşılmış ve yazdıkları romanlarda, toplumun yaşantıları ve gerçekleri yansıtılmıştır. Örnek vermek gerekirse Sudanlı yazar, Abu Bekir Halid'in *Köyün köpekleri* adlı roman tam olarak toplumcu gerçekçiliğinin yansımasıdır. Toplumcu gerçekçilik aslında “sosyalist bir dünya görüşüne göre temellendirilmiş, Marksist teorinin sınıf çatışması esas alınarak, kapitalist sınıfa karşı proletaryanın zaferini müjdeleyen temaların ağırlıkla işlendiği edebiyat akımıdır⁴³”.

“Afrika'daki bağımsızlıkların sonrasında, 1970'te yayınlanan bir roman olan “*Les Solleils des Indépendance*” (Bağımsız Güneşleri) bağımsızlıkların, Afrika halkını nasıl etkilediği⁴⁴” görülmüştür. Bahsi geçen bu romanda toplumcu gerçekçiliğin nasıl ele aldığına dair iyi bir örnektir. Ayrıca Sudan edebiyatı, toplumcu gerçekçilik akımının etkilerine sahip, pek çok önemli yazar yetiştirmiştir. Toplumcu gerçekçilik, edebi eserlerde Sudan'ın gerçek yaşamı yansıtmayı ve toplumdaki sorunları ele almaya odaklanan edebi bir anlayıştır. Sudan edebiyatında bu anlayışı benimseyen ve öne çıkan isimler bulunmaktadır. Örnek olarak Tayyip Salih, Abdül Aziz Barka Sakın ve diğer

⁴³ Secaattin Tural, *Modern Türk Edebiyatının 100'ü* (Ankara: OTTO 168, 2018), s. 12.

⁴⁴ Moussa Hissein Moussa, *Tarihten Öte, Panafrikanizm*, (İstanbul: Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık, 2023), s.89.

yazarlar Sudan edebiyatının ünlü toplumcu gerçekçilik yazarlarındandır. Bu yazarlar, romanlarıyla dünya edebiyatın çapında yer almıştır. Sudan roman yazarları, toplumcu gerçekçilik anlayışına bağlı kalarak, eserlerinde Sudan halkının karşılaştığı sorunları ve toplumun içinde bulunduğu çelişkileri yansıtmışlardır. Mesela “Zeyn Düğünü”, “The Jungo: Stakes of the Earth”, Kuzeye Göç Mevsimi”, كلاب القرية (Köyün Köpekleri), لقاء عند الغروب (Güneşin Batışında Buluşma) ve شوق الدرويش (Dervişin Özleyişi) gibi romanlar, toplumcu gerçekçiliğinin en ünlü eserleridir. Bu romanlarda, Sudan’da olan sosyal değişimin getirdiği zorluklar ve modernleşmenin etkileri mercek altına alınmıştır.

Tayyib Salih Sudan edebiyatında ayrı yer tutan bir yazardır. En ünlü eseri olan *Kuzeye Göç Mevsimi* toplumcu gerçekçilik akımının izlerini göstermiştir. Roman, Sudan’ın sömürge dönemi ve bağımsızlık sonrasında meydana gelen değişimleri anlatmıştır. Salih’in eserleri, Sudan toplumunun tarihini, kültürünü ve sosyal yapısını derin bir şekilde yansıtan, mühim kaynaklardır. Sudan edebiyatında toplumcu gerçekçilik akımının etkilerini, yukarıda bahsedilen yazarların dışında diğer yazarlar da görmek mümkündür. Bu edebi akımda, Sudan halkının karşı karşıya kaldığı sorunların analizi yapılmıştır. Sudan edebiyatı, toplumcu gerçekçilikle birlikte zengin ve çeşitli bir edebi mirasa sahiptir.

Toplumcu gerçekçilik anlayışı, Türk romanında ve Sudan romanında önemli bir yere sahiptir. Bu akımı destekleyen birçok yazar bulunmakla birlikte, verilen eserler, insanı ve insan ilişkilerini merkeze alarak, kaleme alınmıştır. Hem Türk romanında hem de Sudan romanında; toplumdaki sorunlar, eşitsizlikler ve adaletsizlikler eleştirel bir gözle yazılmıştır. Halkın karşılaştığı zorluklar ve toplumsal değişim anlatılmıştır. Sudan romanında toplumcu yazarlar arasında Tayyip Salih ve Abdül Aziz Barka yer alırken, Türk romanında Yaşar Kemal, Sabahattin Ali, Kemal Tahir ve Orhan Kemal isimler bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Sudan Romanında Toplumcu Gerçekçilik ve Tayyib Salih

Sudan romanı, uzun zamandan beri toplumcu gerçekçilik akımından etkilenmiş ve şu ana kadar etkisi devam etmektedir. Sudan romanında, toplumcu gerçekçilik akımıyla yazılan eserlerde “Bir yazarın ait olduğu milleti, kökeni ile ilgili özellikler, bulunduğu iklime ve coğrafyaya göre şekillenir⁴⁵”. Ortam ise yazarın toplumsal ve sanatla ilgili çevresini kurarken, aynı zamanda, yazarın bulunduğu tarihi dönemi açıklar. Sudan’da sürekli değişen toplumun görüşü, siyasetin duruşu ve ideolojinin teveccühü toplumcu gerçekçilik romanın yazılması noktasında büyük bir etken olmuştur. Bilhassa 1960’lı yıllardan sonra meydana gelen ideolojik sorunlar ve kimlik tartışmalarını Sudan romanında sezmek mümkündür. Mesela “Afrika’daki bağımsızlıkların sonrasında 1970’te yayınlanan bir roman olan *Les Solleils des Indépendance* (Bağımsız Güneşleri) bağımsızlıkların Afrika halklarını nasıl etkilediği açıkça görülmüştür”⁴⁶. Anlaşılan o ki, romanlar büyük ilgi uyandırırken, aynı zamanda 1950 ile 1970 arasındaki dönemde, Sudan’da yaşanan sosyal hareketin, politik değişimlerin ve ideolojik dönüşümlerin bir temsilcisi olmuştur. Bazı yazarların eserlerine göz attığımızda, toplumcu gerçekçilik akımına daha yakın durduklarını ve yazdıkları romanların neredeyse tamamının toplumun yaşantıları ve gerçekleriyle örtüştüğünü görebiliriz. Örnek olarak, Sudanlı yazar Abu Bekir Halid’in *كلاب القرية* (*Köyün Köpekleri*) adlı romanı, tam anlamıyla toplumcu gerçekçiliğin bir yansıması olarak kabul edilebilir. Sudanlı romancıların eserlerinde, toplumcu gerçekçilik akımını benimsemeleri, genellikle yaşanan toplumsal değişimlere duyarlılıklarından kaynaklanmıştır. Bu yazarlar, eserlerinde genellikle gerçekçi bir bakış açısıyla toplumlarının günlük yaşantılarını, zorluklarını ve çatışmalarını yansıtmışlardır. Örneğin,

⁴⁵ Fatma Erkman Akerson, *Edebiyat ve Kuramlar*, (İstanbul: İthaki Yayınları, 2010), s. 137.

⁴⁶ Moussa Hissein Moussa, *Tarihten Öte, Panafricanizm*, (İstanbul: Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık, 2023), s.89.

Abu Bekir Halid'in Köyün Köpekleri adlı romanı, toplumcu gerçekçilik akımının bir örneğidir. Bu eser, Sudan'da bir köyün günlük yaşamını detaylı bir şekilde ele alarak, toplumun içindeki; sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikleri incelemiştir. Yazar, karakterler ve olaylar aracılığıyla toplumsal sorunlara dikkat çekerek, okuyuculara gerçekçi bir bakış açısı sunmuştur. Sudan'daki ideolojik sorunlar ve kimlik tartışmaları, yazarın romanlarına derinlik katmış ve toplumcu gerçekçilik akımının benimsenmesinde etkili olmuştur.

Bu dönemde yazılan romanlar, okuyuculara Sudan toplumunun, karmaşıklığını ve değişimini anlama noktasında kolaylık sağlamıştır. Sudan edebiyatının roman türünde, toplumcu gerçekçilik akımının etkisi altında kalınarak, toplumsal değişimler aktarılmıştır. Bu şekilde Sudan romanına yeni bir anlayış kazandırılması başarılmıştır. Yazarlar, Sudan edebiyatının roman türünde, toplumcu gerçekçiliği yansıtırken, gerçeği belgeseller ve kayıtlar biçiminde değil; hayal gücünden, kendi ruhundan ve çokça da kendi deneyimlerini ortaya koymuştur. Sudan romanında çiftçi, işçi, köylü, şehirli ve bedevinin yanı sıra toplumun orta sınıfı ve burjuva sınıfı içi içe alınmıştır.

Sudan edebiyatının roman türünde, birçok yazar; karakterlerin davranışlarını, alışkanlıklarını ve düşüncelerini doğal hali ile göstermiştir. Mesela *"Zeyn'in gözleri küçük ve sürekli kanlı göz, yavruları iki mağara gibi yüzüne iyice gömülmüştü. Yüzü tamamıyla tüysüzdü. Ne kaşları var ne de kirpikleri vardı ve erkekliğe geçerken yani ergenlik çağına geçerken, çenesinde ya da üst dudağında tüy bile çıkmamıştı⁴⁷"*. Zeyn kişiliği aktarılırken aslında gerçek bir kişi olduğu da belirtilmiştir. Sudan edebiyatının bazı romanlarında, karakterler, güçlü ve zayıf yönleriyle aktarılmaya çalışılmıştır. Romanlarda, aşkın, sevginin, nefretin, insanlar arasındaki sosyal ilişkileri, aksatmadan genel bir görünüm verilmiştir. Sudan edebiyatındaki roman türünün amacının, toplumsal ya da insani sorunları ortaya çıkarıp, çözüm bulmak için çaba göstermekmiş gibi

⁴⁷ Tayyip Salih, *Zeyn'in Düşünü*, çev Zeynep Neslihan Önderoğlu, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), s.8.

görülmektedir. Sudan edebiyatında, Tayyip Salih gibi ünlü, toplumcu gerçekçilik akımıyla roman türünde yazan yazarların olduğu tespit edilmiştir. Örnek olarak Halil Abdullah Al-Haj'ın *Onlar İnsan* isimli romanı, Abul Aziz Baraka Sakin'in *Darfor'un Mesih'i* ve Abu Bekir Halid'in *Köyün Köpekleri* adlı romanları, 1964'te yazılan Emin Muhammed Zain'nin *Güneşin Batışında Buluşma*, Hammur Ziyada'nın *Dervişin Özleyişi* romanı en ünlülerindendir. Sudan edebiyatının roman türü, özellikle sömürgecilik döneminden sonra toplumcu gerçekçilik akımını Tayyip Salih ile şekillendirmiştir.

Edebiyatının üretim noktasında oldukça verimli bir romancı olarak, Sudan edebiyatının roman türünde önemli bir yer edinmiştir. Dolayısıyla "*Arap romanının dehası olarak anılmış ve Arap romanının en önemli sanatçılarından biri sayılmıştır*⁴⁸". Sadece Arap edebiyatında değil Afrika edebiyatında da büyük bir yere sahiptir. Sudan edebiyatının roman türü, özellikle sömürgecilik döneminden sonra toplumcu gerçekçilik akımı Tayyip Salih ile şekillendirilmiştir.

Tayyip Salih'in eserlerine bakacak olursak, Sudan'ın kuzeyindeki insani ve yaşam tarzını iyi bir şekilde yansıtmıştır. Yazar, Kuzey Sudan, insanını ve bireyi anlatırken, nasıl anlattığına da önem vermiştir. Yazar eserlerinde, aşk, sevgi, romantik ve gurbet gibi temaların üzerinde durmuştur. Ayrıca insanı, toplumu ve bireyi, merkeze aldığını söylemek mümkündür. Tayyip Salih, Sudan edebiyatında toplumcu gerçekçilik akımının, özellikle roman türünde ürettiği eserler sayesinde varlığını canlı tutmuştur. Tayyip Salih'in döneminde, İdris Muhammed Camma, Abdullah Et-Tayyip, Ticiani Yusuf Beşir gibi yazarlar, şiirle ön plana çıkarken; Tayyip Salih romancı kimliğiyle, daha doğru bir ifadeyle toplumcu bir yazar olmasıyla, ölümsüz bir kimliğe bürünmüştür. Böylelikle Salih, roman alanında münferit bir konumda bulunmuştur. Salih'in roman kapsamında çok başarılı olması, belki de eserlerinin kalitesinden ziyade, roman sahasında yalnız kalmasından düşünülmektedir.

⁴⁸ Dr. Khaled Mohamed Ghazi, *Tayyip Salih Bir Ömür Boyu İstasyondan Biyografi ve Tanıklı*. (Gize, 2015), s. 4

Sudan romanında toplumcu gerçekçilik anlayışı birçok yazar tarafından benimsenmiştir. Ancak, bu akım Tayyip Salih ile belirgin bir varlık göstermiştir. Sudan’da sürekli değişen toplum ve sosyal yaşam, Salih’in eserlerinde açıkça görülmüştür. Tayyip Salih, toplumcu gerçekçilik anlayışını yansıtırken, hayal gücünden ve kendi deneyimlerinden yararlanmıştır. Yazarın eserlerinde Sudan’ı bir bütün olarak değil, yaşadığı Kuzey Sudan bölgesindeki yaşamı daha çok odaklanmıştır.

2.2.1 Tayyip Salih Hayatı ve Eserleri

Tayyip Salih, sadece Sudan edebiyatında değil, aynı zamanda Arap ve Afrika edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Bunun için Salih’in hayatı ve eserleri çok önemlidir. *“Tayyip Salih 12 Temmuz 1929’da Sudan’ın kuzeyinde bulunan Maravi şehrine bağlı olan Karamakol köyünde dünyaya gelmiştir. Tayyip’in tam adı Muhammed Salih Ahmet’tir⁴⁹”*. Salih, hayatının ve çocukluğunun büyük bir kısmını doğduğu bölgede geçirmiştir. Lise eğitimini kendi bölgesinde tamamlayarak, eğitimini ilerletmek amacıyla Sudan’ın başkenti Hartum’a gelmiştir. Ardından, Gordon Kolejinde ziraat bölümünde okumaya başlamıştır. Fakat Gardon Kolejinde bulunurken birtakım sebeplerden dolayı eğitimini tamamlayamamıştır. Birkaç yıl ortaokul öğretmeni olarak çalışıp, ardından İngiltere’ye gitmiştir. İngiltere’ye gidince eski bölümünü değiştirip, uluslararası siyasi ilişkiler okumuştur. Tayyip Salih, Sudan’da muhafazakâr bir ortamda ve yazarların egemen olduğu, dini okullarda büyümüştür. *“Tayyip Salih, Arapçayı akıcı bir şekilde konuşup, Arapça şiiri neredeyse eşsiz ve dramatik bir şekilde söylemektedir. Salih’in Arapça dilindeki yetkinliği, onun İngilizceyi de etkili bir şekilde kullanmasına kolaylık sağlamıştır. Salih, makaleler ve köşe yazıları dışındaki eserlerini genellikle Arapça olarak*

⁴⁹ Sudan Radyosu Tayyip Salih ile Yapılan Görüşme 1-5 dakika arası https://youtu.be/wJCrmyvI0c?si=9jWt9XamJu8n6_k (Erişim Tarihi 12.12.2023).

yazmıştır⁵⁰". Tayyip Salih, yirminci yüzyılın en ünlü Arap yazarlarından biri olarak kabul edilen, Sudanlı bir yazar ve gazetecidir. Romanları ve kısa öyküleriyle ünlü olmuştur. Eleştirmenler ona "*Arap romanının dehası*" lakabını vermiştir, İngiltere, Katar ve Fransa gibi ülkelerde hayat geçirmiştir. Salih, BBC ve birçok Arap dergilerinde gazetecilik yapmıştır. Aynı zamanda UNESCO üyesi olmuştur⁵¹. Salih, Arap edebiyatının en önemli romanlarından biri olarak kabul edilen *Kuzeye Göç Mevsimi* adlı romanıyla dünyanın dört bir tarafından tanınmıştır.

Tayyip Salih, 1953'ten beri İngiltere'de yaşamaya başlamıştır. Ülkesine ara sıra ziyarete gelmiştir. "1965'te İskoçya asıllı Juliye hanımefendi ile sıcak bir yuva kurmuştur. Bu evlilikten Zeynep, Samira ve Sarrah isimli üç kız dünyaya getirmiştir. Tayyip Salih vefat etmeden önce, Juliye Salih, hiçbir zaman sosyal medyada kocası hakkında konuşma yapmamıştır⁵². Tayyip Salih de küçük ailesini medyadan uzak tutmaya çalışmıştır. Juliye Salih, 1994'te Tayyip Salih'e ödül töreninde eşlik ettiğinde, bazı gazeteciler kendisiyle diyalog kurmak istemişlerdir. Fakat Tayyip Salih, müsaade vermemiştir ve Juliye Hanım da kibarca özür dilemiştir.

"Tayyip Salih'in dostu, eleştirmen, yazar, tercüman ve şair Abdu Al-Satar Cavad Mahmud gerçekleşen bir sohbette şöyle demiş. "*Tayep Salih, adı gibi*

⁵⁰ Duke Üniversitesi'nde gerçekleşen Tayyip Salih: Hayatı ve Edebi kişiliği söyleyişinde Abdu Al-Satar Cavad Mahmud tarafından dile getirilmiştir <https://youtu.be/JHY5ATfd2jg?si=zKQYiWjv1JzyGuAD> (Erişim Tarihi 09.12.2023).

⁵¹ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları,2011), s. 1. 1.

⁵² Duke Üniversitesi'nde gerçekleşen Tayyip Salih: Hayatı ve Edebi kişiliği söyleyişinde Abdu Al-Satar Cavad Mahmud tarafından dile getirilmiştir <https://youtu.be/JHY5ATfd2jg?si=zKQYiWjv1JzyGuAD> . (Erişim Tarihi 09.12.2023).

iyi ve mütevazı bir insandı, Ayad adını çok severdi hatta bir oğlu olsun istiyordu, bir oğlu olsaydı adını Ayad koyacaktır⁵³".

Tayyip Salih, kısa bir okul işletmeciliği deneyimi ile çeşitli profesyonel pozisyonlarda bulunmuştur. *"Salih, hayatının uzun yıllarını BBC'nin Arapça bölümünde geçirmiş hem sunuculuk hem de yönetmenlik yapmış ve BBC Arapça bölümünün başkanlık pozisyonuna kadar yükselmiştir⁵⁴".* Yazar, BBC'den tecrübe kazandıktan sonra ülkesine dönüp, bir süre Sudan radyosunda çalışmaya başlamıştır. Daha sonra Katar'a gitmiştir ve bakanlıkta görevli olmuştur. Ardından Paris'te UNESCO bölge direktörünün görevini sürdürmüştür. Aynı örgütle Arap Körfezi'ndeki temsilcisi olarak da çalışmıştır. Tayyip Salih için denilebilir ki, doğu ile batı, kuzey ile güney arasındaki seyahatlerinin ve birçok devlette bulunmasının, kendi yazılarında ve eserlerinde tesirini görmek mümkündür. Salih'in farklı milletlerle yaşaması, farklı hayat şartlarında bulunması birçok mesele hakkında kapsamlı bir şekilde detaylar vermesini sağlamıştır. Yazarın kurgusal eserlerinin özellikleri dünya çapında bilinen *Kuzeye Göç Mevsimi* romanında, yaşadığı tecrübeleri ve varmış olduğu gerçekleri aksatmadan yansıtmıştır. Tayyip Salih'in adına Abdulkerim Mirghani Kültür Merkezi tarafından her yıl düzenlenen, Tayyip Salih Romancı Yaratıcılık Ödülü vardır. Abdulkerim Kültür Merkezi, Sudan'da kültürel meselelerle ilgilenenler için en önemli kurumlardan biri olarak kabul edilmiştir. Tayyip Salih Romancı Yaratıcılık Ödülü şu ana kadar devam etmektedir.

Uzun yıllar İngiltere'de yaşayan Tayyip Salih, yazılarıyla ve romanlarıyla Batı ve Doğu medeniyetleri arasındaki farklılıklara değinmiştir. Salih'in, özellikle Halil Cibran, Taha Hussein ve Necip Mahfuz ile aynı çizgide

Duke Üniversitesi'nde gerçekleşen Tayyip Salih: Hayatı ve Edebi kişiliği söyleyişinde Abdu Al-Satar Cavad Mahmud tarafından dile getirilmiştir <https://youtu.be/JHY5ATfd2jg?si=zKQYiWjy1JzyGuAD> . (Erişim Tarihi 09.12.2023).

Mohamed Reda Nasrallah, Tayyip Salih ile 1993'te gerçekleştirdiği "Budur" adlı programda dile getirilmiştir. <https://youtu.be/UYMPyKP3Lo?si=0PRmyYwGp6vdyZKJ> . (Erişim Tarihi 25.06.2023).

yer aldığı rivayet edilmiştir. Kısa öyküleriyle günümüzün en ünlü yazarlarından biri olarak bilinmiştir. Tayyip Salih, 18 Şubat 2009 Çarşamba günü Londra’da son nefesini vermiştir. Cenazesi 20 Şubat Cuma günü Sudan’da düzenlenmiştir. Cenaze törenine Arap yazarlar, eski Sudan Devlet Başkanı Ömer El Beşir, Sudan’ın eski Başbakanı Sadık El Mehdi, Muhammed Osman Al-Mirgani gibi çok sayıda önde gelen şahsiyetler katılım sağlamıştır. Tayyip Salih için, Sudan TV ve Radyo yas tutmamış fakat birçok haber bülteni ve programlarda onu konu etmiştir.

Tayyip Salih, edebi üretim noktasında çok verimli bir sanatçı olarak karşımıza çıkmıştır ve ortaya koymuş olduğu edebi eserlerle bilinmiştir. Daha doğrusu “*Arap romanının dehası olarak anılmış ve Arap romanının en önemli sanatçılarından biri sayılmıştır* ⁵⁵”. Sadece Arap edebiyatında değil Afrika edebiyatında da büyük bir yere sahiptir. Tayyip Salih’in özelliği hem Arap yazarı olarak hem de Afrikalı yazar olarak edebiyatta yer almasıdır. Onun romanları, öyküleri ve diğer eserleri 20. yüzyılda yayınlanan en önemli Arap romanları arasında yer almıştır. Buna bağlı olarak onun romanlarının ve öykülerinin çoğu İngilizceye ve Fransızcaya çevrilmiştir. Bunun için “Tayyip Salihin eserleri sadece Afrika ve Arap edebiyatı arasında sınırlı kalmamış, dünya edebiyatında büyük bir yankı yaratmıştır⁵⁶.” Aşağıda yer verilen eserler, Salih’in 1966’dan vefatına kadar kaleme aldığı eserlerdir. Bu eserlerin bazıları Türkçe’ye tercüme edilmiş, büyük kısmı ise henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Yazarın eserlerinin tarihi sıralaması şu şekildedir.

Eserin Asıl İsmi	Eserin Türkçe Karşılığı	Türü	Tarih i	Türkçeyi Çeviren
Mawsim Al- Hijra	Kuzeye Göç	Roman	1966	Adnan Cihangir

⁵⁵ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları,2011), s. 1.

⁵⁶ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları,2011), s.1.

ila Al-Shamal	Mevsimi			
Urs-al Zayn	Zeyn'in Düğünü	Roman	1969	Zeynep Neslihan Önderoğlu
مربو د	Çok Sevilen	Öykü	1985	Daha çevrilmemiş
نخ لة على الجدول	Derenin Yanında Palmiye	Hikâye	-----	-----
الأع مال الكاملة	Toplu Eserler	Roman	1984	-----
دوم ة و د حامد	Vad Hamid'in Daum Ağacı	Tolu hikaye ler	1997	-----
من سي: إنسان نادر على طريقته	Mensi: Yolunda Nadir Bir İnsan	Antoloji	2004	-----
وط ني السودان	Sudan Benim Ülkem	Antoloji	2005	-----
ذكر المواسم يات	Mevsimlerin Hatıraları	Antoloji	2005	-----
خوا طر الترحال	Seyahat Hatırları	-- ----	-----	-----
مقد مات	Önsözler	-- ----	2009	-----

Tayyip Salih hem Sudan edebiyatında hem de Arap edebiyatında özellikle roman alanında büyük katkılar sağlamıştır. Sudan edebiyatına

kazandırdığı roman, hikâye ve antoloji eserleriyle bugüne kadar araştırmacıların çalışmalarına konu olmuştur. Tayyip Salih, başarılı romancılığının yanında, dile hâkimiyeti, dilin sadeliği, dilin güzelliği ve kelime hazinesinin zenginliğiyle okuyucunun dikkatini çekmektedir. Toplumcu gerçekçilik anlayışını benimseyen Salih'in, hayatını ve edebi sürecini gözden geçirdiğimizde Sudan'ın tarihini ve halkının yaşam tarzını yansıtmaktadır. Psikolojik, sosyolojik, siyasi ve sosyal gelişmeleri eserlerinde başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Salih, modern Sudan edebiyatının en önemli isimlerinden biridir. Edebi üretim noktasında çok verimli bir yazar olarak karşımıza çıkmış ve ortaya koyduğu eserlerle dünyanın dört bir yanında tanınmıştır.

2.2. Türk Romanında Toplumcu Gerçekçilik ve Sabahattin Ali

Türk romanında toplumcu gerçekçiliği yastan yazarlar, şairler ve sanatçılar vardır. Toplumcu gerçekçilik şairleri olduğu gibi Türk romanında toplumcu gerçekçiliğin akımını benimseyen ünlü romancılar bulunmaktadır. Türk edebiyatının toplumcu gerçekçilik şairler, gerçekçilik anlayışı şiirlerinde konu olmuştur. Mesela Nâzım Hikmet'in şiirlerin etkisiyle 1940'lı yıllarda toplumcu gerçekçi şairler yetişmiştir. Birinci kuşanın toplumcu gerçekçilik yazarlardan etkilenip 1950'li yıllarda Köy Enstitülü yazarlarının çabalarıyla köy olgusu romanlardaki gibi değil daha farklı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Gözlemci gerçekçilik, eleştirel gerçekçilik ve toplumcu gerçekçilik olarak üç ayrı çizgide gelişmiştir. Gözlemci gerçekçilik dış gerçeğin olduğu gibi esere yansıtılmasını, eleştirel gerçekçilik gözlemin eleştirel bir nitelik taşınmıştır. Türk Edebiyatında toplumcu gerçekçilik şiir anlayışı daha ön planda tutulmuştur. Bu şiir akımı Nazım Hikmet ile meydana gelmiş ve farklı isimlerle günümüze kadar devam etmiştir.

Aynı şekilde eleştirel ve toplumcu gerçekçi roman ve hikâye, özellikle 1930 sonrasında Vakit gazetesinin etrafında toplanan yazarlarla yeni bir boyut kazanıp hem alanını hem konusunu da genişletmiştir. Dolayısıyla toplumcu gerçekçilik yazarlar meydana gelen yeni akımla ciddi anlamda başarılı

olmuşlardır. Eserlerde köy, kasaba ve toplum sorunlarına detaylı bir şekilde değinilmiştir. Bir yandan sınıf çalışmaları, eşitsizlik, sömürü düzeni, kente göç, ağa- köylü, eşkıyalık olayları gibi temalarla eserlerinde yer verilmiştir. Türk romanında toplumcu gerçekçilik yazarlar sosyal realizm akımının ve Marksist düşüncenin etkisinden yararlanmıştır. Türk romanında toplumcu gerçekçilik ortaya koyulurken, birçok konuyu önem verilmiştir. Özellikle köy ve köylü, alt gelir grupları, köyden şehre göç etmiş insanların yaşam mücadeleleri ve bu mücadele esnasında yaşanan çatışmaların hikayeleri aktarılmıştır. Bahsi geçen temalar böylelikle romanların temel konusunu oluşturulmuştur.

Türk romanında toplumcu gerçekçiliği temsil edebilecek isimler ve önde gelen kuşaklar vardır. Örnek olarak Sadri Ertem öncülüğündeki ilk kuşak 1930-1945'e kadar devam etmiştir. Bu kuşağının en mühim yazarları Selahattin Enis, Reşat Enis Aygen, Sabahattin Ali, Hakkı Süha Gezgin, Refik Ahmed Sevengil, Kenan Hulusi Koray, Bekir Sıtkı Kunt'tan oluşmuştur. Ardından sosyal ve toplumcu gerçekçilik, 1945'ten sonra Kemal Bilbaşar, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Samim Karagöz, Fakir Baykurt, Aziz Nesin, Necati Cumalı, Bekir Yıldız gibi isimlere varlığını sürdürmüştür. Bu yazarların dışında toplumcu gerçekçi anlayışta eser veren yazarlarımız: İlhan Tarsus, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Tarık Dursun Kakinç, Mehmet Seyda, Hasan Kıyafet, Kerim Korcan, Burhan Arpad, Suat Derviş, Erol Toy, Mehmet Seyda, Barbaros Baykara, Yılmaz Güney, Çetin Altan, Attila İlhan ve Adalet Ağaoğlu gibi isimlerdir.

Burada dikkat çekici bir husus var. Toplumcu gerçekçilik yazarlar olarak, Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar ve Yaşar Kemal gibi yazarlar, köy ve kasaba konularını ele alırken, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Samim Karagöz, Rıfat Ilgaz ve Aziz Nesin gibi yazarlar, bir süre sonra kent insanının ve büyük şehirlerin sorunlarına değinmişlerdir. Fakat Sabahattin Ali'yi ayrı kılan şey hem köylü hem şehirci bir yazar olmasıdır. Mesela *Kürk Mantolu Madonna* romanı ve *İçimizdeki Şeytan* şehir hayatını ve şehir insanını anlatmıştır. *Kuyucaklı Yusuf* romanında ve diğer öykülerinde ise köy yaşantısına daha çok odaklanmıştır. Sabahattin Ali Edebi hayatını şiir ile

başlamasına rağmen bir müddet sonra romancı kimliğiyle Türk edebiyatında yer almıştır. Bunun için Sabahattin şair olmaktan ziyade daha çok romancı kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Ayrıca ona köy ve kasaba öykücüsü olarak nitelendirilmiştir. Çünkü Romanlarında ve hikayelerinde köy yaşantısını anlatan bir sanatçıdır.

Sabahattin Ali'nin çok öykü ve hikâye türünde eserleri mevcuttur. İlk kitabı Değirmendeki hikayeler büyük ölçüde devrinde moda olan masa başı romantik hikâye geleneğine bağlı kalmıştır. Söz konusu hikayeler ile yazar insanlara anlatırken, toplumda yerini bulamamış ama titiz ve alıngan kişiliği arasında yakın ilişkiler koyduğunu görünmektedir.

Toplumcu Gerçekçilikte özellikle gözlem unsurunun çok fazla olduğunu görünmektedir. Bütün Toplumcu Gerçekçilik akımında gözlem, tasvir ve hatta natürelimiz şiirde konu olarak şiir yer aldığını söylemek mümkündür. Toplumcu Gerçekçi anlayışının şiirde ilk ve en önemli Temsilcisi Nazım Hikmet'tir. Toplumcu şiirde çevrenin tasvirini görmek mümkündür dolayısıyla insanların her yönüyle kaleme alınmıştır.

Sabahattin Ali'nin eserlerine bakarsak, Anadolu insani ve yaşam tarzını iyi bir şekilde yansıtmıştır. Yazar, Anadolu'yu anlatırken nasıl anlattığına da önem vermiştir dolayısıyla nitelikli roman ve hikâyeler edebiyata güzel eserler kazandırmıştır. Sabahattin Ali bilhassa *Kuyucaklı Yusuf* romanında ve diğer eserlerinde köy sorunlarına çok yönelmiştir. Edebi hayatında dilde sadeliği önem vermiştir. Bir yandan realizm akımını benimserken, eserlerinde aşk, sevgi ve romantik ön planda görünmüştür. Alt tema olarak ise ezilen köylü ve toplumsal çöküşü ele almıştır.

Sabahattin'in romanlar insanı, toplumu ve biyeyi merkez olarak aldığını söylemek mümkündür. Sanatçı, toplumun yapısını yöneticilerle azgınlıkta olanların ilişkilerini en iyi anlatan kişi olarak karşımıza çıkmıştır. Sabahattin Ali daha devrimci, sosyalist bir eylem ortaya koymuştur. Böylelikle Sabahattin Türk edebiyatında toplumcu gerçekçiliği özellikle roman alanında ürettiği eserler sayesinde bu akımının varlığını daha güçlü bir biçimde sürdürmüştür.

Hikayeciliğe gerçekçi ve toplumcu bir anlayış getirmiştir. Köy ve kasaba öykücüsü olarak nitelendirilmiştir. Aynı zamanda da Maupassant hikâye anlayışını sürdürmüştür. Çevre betimlemelerinde ve psikolojik çözümlemelerde oldukça başarılıdır. Anadolu'n gerçeğine daha önceki sanatçılar gibi değil, bir bürokrat aydın gözüyle bakmamıştır. Türk edebiyatında köye ve köylüye en büyük ilgiyi ilkin o göstermiş demek mümkündür. Dolayısıyla ezilen insanların acılarını ve sömürülmüşünü ı ışık tutmuştur.

2.3. Sabahattin Ali Hayatı ve Eserleri

2.3.1. Sabahattin Ali Hayatı

Sabahattin Ali, Türk edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip; roman, şiir, hikâye, öykü ve çeşitli eserler kazandırmıştır. Türk halkının; kültürüne, medeniyetine, düşüncesine ve diğer değerlerine katkı sağlamıştır. Eserlerinde; yalın diliyle, eşsiz üslubu ve belagati ile ön plana çıkmıştır. Sabahattin Ali, dilde, üslupta ve belagatte çok fonksiyonel bir araç olarak kullanılan yazarlarından biridir. Kısa süren ömrüne rağmen edebiyata olan katkıları küçümsenmeyecek kadar fazladır. Sabahattin Ali'nin eserlerinin etkisi günümüzde de devam etmektedir. Sabahattin Ali'ye göre rüyalarla sanat arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bunun için sanatı uyanık rüya görme hali olarak betimlemiştir. *“Sabahattin Ali, bir rüya ikliminin insanıdır. Onun gerçek dünya ile bağlantısı, kısa ömrünü noktalayan talihsiz bir cinayetle sona ererken, o rüya iklimine ait varlığıyla hala aramızda yaşamakta ve gördüğü rüyaları birlikte yorumlamamız için gönül kapılarımız önünde beklemektedir⁵⁷.”*

Sabahattin Ali; aşk, hürriyet ve yaşama dair satırlarıyla Türk edebiyatındaki unutulmaz isimler arasındadır. “Seni seviyorum deli gibi değil gayet akli başında seviyorum” diyerek bakış açımızı değiştirmiştir. Onu okuyan herkesin kalbine ve aklına dokunmayı başarabilmiştir. *“Her şair biraz*

⁵⁷ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 13.

romantiktir. Sabahattin Ali de edebiyata şiirle girmiştir. Zaten kişiliğinde duygulu, hassas, coşkulu taraf ağır basar.⁵⁸

İnsanlar birbirlerini tanımanın ne kadar güç olduğunu bildikleri için bu zahmetli işe teşebbüs etmektense, körler gibi rastgele dolaşmayı ve ancak çarpıştıkça birbirlerinin mevcudiyetinden haberdar olmayı tercih eder, diyen Sabahattin Ali'yi tanımak lazımdır. Ali'nin kişiliğini, hayatını yapıtlarını ve onun hakkında yapılan çalışmaları bütün ayrıntılarıyla ele almak edebiyata çok katkı sağlayacaktır. Onun sanat görüşünü ortaya koymak, tam manasıyla kavramak mümkün değildir. Kısa bir hayat yaşamasına rağmen edebiyata, hayata, insana ve tüm dünyaya çok anlam katmıştır.

Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907 Gümölcine'de dünyaya gelmiştir. “İstanbul İlk öğretmen Okulu’nu bitiren Sabahattin Ali, Yozgat’ta bir yıl öğretmenlikten sonra⁵⁹”, yurtdışında dil öğretimi için devlet tarafından açılan sınavı kazanıp, Almanya’ya gitmiştir. Bu arada Sabahattin Ali, roman okumalarına hikâye ve öykü yazılarına ciddi anlamda yoğunlaştırmıştır. Almanya’da yürüttüğü kitap okumalarıyla Batı’nın ünlü yazarların tanıma fırsatı bulmuştur. Bir yandan da şiir yazmaya aksatmadan devam etmiştir. Sabahattin Ali, Almanya’da dil eğitimi bitirir bitmez ülkesine dönüp, “Aydın, Konya ve Ankara orta okullarında öğretmenlik mesleğine atanmıştır ⁶⁰”. Sabahattin Ali, 1930’lu yıllarda Nazım Hikmet’le tanıştı ve ilk toplumsal gerçekçilik denemelerinin yayımladı.

Nazım Hikmet, Sabahattin Ali ile tanışması şöyle anlatıyor: Bir gün kısa boylu, gözlüklü bir genç geldi. Almanca bildiğini, hikayeler yazdığını ve adının Sabahattin Ali olduğunu söyledi. Hikayeler bırakıp çıktı, bu hikâye orman işçilerinin yaşamı üzerindiydi, hikâye içerik bakımından Türk edebiyatında bir

⁵⁸ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 55.

⁵⁹ Nüket Esen, Zeynep Uysal, Engin Kılıç, Olcay Akyıldız, *Sabahattin Ali, Çakıcı’nın İlk Kurşunu (TEREKE) Bütün Yapıtları* (İstanbul: Yapı Kerdi Yayınları İstanbul, 2014), s. 1.

⁶⁰ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2021), s. 1

yenilik oluştuyordu. Genç adamın yetenekli bir yazar olduğu daha ilk satırlarından anlaşılmıştır.

Sabahattin Ali'nin Türk edebiyatının dönüm noktalarından kabul edilen *Kuyucaklı Yusuf* romanı, romantizm felsefesiyle yazmıştır. *Kuyucaklı Yusuf* adlı roman, diğer köy romanlarından farklı olmuştur. Bu roman etkileyici bir girişle başlamıştır ve her sayfasında, her satırında ayrı bir tat vardır. Adeta okuruna 19. yüzyılın başında yaşıyormuş hissini veren anlatımın sadeliği ve tasvirlerin güzelliği ile mest eden eserdir.

Sabahattin Ali'nin hayatını incelerken; eşine, kızına, arkadaşlarına ve sevdiklerine mektup yazmayı, hobi haline getirdiğini düşündüm. Onun yazdığı ve ona yazılan mektuplardan yola çıkarak; mektupların Sabahattin Ali'nin kişiliğine ve yaşamına dair önemli bir kaynak, temsil ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü *“yıllarca sevdiklerinden ayrı yaşamak zorunda kalan Sabahattin Ali, özlemine bu mektuplarla gidermeye çalışmış, sevdikleri de mektuplarını karşılıksız bırakmamıştır. Onlardan uzak geçen günlerinde en önemli dayanağı kendisine gelen mektuplar olmuştur.”*⁶¹

Hayatını mektuplarla geçiren yazar, yaşadığı anları ve geçirdiği güzel günleri eşine mektup yazarak bilgi verir. Mektupları daima muhteşem cümlelerle noktalanır. Bir mektubunda *“şimdilik allaha ısmarladık. Senin ve Filiz'in binlerce defa gözlerinizden, yanaklarınızdan öperim. İkinizi de hasretle kucaklarım sevgili karıcığım”*⁶² .

Diğer mektuplarında kızı Filiz'den ve eşini merak ederek daha ayrıntılı haberler istemiştir hep. *“Nasılsın, sıcaklar azaldı mı? Filiz'in mektebi ne zaman? Bana her hususta mufassal bir mektuplar yaz.”*⁶³ diyerek mektubunu her zamanki gibi *“şimdilik senin ve Filiz'in binlerce, yüz defa gözlerinizden, yanaklarınızdan,*

⁶¹ Sevgül Sönmez, *Sabahattin Ali, Hep Genç Kalacacağım* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), s. 7.

⁶² Sevgül Sönmez, *Sabahattin Ali, Hep Genç Kalacacağım* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), s. 411.

⁶³ Sevgül Sönmez, *Sabahattin Ali, Hep Genç Kalacacağım* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), s. 411.

dudaklarınızdan öperim ⁶⁴” cümlesiyle noktalamıştır. Bir yandan Sabahattin Ali’nin hayatıyla ilgili konuşurken, yazdığı şiirleri göz önünde canlandırmak önemlidir. Kendi hayatını, şiirlerinde az da olsa yansıtmıştır. Hatta bazı anlarını tamamen şiirle özdeşleştirmiştir. Kötü günlerini bile bu mısralarla anlatmıştır.

“Öyle günler gördüm ki

Aydın gökler kararıp

Bahtın bir bulut gibi

Üstüme çöker oldu” ⁶⁵.

Aşkından, sevginden, sevgilisinden ve özleminden bahsederken, bu mısralarla ifade etmiştir.

“Sen aklıma gelince her şey gülümserdi

Ağaçlar şarkı söyler

Rüzgâr tatlı eserd” ⁶⁶

Sabahattin Ali, kırk bir yıllık kısa yaşantısına, 3 roman, on öykü ve iki şiir kitabı sığdırmıştır. Sadece edebiyata değil Türk müziğine de çok katkıları olmuştur. Örnek olarak “Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz”, “Geçmiyor günler”, “Aldırma Gönül”, “Ben Gene Sana Vurgunum” ve “Leyleyim” gibi besteler kazandırmıştır.

Sabahattin Ali, vatanını çok seven her yazar gibi dünyaya gelmenin bedelini oldukça fazla ödemiştir. Pasaport verilme yasağı olan Sabahattin Ali, kaçak olarak Edirne sınırından Bulgaristan’a, daha sonra da Avrupa’ya geçmiştir. Fakat Avrupa’ya varmadan önce yolda hayatını kaybetmiştir. Sabahattin Ali’nin ölümü ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. En yaygın

⁶⁴ Sevgül Sönmez, *Sabahattin Ali, Hep Genç Kalacacağım* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), s. 411

⁶⁵ Atilla Özkırmı, *Sabahattin Ali, bütün şiirleri, Bütün yapıtları*, (İstanbul: Yapı Kredi yayınları, 2015), s. 62.

⁶⁶ Atilla Özkırmı, *Sabahattin Ali, bütün şiirleri, Bütün yapıtları*, (İstanbul: Yapı Kredi yayınları, 2015), s. 62.

olanı, Ali Ertekin tarafından öldürüldüğü söylemidir. “Sabahattin Ali’nin Edirne yolculuğundaki asıl amacı, peynir taşmalı değil, sınırı aşarak Bulgaristan’a geçmek ve oradan da Avrupa’ya açılmaktı⁶⁷”. Sabahattin Ali, Ali Ertekin tarafından defalarca sopayla vurularak öldürülmüştür. “Öldürdükten sonra, (1 Nisan 1948) üzerindeki eşyaları çıkarıp yanına alır ve oradan ayrılır. Ölüm olayı, Çoban Şükrü’nün Üsküp Nahiyesi Jandarma Komutanlığı’na 16 Haziran 1948 günü gelerek, Kırklareli’nin Üsküp Nahiyesi’ne bağlı, Sazara köyü yakınlarında “dört-beş ay önce” öldürüldüğünün haber verilmesi ile ortaya çıkar⁶⁸”.

Böylelikle Türk edebiyatının en kıymetli yazarlarından biri olan Sabahattin Ali’nin yaşamı vahşice son bulmuştur. Sabahattin Ali’nin ölümüyle ilgili gizem hala çözülememiştir. “Ama şu bir gerçektir ki, sürekli değişen dünya dengeleri, haklı -haksız, haberli- habersiz demeden pek çok insanı kullanmış, belli dönemler onlara göstermelik misyonlar yüklemiş ve bu insanların bedbaht olmalarına sebep olmuştur”⁶⁹. Fakat bu dünyada kıymetli olan her şeyin kıymetinin anlaşılması zordur. Sabahattin Ali, vatan haini olarak ilan edilmiştir. Yazdığı eserlere baktığımızda sanki günümüz için yazılmıştır. “Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer! Bir gün Almanların pabucunu yalayan, ertesi gün İngilizlere takla atan, daha ertesi gün de Amerika’ya kavuk sallayan soysuzlar gibi olmak istemedik. Yalnız ve yalnız bir tek milletin önünde secdeye vardık. O da kendi cefakeş milletimizdir. Meğer ne büyük günah işlemişiz! Kanunlu, kanunsuz baskılar altında ezile ezile pestile döndük. Bugünün itibarlı kişileri gibi kese doldurmadık, makam peşinde koşmadık. İç ve dış bankalara para yatırmadık, han, apartman sahibi olmak, sağdan soldan vurmak ve milleti kasıp kavurmak emellerine kapılmadık. Bütün kavgamızda kendimiz içindir⁷⁰”.

⁶⁷ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 56.

⁶⁸ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 59.

⁶⁹ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 61.

⁷⁰ Sabahattin Ali, Ali Baba dergisinde 25. 11. 1947 tarihli sayısında yer alan yazısı.

Ali'nin hayatını incelediğimizde, aslında yaşamını hapislerle ve savaşlarla iç içe geçirmiş bir yazardır. *Kuyucaklı Yusuf'taki* gibi cinayet ile başlayıp, cinayet ile bitmiştir. Sabahattin Ali'nin gerçek yaşamını da ondan o kadar farkı yoktur. Eserlerindeki işlediği temaları, kendi hayatından ilham alarak şekillendirmiştir. Örnek olarak *Kuyucaklı Yusuf* romanındaki cinayet olayı, eserlerinde sıkça vurguladığı konulardan biridir. Bu durum, yazarın gerçek yaşamındaki zorluklarla paralellik gösterir. Karakterlerin yaşadığı içsel savaşları ve zorlukları anlatırken, yazarın kendi yaşamından izler taşır. *Kürk Mantolu Madonna'ya* gelecek olursak, romanı Berlin'de geçirdiği iki yıllık öğrencilik yıllarından esinlenerek yazmış olabileceği düşünülmüştür. Sabahattin Ali'nin eserlerindeki derinlik ve gerçekçiliği, kendi yaşamından ilham alarak oluşturduğunu söylemek mümkündür.

2.3.2. Sabahattin Ali'nin Eserleri

Sabahattin Ali, Türk edebiyatına; şiir, hikâye, öykü ve roman türlerinde derin izler bırakan değerli eserler kaleme almıştır. Yazar eserlerinde, aşk, özgürlük, yalnızlık ve yaşam üzerine dokunaklı satırlarla okurlarına ulaşmıştır. Mesela "Seni seviyorum deli gibi değil, gayet akli başında seviyorum" diyerek sevgiyi tanımlamıştır. Ayrıca bu yazar aşk kavramına farklı pencereden bakarak, yepyeni bir bakış açısıyla yorumlamıştır. Kısa bir hayat yaşamasına rağmen, edebiyat dünyasına, dünya görüşüne ve insan hayatına yepyeni manalar farklı perspektifler sunmuştur. Şiirle başladığı edebi yolculuğun ardından hikâye, öykü ve roman gibi eserleriyle geniş kitlelere hitap etmiştir. Edebi serüvenine zengin bir derinlik kazandırmıştır.

a) Şiirleri

Dağlar ve rüzgâr

Sabahattin Ali'nin ilk ve son şiir kitabıdır. *Dağlar ve Rüzgâr* kitabına güzel şiirler sığdırmıştır. Bu şiir kitabına Dağlar başlıklı şiirlerle başlayıp, *İstek* isimli şiirle devam ederken, *Hayat* başlıklı şiir ile son vermiştir. "Şiirlerini *Dağlar ve Rüzgâr*'da topladı (Remzi Kitaphanesi, 1934). Sabahattin Ali, sadece edebiyata değil Türk müziğine de katkılar olmuştur. Örneğin "Eşkiya Dünyaya

Hükümdar olmaz”, “Geçmiyor Günler” ve “Aldırma Gönül” gibi şarkılar, onun şiirleri üzerinden bestelenmiştir. Onun Bestelenmiş şiirleri ile ilgili detaylara önceki sayfalarda değinilmiştir.

b) Hikayeleri

Sabahattin Ali’nin edebiyat dünyasında, şiirlerinin yanı sıra çok sayıda hikâye kitapları da vardır. Sabahattin, şair olmaktan ziyade daha çok öykü ve roman yazarı, kimliğiyle Türk edebiyatında yer almıştır. Yazarın eserlerinde farklı hikayeler kaleme alması ve hikayelerde çeşitli konular işlemesi kendi eserlerine derinlik ve zenginlik katmıştır. Daha doğrusu “*Sabahattin Ali’nin hikayelerinde şahıs kadrosunu, “Kırlangıçlar” ve “Bahtiyar Köpek” adlı hikayeler dışında tamamen insanlar, oluşturur. Yalnız bu iki hikâyede, hayvanlar, insan ilişkilerini daha çarpıcı bir boyutta anlatmak üzere sembolik varlıklar olarak kullanmıştır*⁷¹.”

Değirmen

Sabahattin Ali bu öyküde, bir çingenenin aşkını ve aşk uğruna gösterebileceği fedakarlıkları konu edinmiştir.

Kağrı

Bu öykü, Sabahattin Ali’nin en beğenilen öykülerinden biridir. Köylülerin bir tarla meselesi yüzünden yaşadığı kavgayı konu almaktadır.

Ses

Sabahattin Ali’nin beş hikayesinden oluşan bir eserdir. Hikâye, kendi çapında saz çalan ve güzel türküler söyleyen bir gencin öyküsünü anlatmaktadır.

Yeni Dünya

Yeni Dünya, Sabahattin Ali’nin önemli öykülerinden biridir. Bu kitapta utanılan, görmezden gelinen insanların hayatları anlatılmıştır

Sırça Köşk

⁷¹ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 215.

Bu eser üç tembel arkadaşın, sürekli yer değiştirip hiçbir yerde uzun süre kalamamalarıyla ilgili bir yaşam hikayesini anlatır.

c) *Romanları*

Çeşitli edebi ürünler ortaya koymaktan vazgeçemeyen Sabahattin Ali, zaman gittikçe yeni eserler kaleme almıştır. Bu sefer şiir ve hikâye gibi eserler yazmak yerine roman üretmeye başlamıştır. Yazmış olduğu romanlar çok başarılı ve Türk edebiyatında büyük bir yankı meydana getirmiştir. Romanlar içinde dikkat çekici konular işlerken, dil üslup ve hitabet diline önem vermiştir. Sabahattin Ali, kendini sanata adanmış bir adamdır. Kırık bir yıllık kısa yaşantısına rağmen unutulmayan üç roman yazmıştır. Sadece edebiyatta değil Türk müziğine ve sinemasına da katkıları olmuştur. Örnek olarak *Kuyucaklı Yusuf* adlı romanı 1985 tarihinde Feyzi Tuna tarafından senaryosunu yazıp, filme uyarlanmıştır. “Sabahattin Ali üzerine yapılan çalışmalarda genellikle onun ölümlü yanları, ölüm şekli ve kavgaları esas alınmıştır. Dolayısıyla sanatkâr kişiliği ikinci plana itilmiş, hatta daha da ileri gidilerek; o, bir sanatkâr olarak değil de kavgacı bir siyaset adamı şeklinde görülmeye ve gösterilmeye gayret edilmiştir.”⁷² Zira Sabahattini, daha sanatçı ve daha fikir adamı olarak görmek mümkündür. Cumhuriyet döneminin öncü bir siması olmakla birlikte aydın kişileri arasındadır. Yazarın roman yazma macerası *Kuyucaklı Yusuf* adlı roman ile başlamıştır. Ardından *İçimizdeki Şeytan* isimli romanıyla edebi serüveni devam etmiştir. Roman yazarlığı serüvenini son nefesini vermeden, edebiyat sahasında ses getiren *Kürk Mantolu Madonna* ile noktalamıştır. Böylelikle yazar, üç roman yazarak, Türk edebiyat kütüphanesine eşsiz eserler kazandırmıştır. Sabahattin Ali’nin Türk edebiyatının dönüm noktalarından kabul edilen *Kuyucaklı Yusuf*, eseri romantizm felsefesiyle eleştirdiği için diğer köy romanlarından farklı yazmıştır. Toplumcu gerçekçilik anlayışına bağlı kalarak edebi ürünler ortaya koymuştur. Ali, tüm romanlarında etkileyici bir girişle başlar, her sayfasında ayrı bir tat verir. Yazar, ele aldığı romanlarıyla adeta

⁷² Sabahattin Ali, *Dağlar ve Rüzgâr şiirler* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019), s. 13.

okuruna 19. yüzyılın başında yaşıyormuş hissini veren; anlatımın sadeliği ve tasvirlerin güzelliği ile mest eden romanlar yazmıştır.

Kuyucaklı Yusuf

Aydın'ının Nazilli kazasına yakın olan Kuyucak köyünde geçer. Ailesiyle mutlu bir yaşam süren Yusuf'un hayatı bir gün acı bir olayla tamamen değişir. Bu roman Yusuf adlı bir çocuğun hayatı ve aşk macerasını anlamaktır. *"Eser ilk planda; Yusuf ile Muazzez arasındaki aşk serüveni üzerine kurulduğu görülürse de yazarın gözlemci, gerçekçi tavrı, romana, 1903-1915 yılları arasındaki Osmanlı toplumunun küçük bir kasaba bazındaki kritiği niteliğini kazandırır"*⁷³.

Kürk Mantolu Madonna

Romanda, Raif Efendi adlı karakter, okumak için Almanya'ya gönderilir ve orada yaşadığı büyük aşk hikayesini anlatılır. Maria Puder ve Raif Efendi arasındaki sevgi anlatırken, yalnızlık, yabancılaşma ve insanın karşısına çıkabileceği olaylara ve sıkıntılara da ışık tutmuştur. Dolayısıyla insanı ruhi hallerini analiz yapmış ve toplumcu gerçekçiliğin yansımalarına da yer vermiştir. Yazarın inanılmaz bir şekilde karşındakini anlama kabiliyeti vardır. Bu kabiliyeti romanda yer alan karakterlerle de sezmek mümkündür. *"Sabahattin Ali'nin diğer romanlarında da görüldüğü gibi asıl yönlendirici duygunun aşk olması ve Raif Efendi'nin de Yusuf ve daha çok Ömer gibi kendini olayların akışına kaptıran, irade gücü zayıf bir insan olması; bu üç romanın olay örgülerini ortak bir paydada birleştirir."*⁷⁴ Bu bakımından *Kürk Mantolu Madonna* romanı oldukça mühim, Türk edebiyatının da en iyi eserlerindendir.

İçimizdeki Şeytan

Sabahattin Ali, bu romanda toplumsal konuları, karakterler aracılığıyla işlemiştir. Romanın karakterleri, toplum içinde ve günlük yaşamımızda

⁷³ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 290.

⁷⁴ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 293.

görebileceğimiz insanların davranışlarını ve yaşantılarını yansıtmaktadır. Eserde barındırdığı temalar kişisel deneyimlerimizle örtüşmektedir. Roman, sadece tek bir karakter ya da olay üzerine odaklanmamıştır; aksine birçok karakterin yaşam öyküsü ve perspektifi üzerinden olaylar, farklı açılardan ele alınmıştır. Bu eser genellikle bir aşk romanı olarak görülse de asıl odak noktası toplumsal meselelerdir. Dolayısıyla romanın arka planında toplumun yapısının yanı sıra toplumcu gerçekçiliğinin yansımalarını yer vermiştir. *İçimizdeki Şeytan* romanı “*Toplumsal yönü ağır basan eleştirel gerçekçi bir romandır. Yazar, 1940’ların Türkiye’sindeki aydın ve entelektüel kesimin ideolojik açıdan eleştirisini yapar. Bu yüzden yayımlandığı zaman uyandırdığı geniş akisler, onun edebi yönünden çok siyasi ve ideolojik yönüne ait değerlendirmeleri kapsar.*”⁷⁵

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 Toplumcu Gerçekçilik Açısından Kuzeye Göç Mevsimi

3.1.1 Kuzeye Göç Mevsimi

Bu romanda dikkat çeken şey, içinde yer alan kadın dünyasıdır. Mustafa Said’in roman boyunca, üzerinde temas ettiği konulardan biridir bu mesele. Eserde kadın faktörü apaçık bir şekilde görünmektedir. Romanda Mustafa Said’in annesi hariç, belirgin şekilde rol oynayan kadın sayısı beştir. Bunların üçü Mustafa Said yüzünden intihar etmiştir. Kalan diğer iki kadınsa Mustafa Said’le evlenmiştir. Hasna Binti Mahmut, Mustafa Said’in vefatından sonra zorla evlendirilirken, o da intihar etmiştir. Geri kalan diğer kadınlar Jon Morris ve Mustafa Said’in annesi ise intihar etmemişlerdir.

Mustafa Said, intihar etmeyen Jane Morse’a ulaşmak için her yolu denemiştir. Ona ulaşamayınca başarısız olduğunu anlamış ve sonsuza kadar savaşı kaybetmiştir. Bu yüzden Mustafa Said elleriyle Jane Morse’u öldürmüştür. Romanda en son intihar eden kadın, Mustafa’nın eşi Hasna Binti

⁷⁵ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 285.

Mahmut'tur. O da eğer Vaad Reyis'le zorla evlendirilirse kendini öldüreceğini söylemiştir.

Avrupa ve Sudan'daki kadın intiharları arasında önemli farklar bulunmaktadır. Avrupalı kadınlar genellikle Doğu veya Güney kökenli bir erkekle ilişkiye girdikten sonra kendi Avrupalı kimlikleriyle uyum sağlayamama sorunuyla karşılaşarak intihar etme eğiliminde olmuşlardır. Örneğin, Mustafa Said'in isteklerini yerine getirdikten sonra kadınlarla aniden ilişkisini kesmesi, bazı intihar vakalarının sebeplerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Sudanlı kadının intiharına baktığımızda, Güney kökenli bir erkeğin hâlâ ona bir eşya veya mal gibi davranması, onu bir nesne olarak görmesi ve insanlık dışı muamelede bulunması, intiharın nedeni olmuştur. Ayrıca, Güneyli bir kadının evlilik kararlarında kendi görüşünün alınmaması gibi faktörler de intiharın arkasındaki önemli etkenlerden biridir. Bu durum, kadının bireysel olarak değer görmemesi, kendi yaşamına dair kararlar alamaması ve saygı gösterilmemesi gibi temel sorunları ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, romanın kadın karakterlerinin yaşadığı zorluklar ve bu zorlukların altında yatan toplumsal normları anlamak için yazar eleştirel bir yaklaşım benimsemiştir

Görüldüğü gibi bu eserde her toplumda var olan intihar ve cinayet gibi temalara değinilmiştir. Yazar, alışlagelmiş toplumsal ve dinsel kısıtlamalardan uzak durarak, gizli tutulan ve konuşulmayan şeyleri ortaya koymuştur. Hakkında söz edilmeyen cinselliğe dair sahneler yoğun bir şekilde işlenmiştir. Böylelikle okuyucuya toplumun gizli ve bastırılmış yönlerini göstermiştir.

Yazar bu romanda kadın meselesinin yanında gurbet konusunu da ele almıştır. *“Uzun zaman olmuştu dostlar beyler tam olarak, Avrupa’da öğrencilikle geçirdiğim yedi yılın ardından döndüm aileme.”*⁷⁶ Diyerek bu süreç içerisinde ne

⁷⁶ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 13.

kadar ailesini ve köyünü özlediğini dile getirmiştir. Çünkü *“yedi yıl boyunca hasretlerini çekmişim, rüyalarımnda onları görüyordum ve nihayet kendimi aralarında bulduğum an olağanüstüydü.”*⁷⁷ şeklinde ifade etmiştir. Anlatıcıya hoş geldin demeye gelen komşular ve köylüler merak ettikleri konular hakkında sorular sorarlar. Gelen komşuların “Avrupalılar” ile ilgili sorularını yanıtlamaya çalışır anlatıcı. Mahcub adlı karakter merak ederek, Avrupalıların arasında çiftçi var mı diye sorar. Anlatıcı, Avrupalıların da çok ufak farklarla kendilerine benzediklerini, onların da evlenip kökenlerine ve geleneklerine göre çocuklar yetiştirdiklerini, iyi ahlak anlayışları olduğunu ve genel olarak iyi insanlar olduklarını söylediğinde şaşırırlar. Aslında yazar Kuzeylilerin, Avrupalılar hakkındaki düşünceleri aktarmıştır.

Roman o dönemlerde Sudan’da resmî dil olarak kullanılan, İngilizceye de yer vermiştir. Sudanlıların İngilizce konuşma ve öğrenme konusunda çok başarılı olduklarından söz etmiştir. Örnek olarak Sudanlı kişiliği temsil eden *“Mustafa Said ağzını bükler, dilini tam olarak o şekle öyle bir getirir ki, sanki ana diliymiş gibi dökülürdü kelimeler ağzından. Bu bizde hem kızgınlık hem hayranlık uyandırır. Hayranlık ve garez birleşince de ona ‘Siyahi İngiliz’ lakabını takmıştık.”*⁷⁸

Yazarın köy halkından seçtiği bazı karakterler bulunmaktadır. Mesela Binti Meczub ve Mahcub gibi karakterleri cinselliğe meyilli kişiler olarak aktarmıştır. Salih’in bu yaklaşımını, kendi toplumuna yönelik bir eleştiri olarak değerlendirmek mümkündür.

Bir yandan yazar sömürgecilik döneminden bahsederek, o yüzyılda Sudan’da yaşanan sıkıntılardan biri sayılan halktan vergi toplama konusuna da değinmiştir. Bu vergileri toplamak için İngilizler farklı bir yöntem kullanmıştır. Bu yöntemi uygularken, İngilizler kendi askerlerine değil, Sudanlılara bu görevi vermiştir. Örneğin *“Ülkenin yerlilerinden oluşan orta düzey devlet memurları*

⁷⁷ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s.13.

⁷⁸ A.g.e, s. 52.

olan bizleri vergi toplamak için istihdam ediyorlardı.⁷⁹” Bu iş Sudan kökenli memurlar ile halk arasında büyük bir sorun yaratmıştır. Vergi ağır geldiği için *“halk bizi İngiliz delegeye şikâyet ediyor vergilerden yakınıyordu; doğal olarak, anlayışlı görünen ve merhamet gösteren kişi yine İngiliz delegesiydi ve böylelikle halkın kalbine bize karşı nefret ve sömürgecilere, davetsiz misafirlere karşı sevgi ektiler⁸⁰”* şeklinde dile getirilmiştir. İşte İngilizler bölge sorumlusu olan Sudanlıları birbirinden ayırmak için, onların arasında nefret duygusu uyandırmıştır. “Bölge delegesi olan İngiliz’in tüm İngiliz Adaları üzerinde tam yetkisi vardı ve hizmetkârlarla dolu, askerler tarafından korunan kocaman bir sarayda yaşıyordu. Tanrıymış gibi davranıyordu.”⁸¹Yazar, roman boyunca sömürge döneminde yapılan tüm haksızlıkların yanı sıra yaşanmışlıkları da arka planda işlemiştir. Dolayısıyla Kuzey-Güney yani Doğu-Batı çatışmasını aktarırken, yurtdışında eğitim görmüş olan Mustafa Said adlı karakteri kullanmıştır. Bu çerçevede yazar romanında sorunları geniş bir perspektiften ele almış ve karakterler aracılığıyla olsun göndermeleriyle olsun farklı kültürler arasındaki çatışmaları anlatmıştır.

3.2. Tayyip Salih’in Romanlarının Olay Örgüsü

3.2.1. Kuzeye Göç Mevsimi Olay Örgüsü

Roman İngiltere’de yedi yıl kalıp sonra Sudan’da Nil kıyısında bulunan köyüne geri dönen isimsiz bir anlatıcı ile başlar. Kahraman, köye dönüşünden bir gün sonra ailesiyle çay içerken, ona selam vermeye gelenlerin arasında daha önce görmediği, tanımadığı; orta boylu, aşağı yukarı eli yaşlarında, gür ve kır saçlı, sakalsız, az bıyıklı ve sessizce duran garip bir adam görür. Anlatıcı, babasına bu garip adamın kim olduğunu, nereden geldiğini sorar. Babası, onun Mustafa Said adında bir yabancı olduğunu söyler. Bu garip adam, köy halkı

⁷⁹A.g.e, s.52

⁸⁰ A.g.e, s. 52.

⁸¹ A.g.e, s. 52.

hakkında pek bir şey bilmez, kendi hâlinde normal bir çiftçi olarak yaşar. Anlatıcı, bu gizemli adamın kimliğini ve kişiliğini çözmeye çalışır.

Başkarakter gizemli insan Mustafa Said'in uzun zamandan beri kimseye söylemediği kocaman bir sırrı vardır. Bu sırrı zaman akmasıyla birlikte bir gün, Londra'dan gelen anlatıcıya anlatır. Bu gizemli adam "Mustafa Said" Hartum'da İngiliz sömürge yönetiminin başladığı tarih olan 1898 yılında dünyaya gelmiştir. Çok zeki, aynı zamanda sönük ruhlu ve hissiz bir karaktere sahiptir. Öğretmenleri tarafından yüksek bir zekâyâ sahip olduğu kısa sürede fark edilir. Sudan'da aldığı eğitim yeterli gelmeyince önce Kahire'ye oradan da İngiltere'ye yollanır. Sudan'dan Londra'ya gelen yüksek zekâlı bu gence, eğitim için lazım olan tüm imkânlar sağlanır. Sömürge sisteminin bir ürünü, bir projesi olarak el üstünde tutulur. Eğitimini ekonomi üzerinde tamamlar. Oxford Üniversitesi'nde dersler vermeye başlar, eserler yazar ve ekonomi modelleri kurar. Bu başarılar, kendi mesleğinde zirveye çıkmasını sağlar.

Fakat bu başarının onun için hiçbir şey ifade etmediğini hiçbir anlamı olmadığını söyler. Mustafa Said, bu süreç içerisinde birkaç hanımefendi ile ilişki yaşar. Birkaç kadınla ilişki kurmasına rağmen kendinin şuursuz bir adam olduğunu beyan eder. Bu ilişkilerinin aracılığıyla Batı'ya karşı bir intikam alma niyetinde olduğunu açık sözlerle ifade eder. Romanda gittikçe acı veren yeni hadiseler ortaya çıkar. Yukarıda zikrettiğimiz gibi Mustafa Said birkaç kadın ile ilişki yaşamıştır. Mustafa ile tanışan ve ilişki kuran kadınlardan üçü kendini öldürmüştür. Bu nedenle herkes Mustafa'dan şüphelenir, bu kadınları öldürüp öldürmediğini tahkik etmek için mahkemede sorgulanır. Mustafa Said bu kadınların arasından Jean Morris ile evlenmiştir. Mustafa Said, Jean Morris ile sıkıntılı bir şekilde nikâh kıydıktan daha sonra kavga ederken kadını bıçaklayıp öldürmüştür. Mahkemeden çıkan kararla sekiz yıl hapis cezasını çektikten sonra İngiltere'den ayrılıp ülkesine geri dönmüştür.

Ülkesine döner dönmez, isimsiz anlatıcının köyünde yaşamaya başlar. Bu köyden Hüsna adında bir kadınla yuva kurar. Hayatını iyi bir şekilde sürdürmek için köylülerden büyük bir çiftlik satın alır. Köyde gerçekleşen

tarımsal ekonomi ve kooperatifleşme ile ilgili çalışmalara destek verir. Yerel imkânların değerlendirilmesinde gerçekçi ve mantıklı çözümler önerir. Bu güzel çözümler ile köy halkı arasında sözü geçerli biri olur. Anlatıcı, Mustafa Said tarafından gelen çözümleri olağanüstü ve kayda değer bir şey olarak görür. Mustafa Said ise köy ortamında bile huzuru bulamamış bir insandır. Çünkü Londra'dayken Doğulu olarak yaşamış; Sudan'dayken Batılı ve münevver biri olarak ömür hayatını geçirmiştir. Kendi toplumunun içinde yaşarken, uyum sağlama noktasında sorunlar yaşamıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Nil'i sel basar. Bu afet nedeniyle kahramanımız Mustafa Said ortalıktan kaybolur. Birkaç gün geçmesine rağmen Mustafa'dan haber alınamaz. Ondan hiçbir haber gelmeyince, köy ahalisi Mustafa Said'in hayatını kaybettiğine inanır. Fakat Mustafa Said ortalıktan kaybolmadan evvel, isimsiz anlatıcıya esrarlı hanenin anahtarını vermiş ve uzun bir mektup bırakmıştır. İsimsiz anlatıcı da bu sebeple Mustafa Said'in intihar ettiği tahmininde bulunmuştur. Bu mektupta beyan edilen şey, tüm ailesini ve bilhassa erkek çocuklarını anlatıcıya emanet olarak bırakmasıdır.

Bir süre sonra, köyden Vaad Reyis adlı yaşlı biri Said Bey tarafından emanet bırakılan ailedeki dul kadın Hüsna'yı, istemeye gelir. Bu yaşlı adam eskiden de birçok kadınla evlilik yapmıştır. Dul kadın "Hüsna" ise bu adamla evlenmek istemediğini söyler. Çünkü Hüsna anlatıcıyı kendine daha uygun bulmakta ve onu sevmektedir. Buna ilaveten anlatıcı iyi biri olmasaydı kocası Mustafa Said ona emanet bırakmazdı diye düşünmüştür. Fakat anlatıcı bu kadın ile birkaç kere sohbette bulunmasına rağmen kadının isteğini anlamamıştır.

Bu hadiselerden sonra, anlatıcı köyden ayrılıp Sudan'ın başkenti Hartum'a gider. Orada çalışmaya başlar ara sıra köye ziyarete gelir. Dul kadın "Hüsna" ise, babası ve abisinin baskılarıyla sevmediği Vaad Reyis ile zorla evlendirilmiştir. Ama bu evlilik Hüsna başından beri isteksiz olduğu için uzun sürmez. Hüsna ile Vaad Reyis arasında ciddi bir kavga olur. Ardından kadın hem kocasını hem de kendini öldürür. Anlatıcının, köyde olup bitenlerden

haberi olmamıştır. Ancak başkentten köye döner dönmez her şeyi öğrenir. Artık elinden bir şey gelmediğinden büyük bir üzüntü ve çaresizlik içinde kalır.

Anlatıcı, Mustafa Said birkaç yıl önce vefat etmesine rağmen bu gizemli adam hakkında araştırmalarına devam eder. Mustafa'nın gizemli kişiliğini, kaybolma hikâyesini, hayatında tüm detayları incelemeye yoğunlaşır. Bu defa Mustafa'nın esrarlı hanesine girer. Bu esrarlı haneyi Batı'dan İngilizce kitaplar, sözlükler, dergiler gazeteler, eski mektuplar, İngilizce Kur'an-ı Kerim meali, İngilizce İncil meali ve farklı eşyalarla dolu bulmuştur. Diğer taraftan duvarlarda fotoğraflar, imzalar, levhalar ve farklı eşyalar asılmıştır. Esrarlı hanenin içinde bulunan kitaplık sadece Batılı kaynaklardan ibarettir. Doğu uygarlıklarından tek bir eser bile yoktur.

Anlatıcı kendisini Mustafa Said'e çok benzetir. Çünkü o da yedi yıl İngiltere'de öğrenim görmüştür. "Mustafa Said'in geçmişini keşfettikçe ona benzerliğini daha iyi anlar. Onun izinden yürürken ürkütücü bir gerçekle yüzleşmiştir. Boşluk, köksüzlük hissi anlatıcıda da ağırlık kazanmaya başlamıştır. Sonunda muhtemelen Mustafa Said'in yaptığı gibi kendini Nil'in sularına bırakmayı dener. Ancak hâlâ onu hayata bağlayan bir şeyler vardır; etraftan yardım ister. Yazar post kolonyal dönemde Doğu-Batı çatışmasını derinden yaşayan kahramanlarının dramını belirsiz bir noktada bırakarak romanı sonlandırır"⁸².

3.2.2. Zeyn'in Düğünü Olay Örgüsü

Bu roman, Zeyn adında genç bir adam hakkındadır. Bu genç adam sevgi dolu, hoşgörülü ve temiz kalplidir. Zeyn güzel olan her şeyi sever ve köyde bulunan tüm hanımlara saygı duyar. Samimi duygularıyla insanlara karşı çok nazik davranır. Oturduğu sohbet ortamlarında şaka yapar ve orada bulunanları çok güldürür. Zeyn, birçok kıza âşık olmuş fakat bu aşkta acıdan, üzüntüden,

⁸² Meryem Kılış, "Tayyip Salih'in "Kuzeye Göç Mevsimi" Romanında Oryantalist ve oksidentalist ve Bakış Açısı" (Nüşa Dergisi 2020), s.: 51. s. 104.

işkenceden, yorgunluktan ve meşakkatten başka bir şey görmemiştir. Zeyn'in sevdiği kızların anneleri ve babaları kızımızı sana vereceğiz diye defalarca söz verirler ancak sözlerini tutmazlar. Dolayısıyla Zeyn'in hislerini kullanarak bazen tarlada bazen ise ağır işlerde çalıştırdılar.

Romanın ana karakteri Zeyn; garip ve ürkütücü bir görünümüne sahiptir. Dünyaya yetim olarak gelmiştir. İlginç bir kişiliğe sahip olmasına rağmen köydeki insanlar tarafından çok sevilmiştir. Karakterin bazı anormal durumları ve özellikleri vardır: "Herkesin bildiği gibi, çocuklar doğduklarında hayatı feryatlarla karşılarlar. Hâlbuki bu Zeyn için böyle olmadı. Annesinin ve doğumunda bulunan kadının tanıklıklarına göre dünyaya geldikten hemen sonra gülmeye başladı ve bu bütün hayatı boyunca sürdü." Böylelikle Zeyn yaşadığı yerde gülüşüyle meşhur olmuştur. Zeyn'in annesinin rivayetine göre, Zeyn "büyürken biri üst biri alt çenesinde olmak üzere ağızda yalnızca iki dişi vardı. Bununla birlikte annesi onun ağızının bir zamanlar inci beyazlığında dişlerle dolu olduğunu fakat altı yaşındayken bir akraba ziyaretine gittikleri sırada güneş batarken tekin olmadığı söylenen bir harabeden geçtiklerini ve bu sırada Zeyn'in aniden yere mıhlanarak ateşler içinde titremeye başladığını söyler. Bundan sonra günlerce yatağından çıkmamış ve iyileşirken üst ve alt çenesinde birer tanesi hariç bütün dişlerinin döküldüğü görülmüş."

Dahası gözlerinin altından çenesine kadar uzanan çıkık elmacık kemikleriyle uzun bir yüzü vardır. Gözleri ise küçük ve sürekli kanlıdır. Bunun yanı sıra göz yuvaları iki mağaraya benzer. Yüzü tamamıyla tüysüzdür. Ne kaşı ne de kirpikleri vardır. Ergenlik çağında bile ne çenesinde ne de üst dudağında kıl çıkmıştır. Zeyn'in boyu çok uzundur bu yüzden çocuklar ona Al-Zürafa lakabını takmıştır. Bunların yanı sıra uzun kolları, kalın parmakları ve keskin tırnakları vardır. "Zeyn'in göğsü çıkık, sırtı hafif kambur ve bacakları bir turnanunki gibi uzun ve inceydi. Bacakları eğri ve ayakları yara izleriyle doluydu. Zeyn ayakkabı giymekten hoşlanmazdı."

Zeyn karakteri görünüş olarak çirkin olsa da köy halkı onu çok sevmiş hatta Zeyn'i mübarek bir insan olarak görmüştür. Bazı insanlar ise Zeyn'in

derviş olduğuna dair tahminler yürütmüştür. Örneğin ne zaman köyden bir kıza âşık olsa veyahut herhangi bir kızla evlenmek istese kısa süre içerisinde aynı kız tüm gençlerin dikkatini çeker ve o kız kısa sürede evlenir. Bu yüzden de köyün kızları Zeyn'in yanında dolaşmayı, onunla sohbet etmeyi çok ister.

Bu durum Zeyn'i sadece köyde değil tüm bölgede çok ünlü yapmıştır. Fakat Zeyn'in dişlerinin düşmesi ona pek çok sorun çıkarmıştır. Halk da Zeyn'i anormal bir insan olarak görmüştür. Roman ilerledikçe Zeyn köydeki insanlarla değil, evliya olan Hanin adındaki hoca ile arkadaşlık kurmuştur. Hanin karakteri romanda mistik kişiliği temsil eder. Bu mistik karakter genel olarak toplumdaki dışlanmış kişilerle dostluk kurar.

Romanın ilerlemesiyle birlikte Zeyn bir gün kötü bir kaza yapar. Marawi bölgesinde bulunan hastaneye kaldırılır. Bir süre sonra iyileşir. Burada dikkat çeken bir husus vardır. Bu hastanede garip bir olay yaşanmakla beraber güzel bir hadise de yaşanmıştır. O da şudur: Hastaneden ayrıldıktan sonra Zeyn'in tamamen değişmiş olmasıdır. Yani Zeyn artık eksiksiz ve bembeyaz dişler ile köye dönmüştür. Ayrıca Zeyn önceki hâinden daha temiz, daha iyi bir karakter olarak karşımıza çıkmıştır. Bu hadiseden sonra köy halkı tarafından Zeyn'in evlenmesi ile ilgili yeni söylentiler çıkar. Burada Zeyn'in gerçek hayatı ve düğün kutlamanın hazırlıkları başlar.

Zeyn'in köydeki en güzel kızla evleneceğine dair bir haber duyulur. Zeyn'in evleneceği kız, amcasının kızı olan Naima olacaktır. Naima, köydeki tüm gençlerin ilgisini çeken çok güzel bir hanımefendidir. Kur'an-ı Kerim hafızı ve iyi ahlaklı bir kadındır. Naima'ya önceden bir sürü genç adam evlilik teklif etmiş fakat Naima hiçbirinin teklifini kabul etmemiştir. Köylüler ise Naima'nın diğer bir sürü teklifi reddederken nasıl Zeyn gibi biriyle evlenebileceğini düşünüp hayrete düşmüşlerdir. Sonunda ise Zeyn, Naima Hanım ile evlenir bazı insanlar inanır bazıları da inanmaz. Kısacası roman aşk ve hoşgörü mesajı vererek noktalınır.

3.3. Tayyip Salih'in Romanlarında Kişiler

3.3.1. Kuzeye Göç Mevsimi'nde Karakterler

Her romanda en mühim unsurlardan biri de karakterlerdir. Mesela Türk romanında örnek teşkil edebilecek önemli karakterler vardır: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanında yer alan "Mümtaz", Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* romanında yer alan "Kemal", Reşat Nuri Gültekin'in *Dudaktan Kalbe* kitabında yer verilen "Lamaya", Halit Ziya'nın *Aşk-ı Memnu* romanında yer alan "Bihter", Yakup Kadri'nin *Nur Baba* romanında eserle aynı adlı karakter ve Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* romanında yer alan "Maria Puder" ve "Raif Efendi" gibi unutulmaz ve ölmez karakterlerdir. Aynı şekilde Sudan romanında Tayyip Salih'inin *Kuzeye Göç Mevsimi* romanın başkarakterleri Mustafa Said ve anlatıcı unutulmaz ve ölmez şahsiyetlerdir. *Kuzeye Göç Mevsimi* romanında yer alan karakterlerin iki kısma ayrılması mümkündür. Birinci grup, ana karakterler; ikinci grup ise ikincil karakterlerdir. Ana karakter Mustafa Said ve isimsiz anlatıcı, ikincil karakterler Hacı Ahmet, Sheila Greenwood, Jean Morris, Mahcub, Hüsna Binti Mahmud, Mr. Robinson, Mrs. Robinson ve Anlatıcının babası, Binti Meczub, Anlatıcının Annesi, Binti Mahmud, Isabella Seymour, Bahri, Ann Hammod ve Vaad Reyis.

Cinsiyet açısından ayırırsak, Hacı Ahmet, Vaad Reyis, Jean Morris, Mahcub, Mr. Robinson, Bahri, anlatıcı ve anlatıcının babası gibi karakterler erkek olarak yer almaktadır. Anlatıcının annesi, Binti Meczub, Binti Mahmud, Isabella Seymour, Ann Hammod, Mrs. Robinson, Hüsna ve Sheila Greenwood gibi karakterlere de kadın olarak yer verilmiştir. Bu itibarla *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı birçok karakterden oluşan bir roman olarak karşımıza çıkmıştır. Bu karakterlerden bazılarının daha iyi bir şekilde açıklığa kavuşturulması lazımdır.

Ana Karakterler Mustafa Said ve Anlatıcı

Romanın ana kahramanı olan Mustafa Said'in doğum yeri Hartum şehridir. "16 Ağustos 1898'de dünyaya gelmiştir. Mustafa bir öğrencidir,

babasının adı Said Osman'dır. Annesinin adı Fatma Abdussadek'tir.⁸³ " Mustafa'nın babası o doğmadan ölmüş Bu yüzden yetim bir çocukluk geçirmiştir. Annesi ile ilişkisi ise iki yabancidan farksızdır. Hiç kardeşi olmayan Mustafa'nın akrabalık ilişkileri anlamında da yalnız olduğu söylenebilir.

Zeki bir çocuk olan ve liseyi Kahire'de okuyan Mustafa için romanda şöyle bahsedilir: "Mustafa Said hiçbir şeyden zevk almayan tuhaf bir yaratıktı. Vurulduğunda ağlamıyor, övüldüğünde sevinmiyor daha doğru bir şekilde ifade etmek gerekirse, diğer insanların yaşadığı duyguları hiçbir zaman yaşamamıştır.⁸⁴ " Mustafa sanki kauçuktan yapılmış bir top gibiydi suya attığında batmaz, yere atsan sıçrar. Çok iyi hocalardan sayılan Sir Arthur Higgins'inden Oxford Üniversitesinde Ceza ve Hukuk dersi almıştır. Aynı zamanda iyi bir yüzme yeteneği de vardır.

Mustafa Said yurt dışında eğitimini tamamladıktan sonra, Nil Nehri'nin yanında kurulan Vaad Hamid köyüne taşınmıştır. O zaman romanda yer alan isimsiz anlatıcı henüz Londra'dan gelmemiştir. Hartum bölgesinden gayrimuayyen sebeplerden dolayı Vaad Hamid köyüne yeni gelen Mustafa Said, burada Hüsna Binti Mahmud adlı karakterle evlenmiştir. Mustafa Said Ekim 1922-1923 tarihleri arasında aynı anda beş kadınla ilişki yaşamıştır. Her birini kandırmak için de farklı isimler kullanmıştır. Bunlar; Hasan, Charles, Emin, Mustafa ve Richard'dır. Hüsna Binti Mahmut'tan birkaç çocuk dünyaya getirmiştir.

Mustafa Said karakteri "içine kapanık ve hakkında çok fazla şey bilinmeyen bir insandır.⁸⁵ " "Çünkü akıllı Batı uygarlığını benimseyecek kadar insandı ama Batı onun kalbini kırmıştır.⁸⁶ " Anlatıcı karakteri gibi Londra'da eğitim almıştır. Yanı sıra Fransa, Almanya, Çin ve Danimarka gibi ülkelere

⁸³ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları,2011), s. 26.

⁸⁴ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları,2011), s. 26.

⁸⁵ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları,2011), s. 14.

⁸⁶ A.g.e, s. 37.

gitmiştir. Eğitim anlamında başarılı fakat ahlak bakımından yozlaşmış bir karaktere sahiptir. Batı (Kuzey) medeniyeti ile tanıştıktan sonra hem fikir açısından hem de yaşam bakımından bir değişime uğramıştır. Ülkesine döndüğünde topluma uyum sağlayamamıştır “Mustafa Said karakteri, Tayyip Salih’in anlattığı şekliyle, Batı’dan gelen ve mağlup olmuş, yolları daralmış bir insanın görüntüsüydü. Ancak o, ısrarla zaferi ararken cinsellik onun için birinci savaş meydanı olmuştur.⁸⁷” Kadınlara düşkün olan bu karakter, bir cinayet de işlemiş ve genel olarak birçok kişinin, birçok düşüncenin, birkaç kültürün bir araya geldiği karmaşık bir insanı temsilen romanda yer almıştır.

Diğer ana karakter anlatıcıdır. Bu karakter Avrupa’da okuyup tam yedi sene geçirdikten sonra Sudan’ın Nil Nehri’nin yanında bulunan Vaad Hamid köyüne dönen karakterdir. Yurt dışında bulunduğu müddet zarfında Avrupa’nın kültürüne, İngiliz halkının anlayışına ve geleneklerine alışmıştır. Bunun için kendi köyüne döndüğünde kendini rahat hissetmemiş ta ki “*bir kuşun ötüşünü, bir köpeğin havlamasını ya da ağaca saplanan bir baltanın sesini duyuyor ve bir denge hissediyordum. Önemli olduğumu, sürekli ve yekpare olduğumu hissediyordum.*⁸⁸” şeklindeki cümlelerle bunu ifade edene kadar. Artık şimdi suya fırlamış bir taş değil, bir tarlaya ekilmiş bir tohum gibi hissetmektedir.

Anlatıcı köye dönüşünden bir gün sonra, ailesiyle çay içerken ona selam vermeye gelenlerin arasında daha önce görmediği, tanımadığı, orta boylu, aşağı yukarı elli yaşlarında, kır saçlı, az bıyıklı sakalsız, sessizce duran garip bir adam görür. Anlatıcı, bu adamı gizemli bulur ve roman boyunca onun hayatı hakkında araştırma yapar. Anlatıcı romanın başlangıcından bitimine kadar hem kendi hayatını hem de diğer karakterlerin hayatlarını aktarmasına rağmen hiçbir şekilde kendi ismini söylememiştir. Anlatıcı, zaman atlamasıyla birlikte Vaad Hamid köyünden ayrılıp Sudan’ın başkenti Hartum’da çalışmıştır.

Alia Essam El Din, Pharos Center for Consulting and Strategic Studies’den çıkan Afrikalı yazarlar| Tayyip Salih. Bir edebiyat dehası ve kuzeye göç eden bir Afrika kuşu adlı yazı 2019.12.08.

⁸⁸ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s.16-17.

Anlatıcı karakter, diğer başkarakter Mustafa Said öldükten sonra, onun ailesinden sorumlu olmuştur.

Kuzey Göç Mevsimi'nde İkincil Karakterler

Binti Meczub

Bu kadın karakter romanda önemli bir yere sahiptir. “Binti Meczub çok sigara içmekten sesi erkek gibi kalınlaşmıştır.⁸⁹” Ayrıca bu karakter erkekler sık sık beraber oturan, sohbet eden, cinsel konuları çekinmeden dile getiren ve sigara kullanan bir kadındır. Binti Meczub, diğer kadınlar gibi utangaç değildir. Örneğin “Eşin nasıl biri?” diye sorulduğunda “Şeyi o kadar takoz gibiydi ki içime zor alırdım⁹⁰” diye cevap vermiştir. Konuşmanın devamında Binti Meczub, ellerini abartılı bir şekilde hareket ettirirken, sigarasının külünü savurarak şunları eklemiştir: “Akşam namazından önce bacaklarımı ayırırdı ve sabah ezanına kadar toparlanamazdım.”⁹¹

Binti Meczub karakteri romanda sadece kadın olarak değil aynı zamanda bir anne olarak da yer almaktadır. Bir gün bir kızını ziyarete gittiğinde, yemekten sonra eniştesinin duyulabileceği bir şekilde, kızı Emine’ye bir tavsiyede bulunmuştur. “Emine, bu adam senin için kötü değil. Evin güzel, üstün başın da güzel ve kollarını ve boynunu altınlarla doldurmuş ama yine seni yatakta tatmin edebilecek birine benzemiyor. Şimdi, eğer gerçek bir tatmin istiyorsan, sana öyle bir koca bulurum ki, üstüne çıktığında son nefesine kadar üstünde kalır.”⁹² Yazar, Binti Meczub karakteri aracılığıyla her kadın için cinsellik deneyiminin önemli bir faktör olduğunu vurgulamaya çalışmıştır. Aynı zamanda bir anne ile kızı arasındaki mesafeyi kaldırarak da farklı bir anne profili ortaya koymuştur.

Binti Meczub karakteri çok meraklı bir kadındır. Londra’dan gelen anlatıcı karakteriyle sohbet ederken, Sudanlı kadınlar ve Batılı kadınlar

⁸⁹ Tayyip Salih, *Kuzey Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 68.

⁹⁰ A.g.e, s. 69.

⁹¹ A.g.e, s. 69.

⁹² A.g.e, s.70.

arasında karşılaştırmalar yaparak bir tespitte bulunmuştur. Batılı kadınlar, kendi çevrelerindeki kadınlar kadar cinsellik ilişkilerini iyi bilmezler. Çünkü “Onlar sünnetsiz olurlar ve bu olaya su içmek gibi bakarlar. Köydeki kadınlarsa vücutlarına yağlar ve kokular sürerler, ipek bir gecelik giyerler ve akşam namazından sonra kırmızı hasırın üzerine yatıp bacaklarını açtıklarında adamlar kendilerini Ebu Zeyd El Hilali sanırlar.”⁹³ Bu sözler ile yazar, Binti Meczub özelinde Sudanlı kadınların, Kuzeyli/Batılı bir kadına nasıl baktığını yansıtır.

Binti Meczub karakteri, fiziksel olarak genelde gözlemlenen “normal” kadınların tipik özelliklerini taşımaz. Davranışları açısından da Binti Meczub karakteri oldukça farklı bir kadın profili sergiler. Bu karakterinin fiziksel yapısı romanda da “*dimdik duruyordu, omuzlarında ya da sırtında hiç eğilme yoktu*”⁹⁴ şeklindeki tariflerle tam bir erkek yapısına sahiptir. Tuhaf tavırlı olmakla beraber “*otuzlarında bir adam gibi ayakta sıçardı*.”⁹⁵ Bu durum bir bayan için normal olmayan bir harekettir. Tayyip Salih, verdiği bir röportajda, romanın cinsellik konuları içerip içermediği hakkındaki soruya şöyle cevap verir: “*Bu, cinselliği nasıl tanımladığınıza bağlı, şimdiye kadar iki roman ve birçok hikâye yazdım. Yalnızca birisinin içerisinde cinsellik vardır, bu da yetmişini aşmış ölümünü bekleyen bir erkek ve kadın arasında gerçekleşen bir konuşmadır. Cinsellik bu mudur?*”⁹⁶

Yazar, Sudan toplumunda nadiren karşılaşılan, açık konuşan bir kadın karakterle farklı bir kadın modeli sunmuştur. Köyde sigara içen ve yerel içkileri tüketen tek kadındır Binti Meczub. Hatta erkeklerden daha fazla sigara tüketir. Kocaları hakkında konuşmaktan çekinmez ve onları erkeklik açısından değerlendirmekte tereddüt etmez. Fiziksel olarak genelde gözlemlenen normal kadınların tipik özelliklerini taşımaz. Binti Meczub, kadınlarla sohbet etmek

⁹³ A.g.e, s.72.

⁹⁴ A.g.e, s. 75.

⁹⁵ A.g.e, s. 75.

⁹⁶ Celal Turgut Koç, “Tayyip Salih’in Romanlarında Kadın Karakterler” Şarkiyat Mecmuası (s. 30, 2017), s. 83.

yerine genellikle adamlarla konuşmaktan hoşlanır. Utanç duymadan tutarsız konuşan ve cinsellik sohbetlerinden keyif alan bir kişiliktir. Onun için cinsellik doyumu önemli bir faktördür. Binti Meczub karakterini bir devrim kadını olarak anlamak mümkündür. Konuşulmaması gereken konuları rahatlıkla dile getirir. Güneyli/Sudanlı bir kadın olarak, erkeklerin yaptığı/söylediği her şeyi ben de yapabilirim diyen bir karakterdir. Öte yandan ikiyüzlü bir kadın değildir. Kadınların sergilediği hayâdan hoşlanmaz; güçlü ve dik kafalı bir bayandır.

Fatma Abdussadek “Mustafa Said’in Annesi”

Bir tane çocuğa sahip bu kadın, çok sakın bir kadındır. Kocasını Said, oğlu Mustafa küçük yaşta kaybetmiştir. Kocasını öldükten sonra kalan miras ile oğluna büyüye kadar, tek başına bakmıştır. Bu dul ve cesur kadın, Mustafa’ya hem babalık hem de annelik yapmıştır. Oğlunun hayatına müdahale etmeyen Fatma, hep *“bu senin hayatın ve ne yapmak istediğine ancak sen karar verebilirsin”⁹⁷* demiştir oğluna. Oğlu çok zeki ve başarılı olan kadın, çocuğu burs kazanıp, yurt dışına çıkarken itiraz etmemiştir. Oğluna destek vererek *“eğer baban yaşasaydı kendin için verdiğin kararlardan farklı kararlar vermezdi”⁹⁸* diyerek hep Mustafa’nın yanında durmuştur. Fatma, oğlu Mustafa yurtdışına gidip gelene kadar tek başına bir hayat sürdürmüştür.

Fatma Abdussadek’in kişiliği, çocuğunun yaşaması için kendini fedakârca adayan bir kadın örneğidir. Bu kadının amacı, oğlunun tam anlamıyla olgun ve bilinçli bir erkek olarak yetişmesidir. Kocasını kaybeden bir anne olarak çocuğuna bakma sorumluluğunu üstlenerek, anne olmadan önce baba rolünü de üstlenmiştir.

Anlatıcının Babası

⁹⁷ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 30.

⁹⁸ A.g.e, s. 30.

Romanda ilk olarak “*namazını kılıp Kuran okuyan*”⁹⁹ bir baba olarak yer almıştır. Anlatıcının babası, romanda adı olmayan, sadece baba olarak yer alan bir karakterdir. Oğlu Londra’dan döndükten sonra, köyde yaşanmış hadiseleri ve bölgedeki olayları oğluna anlatmıştır. Aynı zamanda yeni yerleşen Mustafa Said hakkında da bilgi veren kişidir. Anlatıcı, kafasındaki sorulara cevap ararken babası ona yardımcı olmuştur. Özellikle anlatıcının Mustafa Said hakkında “*Nereliydi? Neden bu köye yerleşmişti? Kimin nesiydi?*”¹⁰⁰ sorularını cevaplamıştır.

Bu karakter romanda çok fazla vurgulanmamış ancak yardımsever, Kur’an okuyan ve sıcakkanlı bir insandır. Güzel düşüncelere sahip ve dine olan bağlıyla olumlu bir karakterdir.

Hacı Ahmet (Anlatıcının Dedesi)

Yaşlı, neşeli, bilgili ve anlatıcının dedesidir. “*Doksan yaşına gelmesine rağmen hala dimdik ve gözleri çok keskin ve ağzında bir eksik diş yok.*”¹⁰¹ Hacı Ahmet yaşlı bir adam olmasına rağmen çok aktif ve atik bir insandır. Örneğin eserde bu şöyle vurgulanır: “*eşğine zorlanmadan biniyor, şafak vakti evden camiye kadar yürüyor. Gerçekten müthiş bir adamdır.*”¹⁰² Hacı Ahmet, Mustafa Said’i ve köyde yaşayan diğer insanları bilen bir insandır. Hacı Ahmet, asil, eski gelenekleri benimseyen ve bunun yanında kadim tarihini koruyan bir karakter temsil etmektedir. Güneyli/Doğulu kişiliğini temsil eder. Mizahıyla dikkat çeken, iyi ahlaklı ve mistik bir karakterdir.

Hüsna Binti Mahmud

Mustafa Said’in eşidir. Anlayışlı, kocasına saygı ve sevgi duyan bir kadındır. Mustafa Said’in vefatından sonra, kocasının çok iyi biri olduğunu hep

⁹⁹ A.g.e, s. 14.

¹⁰⁰ A.g.e, s. 19.

¹⁰¹ A.g.e, s. 20.

¹⁰² A.g.e, s. 20.

dile getirmiştir. Bunun için başka bir kişiyle evlenmeye gerek duymamıştır. Fakat ailesi tarafından zorla istemediği bir kişiyle evlendirildiği için kocasıyla ağır bir kavganın sonucunda ikisi de hayatını kaybetmiştir. “*Binti Mahmud önce Vaad Reyis’i sonra kendini öldürdü.*”¹⁰³ Hüsna Binti Mahmud, anlatıcıyı sevmiş ancak utanarak bu duygularını ifade etmemiştir. Sevgisini açıkça dile getirmek yerine, duygularını farklı bir şekilde ifade etmeye çalışmıştır. Hüsna karakterinin, anlatıcı karakterinden beklediği şey: “Vaad Reyis’ten ve diğer taliplerinin ilgisinden kurtulmaktır.”¹⁰⁴ Fakat anlatıcı bunu fark etmemiş veya anlamış olmasına rağmen alaka göstermemiştir.

Hüsna Binti Mahmud, devrimci bir kadını temsil eder. Bu karakter eski kocasının emirlerine boyun eğmiş olsa da güçlü bir kadın olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle son kocasıyla birlikte yaşamamak için ölüm kararını vermiştir. Köylü bir kadın olarak istemediği bir adamla zorla evlendirilmesi ve sonrasında hem istemediği kocasını hem de kendini öldürmesi, köy toplumu için olağan dışı bir durumdur. Hüsna, alışılmış geleneklere karşı çıkmış bir kadındır. Bunun için onu sadece devrimci bir kadın olarak değil, aynı zamanda güçlü bir köy kadını olarak da okumak mümkündür.

Vaad Reyis

Köydeki eski neslin karakterine ve anlayışına benzeyen bir karaktere sahiptir. Vaad Reyis, Mustafa Said’in dul eşi Hüsna ile zorla evlenmiştir. Hüsna, bu evliliğin gerçekleşmesini istemediği halde ailesi ve Vaad Reyis’in ısrarları üzerine evlendirilmiştir. Vaad Reyis’in Hüsna ile evliliği baştan sıkıntılı olduğu için uzun sürmemiş, ikisi de ettikleri kavga sonucunda ölmüşlerdir. Vaad Reyis’in en yakın arkadaşı isimsiz anlatıcıdır.

¹⁰³ A.g.e, s. 106.

¹⁰⁴ A.g.e, s. 109.

Vaad Reyis karakteri, Sudan’da geçmişte geleneksel hâle gelmiş kadın sünnetine karşı çıkmıştır. Bu konudaki duruşunu köylü arkadaşlarına somut örneklerle açıklayarak, kadınların sünnet olmamaları için mücadele vermiştir.

Bu karakter yeterli derecede öğrenim görmemesine rağmen iyi derecede ikna kabiliyetine sahiptir. Özellikle diğer karakterleri ikna etme konusunda gerçeklere dayalı kanıtları başarıyla sunma yeteneği vardır. Kadın sünneti meselesinin İslam’da yer almadığını şiddetle vurgulamıştır. Örnek olarak, *“Nijeryalılar, Mısırlılar ve Suriye’deki Araplar da bizim gibi Müslüman değil mi? Ama orda neyin ne olduğunu bilen insanlar var ve kadınlarını Allah’ın yarattığı gibi bırakıyorlar.”*¹⁰⁵ Ayrıca bu karakter aynı zamanda köyün yöneticilerindendir. Seçim dönemlerinde partiler onu kullanmaktadır.

Vaad Reyis, düşüncesi açısından çok iyi bir karakterdir. İyi olmayan geleneklere karşı çıkarak tavır göstermiştir. Anlayışlı, yardımsever ve mizahi yönü kuvvetli olan bir karakterdir. Vaad Reyis, köy halkının eski neslini temsil etmekle beraber entelektüel bir kişi olarak da değerlendirilebilir.

Mahcub

Anlatıcı karakterinin en yakın dostudur aynı zamanda anlatıcının eski sınıf arkadaşısıdır. Bunun için anlatıcı bazı kararlar alırken ondan fikir almıştır. Mahcub, pek zeki ve çalışkan bir adamdır. Köyün yöneticilerinden olup siyasetle de yakındır ve seçim dönemlerinde partilerde aktif rol alır. Birçok konuda fikir alışverişinde bulunabilir bir insandır Mahcub. İnsanlara güzel nasihatler veren ve olumlu geri dönüşler alan biridir.

Bu karakter sohbetlerinde diğer karakterler gibi cinsellikle ilgili çok konuşmaz. Ona göre *“kadın kadındır. Mısırlı, Sudanlı ya da Iraklı... Nereli olursa olsun fark etmez. Siyah, beyaz ya da kırmızı.”*¹⁰⁶ Hepsi kadın ve hepsi aynıdır.

¹⁰⁵ A.g.e, s. 73.

¹⁰⁶ A.g.e, s. 74.

Kadınlara karşı tutumu sağlıklı ve olumlu bir bakışa sahiptir. Mahcub, düşünsel yapısı ve toplum için sağladığı faydalarıyla olumlu bir kişidir.

Ann Hammon

Bu kız, soylu ve zengin bir ailenin çocuğudur. Doğu dilleri okuyan, sosyal, yüksek düzeyli bir aileden dünyaya gelmiştir. Çocukluğunu bir rahibe manastırında geçirmiştir. Mustafa Said ile üniversite yıllarında tanışmışlar ve ardından evlenmişlerdir. Romandan anlaşılan göre Mustafa Said ondan istediği şeylerin neredeyse hepsine ulaşmıştır. Bu karakter düşünceleriyle tutumlu ve entelektüel bir kadındır.

3.3.2. Zeyn'in Düğünü'nde Kişiler

Zeyn Kişiliği

Bu karakter çok garip ve saf bir kişi olarak romanda yer almıştır. Daima yüksek sesle güldüğü belirtilen bu karakterin, yüksek sesle gülmesinin arkasında bir neden vardır: “Herkesin bildiği gibi çocuklar doğduklarında hayatı feryatlarla karşılaşırlar.”¹⁰⁷ Hâlbuki Zeyn dünyaya geldiğinde çığlık atmak yerine gülmüştür ve “hayatı boyunca da hep gülmeye devam etmiştir.”¹⁰⁸ Zeyn, insanlarla sohbet etmeyi çok sever özellikle kadınlarla şakalaşır, sohbet eder. “Köydeki anormal sayılan Sağır Aşmana, Topal Musa ve doğuştan üst dudağı olmayan, sol tarafı felçli Bekheit gibi kişilerle samimi arkadaşlık kurmuştur.”¹⁰⁹ Hatta “Köy halkı Zeyn'den Haneen'le arasındaki arkadaşlığın sırrını öğrenmeye çalışmışlar fakat o (Zeyn) ‘Hannen Allah'ın mübarek bir kuludur’¹¹⁰” demiş ve başka bir cevap vermemiştir.

¹⁰⁷ Tayyip Salih, *Zeyn'in Düğünü*, çev Zeynep Neslihan Önderoğlu, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), s. 7.

¹⁰⁸ Tayyip Salih, *Zeyn'in Düğünü*, çev Zeynep Neslihan Önderoğlu, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), s. 8.

¹⁰⁹ A.g.e, s. 21.

¹¹⁰ A.g.e, s. 21.

Daha önceki kısımlarda da bahsettiğimiz gibi Zeyn, fiziksel görünüm olarak pek yakışıklı değildir.

Zeyn'in ilginç tarafı kimi sevse insanların ortasında ona aşkını ilan eder. Fakat sevdiği tüm kızlar başkalarıyla evlenir. Artık kız anneleri sırf Zeyn kendi kızlarını sevsin diye evlerine davet eder yemek verir ve ona kızlarını bir şekilde tanıtırlar. Çünkü onun sevdiği kız yakın zamanda evlenmiş olur. Bu da yaşadığı yerde Zeyn'in uğurlu biri olarak tanınmasına sebep olmuştur.

Naima Karakteri

Naima, "Kur'an öğrenmek üzere erkeklerin arasında tek kızdır.¹¹¹" Naima'nın ağırbaşlı, kibar ve akli başında bir hanımefendidir. Mesela Zeyn, insanlarla eğlenirken ve ortalıkta dolanırken Naima onu sürekli gözetmiştir. Naima, Zeyn ile bir araya gelse ya da karşılaşsa hep ona tavsiye verir. Zeyn'in daha iyi olması ve insanlarla güzel bir şekilde diyalog kurması için yol gösterir. Zeyn, Naima karşısında boyun eğer, onun sözlerine kulak verir, tereddüt etmeden yerine getirir. Naima karakterinin, halk arasında büyük bir saygısı ve azameti vardır. Bunun nedeni de yaşadığı köyde okuma ve yazma bilen tek kadın olmasıdır.

Naima babasından Kur'an-ı Kerim'i öğrenmiş ve hıfzetmiştir. Bu ona güçlü bir şahsiyet kazandırmıştır. Romanda buna şöyle değinilir: "Kendisini Kur'an'a adayarak şevkle ezberledi ve onu ezberden okumayı çok eğlenceli bulmuştur.¹¹² " "Kur'an'dan Fatih süresi, Meryem süresi gibi süresileri okumaktan hep zevk almıştır.¹¹³" Naima güzel bir ahlaka sahip olduğu için birçok kişi onunla evlenmek için adım atmıştır. Fakat bu tekliflerin hepsini reddetmiştir. Çünkü Naima Zeyn'e âşıktır. Bu aşk hikâyesi Zeyn kaza yapıp

¹¹¹ A.g.e, s. 29.

¹¹² A.g.e, s. 29.

¹¹³ A.g.e, s. 29

hastanede yattıktan sonra başlamıştır. Zeyn'in, hastaneden yeni dişlerle çıkması farklı bir insan olması ve eskisinden daha yakışıklı olması Naima'yı Zeyn'e daha da bağlamıştır. Dolayısıyla Naima kendi Zeyn'e gidip evlenmek istediğini söylemiştir. Zeyn de kabul etmiş ve ardından büyük bir düğün töreni düzenlenmiştir.

Naima karakteri romanda, ahlaklı kadının ve muhafazakâr ailenin kızını temsil eder. Bunun yanı sıra bir kadın olarak kiminle evlenmek istediği konusunda da kendi kararını alan bir kızın sembolü olmuştur.

Haneen

Haneen karakteri sürekli ibadet eder, dua okur ve oruç tutar. “Dini görevlerine sıkı sıkıya bağlı dindar bir adamdır.¹¹⁴” Hanneen böyle bir kişiliğe sahip olduğu için toplum onu Allah'ın salih kulu olarak kabul etmiştir. Köy halkı, Haneen'in gelecekte olacak olaylarından haberdar olduğuna ve farklı güçleri olduğuna inanmışlardır. İnsanlar Haneen hakkında *“acayip hikâyeler anlattıkları halde kimse nereye gittiğini bilmezdi. Biri belirli bir zamanda O'nu Merowi'de gördüğüne yemin ederken, bir diğeri de aynı anda Karma'da onun izine rastladığını iddia ederdi*¹¹⁵”

Hanneen'in en yakın dostu romanın ana karakteri Zeyn'dir. Hanneen özelliklerinden biri hiç kimsenin evinden ne yiyecek ne de içecek kabul eder. Fakat Zeyn istisnadır. Zeyn'in evinde yemek yer, çay ve kahve içer. Haneen ile Zeyn birbirlerine çok bağlıdır. Hanneen roman boyunca hep Zeyn'in saf, temiz, iyi ve mübarek biri olduğundan bahseder. Hanneen karakterinin bir diğer özelliği de köylülerin arasında yapılan tüm kavgalara ve anlaşmazlıklara çözüm bulmasıdır. Hanneen roman boyunca mistik kişi rolünü temsil etmiştir.

¹¹⁴ A.g.e, s. 20.

¹¹⁵ A.g.e, s. 20-21.

Sağır Aşmana

Bu karakter köylülerin arasında anormal biri olarak tanınmıştır. Tek başına yaşar ve toplum tarafından dışlanmış bir kadındır. Dolayısıyla kimse ona yaklaşmaz. O da insanlara karışmaz. Yalnızca romanın kahramanı olan Zeyn ona şefkat göstermiştir. Aslında Zeyn “köydeki anormal sayılan Sağır Aşmana¹¹⁶”nın yakınlık kurduğu sayılı arkadaşlarındandır.

Bekheit

Bu karakter kendi çevresinden kopmuştur ve roman boyunca içi kapanık biri olarak işlenmiştir. Bekheit, sakat ve vücudunda izler vardır. Roman kahramanı, Bekheit’i çok sevmiştir dolayısıyla Bekheit köyde bulunan tüm insanların arasında sadece Zeyn ile arkadaşlık kurmuştur. Bekheit, köy halkı arasında anormal olarak görünse de Zeyn “doğuştan üst dudağı olmayan, sol tarafı felçli Bekheit¹¹⁷” ile samimidir.

İmam

Bu karakter akıcı konuşması ve iyi belagati ile tanınmıştır. “İmam herhâlde roman içerisinde Zeyn’in nefret ettiği tek insandır.¹¹⁸” Zeyn, İmam’ın varlığından oldukça rahatsızdır. Köy halkı ise genellikle camiye nadir bir şekilde gider, çoğunlukla ay sonunda uğrarlar. Amaç aslında “İmam’ın vaazını dinlemek değildir.¹¹⁹” Ayın başında cami için İmam’a verdikleri paranın camide kullanılıp kullanılmadığını öğrenmek içindir.

İmam ahlaklı bir insan olmasına rağmen çok da güvenilmeyen ve sevimsiz bir kişi olarak romanda yer alır.

¹¹⁶ A.g.e, s. 21.

¹¹⁷ A.g.e, s. 21.

¹¹⁸ A.g.e, s. 73.

¹¹⁹ A.g.e, s. 73

Seyfettin

Zengin bir adamın oğludur ve genç bir karakterdir. Pervasızlığı ve saçmalıkları ile bilinir. Bu karakter hiçbir alanda başarılı olamamıştır. Mesleği ve işi olmayan başarısız bir kişidir.

3.2. Tayyip Salih'in Romanlarında Mekân ve Zaman

3.2.1. *Kuzeye Göç Mevsimi'nde Zaman Mekân*

Mekân ve zaman, madeni paranın iki yüzü gibidir; birbirlerine benzerler ve bağlantılıdır. Edebiyatta özellikle romana geldiğimizde zaman ve mekân, eseri oluşturan iki temel mekanizmadır. Romanlarda mekân ve zaman kavramları, romanın seyri ve hikâyesi için belirleyicidir. Çünkü karakterler, hikâye, olay; zaman ve mekâna göre hareket eder, şekil alır. Diğer unsurlara etki eder. Romanın olaylarına derinlik kazandırmak, analizler sunmak için de bahsedilen zaman ve mekân unsurları göz önünde bulundurulmalıdır.

İlk olarak zaman kavramını ele almak gerekirse, aslında bu kavram modern edebiyatta yeni değildir. İnsanlığın başlangıcından bu yana, eski çağlardan günümüze, felsefi düşüncenin doğasında yer alır. Örneğin Eflatun, Aristo ve diğer Antik dönem bilim adamları zaman kavramına öncelik vermiştir. Aynı şekilde edebi eserlerde zaman kadar mekân da son derece önemlidir. Çünkü mekân, olayların gerçekleştiği yerdir ve eserin dayanak noktalarındandır. Gerçek ya da kurgusal olsun, mekân/yer önemlidir. Edebi çalışmalarda yer alan ve temel bir öge olarak nitelendirilen mekân, romanın yapısında önemli bir bileşen oluşturur.

Her romanda zaman ve mekân kavramı çok önemli bir faktördür. Mekân, romandaki olayların gerçekleştiği yerdir. Bunun için mekân, romanlarda mühim bir yer teşkil etmektedir. K. G. M romanındaki hadiselerin gidişatının belirlenmesinde büyük bir önem taşıyan ve dikkat çeken yerler bulunmaktadır. Bunların arasında Sudan'ın başkenti Hartum, Nil kıyısında bulunan Vaad

Hamid köyü, Mısır'ın başkenti Kahire, İngiltere'nin başkenti Londra ve buna ek olarak anlatıcının Sudan'dan Mısır'a giderken durduğu yerler de vardır. Dolayısıyla anlatıcı Mısır'dan Londra'ya yolculuk yaparken indiği duraklar da kayda geçmiştir. Bu yerlerin tamamı romanın ana mekânlarıdır. Bahsi geçen yerlerin, başkentlerin içinde; kayda değer özel mekânlar bulunduğunu söylemekte yarar vardır. Örneğin Nil kıyısında bulunan palmiye ağacı, Binti Meczub'un evi, Mustafa Said'in odası, El-Ezher Camii'ne yakın olan kahvehane, Londra'daki Victoria İstasyonu, anlatıcının evi ve mahkeme salonu mühim yerler olarak değerlendirilebilir.

Kuzeye Göç Mevsimi, mekânsal hafıza açısından iki yere dayanmıştır. Birincisi, anlatıcının eğitim gördüğü İngiltere; ikincisi ise Mustafa Said'in anlatıcı ile tanıştığı yer olan Sudan Vad Hamid köyü. Burada bazı yerlere ayrıntılı şekilde yer verilecektir.

Hartum Şehri

Bu şehir oldukça mühimdir. Romanın kahramanı Mustafa Said'in doğduğu yerdir. Aynı zamanda isimsiz anlatıcının da sık sık bulunduğu ve çalıştığı mekândır. Bu şehir, her iki karakterin hayatında önemli bir yer tutar: Mustafa Said'in kökenleri buraya dayanırken, anlatıcı da burada çalışır. Çünkü Hartum'da tanıdık yüzler, tanıdık isimler vardır. Bunun için anlatıcı, bu şehri zaman zaman konuşmalarında, anılarında ve sohbetlerinde anarak, onun kendisi için taşıdığı anlamı vurgular. Şehir hem Mustafa Said'in yaşamına dair ipuçları sunar hem de anlatıcının duygu ve düşüncelerinde önemli bir arka plan oluşturur. Bu bağlamda şehir, romandaki temaların ve karakterlerin gelişiminde merkezî bir rol oynar.

Londra ve Victoria İstasyonu

Mustafa Said Londra'daki hikâyesini anlatırken Victoria İstasyonu'na varır varmaz şöyle bir cümle kurar: "Tren beni Victoria İstasyonu'na ve Jean

Morris'in dünyasına götürdü.¹²⁰ Londra'da kaldığı tüm yılları ve başına gelen her şeyi, Victoria İstasyonu'ndan Jean Morris'in dünyasına götüren bu cümlesiyle özetlemiştir. Mustafa Said'e göre Londra güzel bir kadın gibidir ve ayrıca bu şehirde kadınlarla da güzel vakit geçirmiştir. Isabella Seymour isimdeki kadınla da burada tanışmıştır. Özellikle kadınlarla geçirdiği zamanlarını bir savaş alanına benzeterek şöyle tarif etmiştir romanda: "Bütün geceler yayla, mızrakla ve oklarla mücadele ettim.¹²¹" Geceleri kadınlarla savaşırken gündüzleri ise Keynes ve Tawney'nin teorileriyle yaşamaktadır.

Mustafa Said'in Yatak Odası

Bu oda, Mustafa Said'in Londra'daki evinin yatak odasıdır. Mustafa Said, yatak odasını romanda daima vurgulamış ve burayı her defasında farklı bir şekilde tarif etmiştir. *"Yatak odam savaş alanı, yatağım cehennem ateşi olmuştu. Onu, bir bulutu sarıyormuş gibi sarıyordum, kayan bir yıldızla yatıyormuş gibi, bir Prusyalının askeri yürüyüşü gibi. Ağzında daima o acı gülümseme vardı. Bütün gece yayla ve kılıçla, mızrakla ve oklarla mücadele ederim."*¹²² Burada birçok kadınla yatmıştır. *"Her gece yatağımı kadınlarla doldurmaktan başka hiçbir şey umurunda değildi."*¹²³ *"Ben dağın zirvesine ulaşp, bayrağı diktiğimde, nefes alıp dinlendiğim zaman, işte o an, bayan benim için sevgiden, mutluluktan daha büyük bir coşku demektir."*¹²⁴

Bu oda sadece yatak odasından ibaret değildi, aynı zamanda bir cinayet mahalliydi. Bir kadının bu odada öldüğü kısımlar romanda Mustafa Said'in anlatımıyla şöyle geçer: Bu kadın odama "girdiğinde saf bir bakireydi ama

¹²⁰ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s.37.

¹²¹ A.g.e, s. 38.

¹²² A.g.e, s.38.

¹²³ A.g.e, s. 39.

¹²⁴ A.g.e, s. 43.

yatak odamdan çıkarken, kendini yok etme mikrobunu taşımaya başlamıştı bile, dudaklarından bir tek kelime çıkmadan ölmüştür.”¹²⁵

Odanın ayrıntılı bir şekilde açıklamasını yapan Mustafa Said, odanın geri kalan kısmını anlatmamıştır. Dolayısıyla kadınların odayla olan ilişkisini dile getiremeden Mustafa Said ölmüştür.

Mustafa Said’in Sudan’daki Eski Odası

Mustafa Said, neredeyse yaşadığı evleri hep lüks olarak nitelendirirken, özellikle yatak odalarını romantik bir hava ile tanımlamıştır. Örneğin, Sudan’daki evinden bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Yani Nil kıyısında mı yaşıyordun sen?”

*Evet, evimiz Nil’in hemen kıyısındaydı. O kadar yakındık ki Nil’e yatağında yatarken, elimi pencereden dışarıya çıkarırdım ve uykuya dalana kadar Nil’in suları ile oynardım.*¹²⁶

Mısır Kahire

Kahire romanda mekân olarak önemli bir yere sahiptir. Mısır romanda ilk defa anlatıcının öğretmeni tarafından dile getirilmiştir. Anlatıcı Kahire’de burs kazanıp Londra’ya giderken Kahire’den geçmiştir. “Bu ülkede seninki gibi bir zekâyı besleyecek alan yok”¹²⁷ diyen öğretmeni, anlatıcıya Mısır’a gidip okuması için yardımcı olmuştur. Anlatıcı bu durumu şöyle anlatır: “Kahire’de bir ortaokulda, devlet bursuyla, ücretsiz okuyabilmemi sağladı.”¹²⁸ Bu anlamda romanda Kahire hem bekleme yeri hem de öğrenim mekânıdır. Anlatıcı, Kahire’ye gitmeden önce orayı “büyük bir dağ gibi”¹²⁹ tahayyül ederken; gördükten ve yaşadıktan sonra ise artık “Kahire, Bayan Robinson gibi Avrupalı bir

¹²⁵ A.g.e, s. 39.

¹²⁶ A.g.e, s. 43.

¹²⁷ A.g.e, s.30.

¹²⁸ A.g.e, s.30.

¹²⁹ A.g.e, S.31.

*kadındı. Kolları beni sarıyordu, kokusu burun deliklerime doluyordu.*¹³⁰” şeklinde tarif etmiştir.

3.4.2 Zeyn’in Düğünü’nde Zaman ve Mekân

Bir romanın olayı, gerçekleştiği mekân ve zamanla başlar. Örneğin *Zeyn’in Düğünü* romanında da *Kuzeye Göç Mevsimi*’nde olduğu gibi mekân ve zaman önemli bir rol oynar. Bu unsurlar, yazarın kendi romanlarında önemli bir yer tutar. *Zeyn’in Düğünü* romanında mekân, insan davranışlarıyla ilişkilendirilerek sunulmuştur. Yazar, kendi yaşadığı yerden uzaklaştığında, hayal gücüyle mekânı canlandırmaya çalışmıştır.

Zaman

Şimdiki Zaman

Zeyn’in Düğünü “Her zamanki gibi, güneş henüz yükselmeden”¹³¹ cümlesiyle başlamıştır. Güneş henüz yükselmeden derken, tam olarak sabah vaktindedir. Bundan yola çıkarak *Zeyn’in Düğünü*’nde anlatımın zaman açısından sabah vakti ile başladığını söylemek doğrudur. Zaman olarak güneş yükselmeden önce ile başlayan bu an, romanın kurgu zamanının başlangıcını temsil etmektedir. Bu cümleden sonra “Zeyn’i öbür gün evlendiriyorlar”¹³² cümlesiyle artık onun düğün gününün geldiğini okur anlar. Perşembe günü *Zeyn’in Düğünü* olacaktır.

Roman zaman olarak çok sürmemiştir. Daha doğrusu *Zeyn’in Düğünü* yaklaşık iki hafta içinde tamamlanmıştır. Ayrıca şimdiki zaman olarak meydana gelen olaylar sırasında köyde meydana gelen değişiklikler, köy halkının birbirleriyle olan ilişkileri ve günlük faaliyetleri de şimdiki zaman olarak karşımıza çıkar.

¹³⁰ A.g.e, s.33.

¹³¹ Tayyip Salih, *Zeyn’in Düğünü*, çev Zeynep Neslihan Önderoğlu, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), s. 5.

¹³² Tayyip Salih, *Zeyn’in Düğünü*, çev Zeynep Neslihan Önderoğlu, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), s.6.

Geçmiş Zaman

Romadaki geçmiş zaman ise, Zeyn'nin annesi doğum yaparken ve buna eşlik eden hayatındaki değişimlere kadar uzanan geçmiş olayların anlatımında kullanılmıştır. Mesela Zeyn “*Büyürken biri üst biri alt çenesinde olmak üzere ağızda yalnızca iki dişi vardı.*”¹³³ Romanda geçmiş zaman anlatımı ele alınırken çoğunlukla Zeyn ve Zeyn'i ilgilendiren mevzulardan bahsedilmiştir. Örneğin Zeyn altı yaşındayken geçirdiği rahatsızlık ve bunun sonucunda dişlerini kaybetmesi gibi olaylar geçmiş zamanla aktarılmıştır. Burada dikkat çekici bir durum vardır. Yazar, genellikle geçmişten bahsederken Zeyn ile ilgili ya da diğer insanlarla ilgili durumları hep olumsuz olarak aktarmıştır. Anlatıcı, Zeyn'in yaşını roman boyuna hiç söylememiştir fakat Zeyn'in ergenlik çağına girdiğini söylemiştir. Demek ki Zeyn'in yaşını 18-25 arasında düşünmek mümkündür. Tarih yaklaşık olarak 20. yüzyılın başlarıdır.

Gelecek Zaman

Romanda gelecek zaman da yer almaktadır. Gelecek zaman, anlatıcının bahsettiği ve tahminlerde bulunduğu kısımlarla ilgilidir. Örneğin, köyde meydana gelecek değişimler tahmin edilmiştir. Mesela Nil Nehri'nin taşıacağı ve köyün dönüşümü, *Zeyn'in Düğünü* gibi gelecekte gerçekleşecek olaylar. Bu şekilde *Zeyn'in Düğünü* romanında zaman, olaylar aracılığıyla çeşitlendirilmiştir.

Mekân

Zeyn'in Düğünü'nün gerçekleştirildiği yer Tayyib Salih'in doğum yeri olan Merve şehrine yakındır. Bu köyün arkasında kurak toprak ve çöl varken köyün önünde ise Nil Nehri bulunmaktadır. Bu romanın içinde geçen köy hayali olmakla beraber gerçek olabileceğini tahmin etmek mümkündür. Belki yazar köyün gerçek ismini değiştirerek vermiştir. Böylelikle Sudan'dan bir köyün modelini ortaya koymuştur.

¹³³ Tayyip Salih, *Zeyn'in Düğünü*, çev Zeynep Neslihan Önderoğlu, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), s. 8.

3.3. Tayyip Salih'in Romanlarında Dil ve Üslup

Kuzeye Göç Mevsimi Sudan kültürünün güzelliğini yansıtan eşsiz anlatım tarzı ve harika dili ile dikkat çekmektedir. Yazar, romanında merak uyandıran cümleler kurarak, okuyucuyu tamamen romanın içindeymiş gibi hissettirir. Romanda çizdiği kurgudan sapmadan coşku ve tutkuyu hissettiren güzel bir anlatım üslubu kullanır. Yazar romanda mekâna dikkat ederek köylüyü köy üslubu ile şehirliyi şehir üslubu ile konuşturmuştur. Karakterlerin düşünce ve anlatım tarzını yansıtan bir üslup benimsemiştir. Yerel deyimler kullanmakla beraber atasözlerine de yer vermiştir. Böylelikle romanın gerçekçilik hissini oluşturmuş ve okuyucu üzerindeki etkisini artırmıştır.

Tayyip Salih, doğayı ve manzaraları tasvir etmede başarılıdır. Açıklamalar yaparken bazen şiirsel bir dil kullanarak, görüntüyü ve olayları net bir şekilde karşımıza serer. Bu sebeple birçok hikâye ve romanın ilk paragrafları, tasvir yerine haber vererek başlar. Örneğin “*Haberi duydunuz mu? Zeyn evleniyor.*”¹³⁴ Bu üslup hemen dikkat çeker ve okuyucuyu hikâyenin içine çekmeye çalışır. Böylece, okuyucunun merakını uyandırır ve hikâyenin devamını öğrenmek için daha fazla okuma isteği oluşturur.

Romanın anlatım tarzını kuvvetlendirmek için okuyucuyu cezbeden çekici cümleler kurarak bir atmosfer yaratmıştır. Eser, zengin kelime dağarcığına sahiptir ve buna ilaveten *Kuzeye Göç Mevsimi* kendine özgü bir anlatım tarzıyla ve harika bir sanat diliyle kaleme alınmıştır. Bu eser çağdaş Arap edebiyatının en öne çıkan edebi eserlerinden biridir.

Yazar, *Zeyn'in Düğünü* romanında ise farklı bir dil ve üslup kullanmıştır. Ağırlıklı sade ve anlaşılır bir dille cümlelerini kurmuştur. Fasih bir dil kullanmakla beraber, Kuzey Sudan bölgesinde konuşulan şive daha çok kullanılmıştır. Diğer toplumcu gerçekçi yazarlar nasıl bir dil kullandıysa o da

¹³⁴ Tayyip Salih, *Zeyn'in Düğünü*, çev Zeynep Neslihan Önderoğlu, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), s. 5.

aynısını yapmıştır. Yazar, kendi eserine günlük konuşma dilini dâhil etmiştir. Sudan'ın kuzeyindeki sık sık kullanılan “haylaz herif”¹³⁵, “budala”, “sana vuran suçlu köpek”,¹³⁶ “işe yaramaz eşek herifler”¹³⁷ gibi argo ve kaba ifadeleri karakterler aracılığıyla kullanmıştır. Böylelikle kendi eserine köydeki sohbet ortamlarını dâhil etmiştir. Okura köydeki havayı olduğu gibi yansıtmıştır. Toplumunda herkes tarafından söylenen laflara yer vermiştir: “Peygamber aşkı için.”¹³⁸ Dolayısıyla insanların aşına olduğu modern bir dil oluşturabilmiştir. *Zeyn'in Düşünü*'nde fasihi bir dilden ziyade daha çok halk ağzı ve şive ön plana çıkmıştır. *Kuzeye Göç Mevsimi* ise daha çok akıcı bir dil kullanırken; bu romanda toplumun kullandığı dil tercih edilmiştir.

Özetle Tayyip Salih her yazar gibi sözcükleri seçerken bazılarını gerçek anlamda bazılarını mecazî olarak kullanmakta başarılıdır. Böylece eserde cümlelere hem gerçekçi hem sembolik olmak üzere iki anlam kazandırmıştır. Bu manaların biri somut bir olguya zemin sağlarken, diğeri gizli ve uzak anlamlara işaret etmiştir. Bu da yazarın kendine has üslubunu belirleyen bir metottur.

3.4. Kuzeye Göç Mevsimi'nde Sömürge ve Postkolonyal Döneminin Yansımaları

Kuzeye Göç Mevsimi, sömürge sonrası eserdir. Tayyip Salih, bu eserde sömürgeciliği bir mikrop olarak tanımlamış, zamanla büyüyen sömürgeciliğin etkisini şu ifadelerle dile getirmiştir: “Bize Avrupa zorbalığının en büyük virüsünü bulaştırdılar, Somme ve Verdun'daki, dünyanın daha önce hiç bilmediği bu virüsü, onların bin yıldan fazla zamandır taşıdıkları virüstdür.”¹³⁹

¹³⁵ A.g.e, s. 82.

¹³⁶ A.g.e, s. 35.

¹³⁷ A.g.e, s. 81.

¹³⁸ A.g.e, s. 37.

¹³⁹ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 83.

Sömürgeciler, Afrika ülkelerine girerken yardım ve kalkınma niyetiyle girmiş gibidirler. Bu ülkelere girdiklerinde birtakım demiryolları, okullar, hastaneler ve köprüler inşa etmişlerdi. Ancak kurulan bu müesseselerin asıl amacı kendi çıkarlarına hizmet etmektir. Daha doğrusu inşa edilen okulların amacı yerel halkın kimliğini yok etmek, dilinden uzaklaştırmak ve var olan kültürünü silmektir. Tayyip Salih'in ifadesiyle İngilizler *"Gemiler Nil'e ilk önce ekmek değil silah taşımak için açıldılar ve demiryolları aslında askerleri taşımak için çalışıyordu; okullarda bize onların dilinde 'evet' dememiz öğretiliyordu."*¹⁴⁰ Diğer taraftan, sömürgecilik döneminde başarılı olan öğrencilere burs verilip birçoğu Londra'ya gönderilmiştir. Öğrencileri Londra'ya göndermenin arkasında büyük bir amaç bulunmaktadır. Bu amaç başarılı öğrencileri okutup devlette yüksek bir makam vermektir. Londra'da eğitim gören ve yetiştirilen öğrenciler, İngilizler için elçi olup onların işlerine hizmet etmektedir. Bu uygulamanın arka planı, İngilizler Sudan'dan çıksa dahi yukarıda bahsi geçen öğrenciler vasıtasıyla ülkeyi uzaktan yönetebilmektir. Bunu romanda da Mustafa Said ve Profesör Maxwell Foster-Keen arasındaki diyalogda görürüz: *"Said Bey, 'bizim Afrika'daki uygarlık görevimizin boşuna olmadığı gerçeğini kanıtlayan en iyi örneksiniz.'"* ¹⁴¹ Bu ifadenin asıl anlamı, Mustafa Said'e verilen bursun karşılığının fazlasıyla alındığıdır.

Sudan'daki İngilizler tarafından inşa edilen okullardan en önemlisi Gordon Kolejidir: *"Gordon Koleji normal bir ortaokuldan biraz daha fazlasıydı, orta düzeyli resmi evrakları doldurma eğitimi de veriliyordu."*¹⁴² Bunun için Gordon Koleji'nden mezun olanlara önemli görevler verilmiştir. Romandaki anlatıcı karakter, yolculuk yaparken eski arkadaşlarından biriyle karşılaştığında şunları anlatmıştır: *"Okuldan sonra ilk önce El Fasher bölgesinde veznedar olarak çalıştım, sonra da uzun uğraşların ardından, yöneticilik sınavına girdim. Otuz sene devlet*

¹⁴⁰ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s.83.

¹⁴¹ A.g.e, s.83.

¹⁴² A.g.e, s. 52.

*hizmetinde çalıştım ama ancak emekliliğimden iki yıl önce memur olarak kadro alabildim.*¹⁴³

1956 tarihinde Sudan bağımsızlığını kazandıktan sonra, Gordon Koleji'nin ismi Hartum Üniversitesi olarak değiştirilmiştir. Hartum Üniversitesi, hâlihazırda Sudan'daki en eski ve en iyi üniversitelerden biridir. Geçmişten bugüne devletin başındaki pek çok kişi bu okuldan mezun olmuştur. Üniversiteyi kazanan öğrenciler genellikle en yüksek dereceleri elde edenlerdir. Eskiden Gordon Koleji, seçkin öğrencileri bünyesinde barındıran bir okuldu ve bu özellik günümüze kadar devam etmektedir. Bu nedenle İngilizler başarıyla eğitimlerini tamamlayan öğrencilere, amaçlarını göz önünde bulundurarak, Londra'da eğitim vermiştir. Örneğin Mustafa Said "Gordon Koleji'ndeyken o bir bursla önce Kahire'ye sonra da Londra'ya gitmişti. Bir bursla yurt dışına gönderilen ilk Sudanlı öğrencidir."¹⁴⁴ Gerçek hayatımızda da Mustafa Said gibi insanlar bulunmaktadır. Eski dönemlerde bir sürü Sudanlı öğrenci bursla Londra'ya gönderilmiştir. Eğitimini Londra'da tamamlayanlardan biri de Tayyip Salih'tir. Bursla gönderilen öğrencilerin ilginç yanı, Londra'dan döndükten sonra kimisi cumhurbaşkanı, kimisi başbakan, kimisi dışişleri bakanı, kimisi maliye bakanı ve benzeri pozisyonlarda görevlerde bulunmuştur.

Sömürgecilik döneminde Sudan'da yaşanan sıkıntılardan bir tanesi de halktan vergi toplamak olmuştur. Bu vergileri toplamak için İngilizler farklı bir yöntem kullanmıştır. Bu yöntemi uygularken İngilizler kendi askerlerini değil yerlileri görevlendirmiştir. Örneğin "Ülkenin yerlilerinden oluşan orta düzey devlet memurları olan bizleri vergi toplamak için istihdam ediyorlardı."¹⁴⁵ Bu, görevlendirilen Sudanlı memurlar ile halk arasında büyük bir sorun yaratmıştır. Vergi ağır geldiği için "Halk bizi İngiliz delegeye şikâyet ediyor vergilerden yakınıyordu; doğal olarak, anlayışlı görünen ve merhamet gösteren kişi yine İngiliz

¹⁴³ A.g.e, s.52.

¹⁴⁴ A.g.e, s. 51.

¹⁴⁵ A.g.e, s.52

delegesiydi ve böylelikle halkın kalbine bize karşı nefret ve sömürgecilere, davetsiz misafirlere karşı sevgi ektiler.”¹⁴⁶

Yazar, eserde akla gelen birtakım soruların cevabı ortaya koymuştur. Örneğin, Sudan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonra, özgür bir şekilde yaşayabildi mi? Sudan kendi kararlarını başka bir taraf müdahale etmeden alabildi mi? İngilizler gittikten sonra, onların etkisi de ortadan kayboldu mu? İngilizler Sudan’ı uzaktan yönetme konusunda başarılı oldu mu? Sudan’ı uzaktan yönetmeyi nasıl başardı? Bu soruların hepsinin cevabını romanın başkarakteri Mustafa Said’in sınıf arkadaşından alabilmemiz mümkündür: *“Bu sözlerime kulak ver evlat. Ülke bağımsızlığına kavuştu değil mi? Kendi ülkemizde özgürleşebildik mi? Emin ol, yine bizi uzaktan yönetiyorlar. Çünkü arkalarında onlar gibi düşünen insanlar bıraktılar. Aslında bize hiçbir faydaları dokunmadı. İngilizlerin zamanında en yüksek mevkilerde bulunanlar böyle insanlardı işte.”*¹⁴⁷

Sudan'ın 1956'da bağımsızlığını kazanmasının ardından, ülkenin gelişmemesini sadece İngilizlerin engellediğini söylemek mantıklı olmaz. Neredeyse 66 yıldan fazla geçtikten sonra bu süre Sudan’ın kendi egemenliği kurması için, kendi ayakları üzerinde durması için yeterli bir süredir. Bunun arkasında Sudan’ı yönetenlerin veyahut devletin uygulamış olduğu sistemin problemli olduğunu söylemek daha doğru olur. Bunun için bir İngiliz’in, Sudan uyruklu birine bu cümleyi kurması gayet normaldir: *“Sömürgecilikten şikâyet ediyordunuz; sizi terk ettiğimizde yeni sömürgecilik efsanesini yarattınız. Varlığımızın sizin için havadan ve sudan farksız olduğu ortadadır.”*¹⁴⁸ *“Daha doğrusu sizin (Sudanlılar) biz (İngilizler) olmadan yaşayamayacağınız.”*¹⁴⁹

¹⁴⁶ A.g.e, s.52.

¹⁴⁷ A.g.e, s. 52.

¹⁴⁸ A.g.e, s. 57.

¹⁴⁹ A.g.e, s. 57.

Günümüzdeki Sudan'a bakarsak eğitim, ekonomi ve altyapı bakımından geride kalmış bir ülkedir. Hatta Sudan Cumhuriyeti az gelişmiş ülkelerin arasındadır.

Sömürgecilik, halkın algısını dünyaya bakış açısını da değiştirmiştir. Bahsi geçen Gordon Koleji'nde eğitim dili ve sistemi İngilizcedir. Bazı öğrenciler İngilizceyi mükemmel bir şekilde öğrenip İngiliz kökenli insanlardan daha akıcı konuşurlardı. Romanda yer verilen Mustafa Said Sudan'da İngilizce öğrenirken sınıf arkadaşı onun hakkında şöyle der: *"Mustafa Said ağzını büker, dilini tam olarak o şekle öyle bir getirir ki sanki ana diliymiş gibi dökülürdü kelimeler ağzından. Bu bizde hem kızgınlık hem hayranlık uyandırır. Hayranlık ve garez birleşince de ona 'Siyahi İngiliz' lakabını takmıştık.*¹⁵⁰"

Roman; sosyolojik, psikolojik, aşk, uygarlık, kimlik ve sömürgecilik dönemi gibi konuları işlemiştir. Bu yüzden roman, bu gibi konular üzerine çalışacaklar için vazgeçilmez kaynaklardandır. Özellikle sömürgecilik sonrası Sudan edebiyatını ve sömürgecilik döneminin yansımalarını incelerken referans olacak bir eserdir.

Mustafa Said adlı karakter hakkında farklı görüşler ortaya koyulmuştur. Bazı eleştirmenler, Mustafa Said'i, İngilizlerden intikam alan bir karakter olarak görmüştür. Bazıları ise Mustafa Said'i bir ajan/casus olarak değerlendirilmiştir. "Eleştirmen ve yazar Raca Al-Nagaş ise romanda yer alan Mustafa Said'in, Tayyip Salih'ten bir parça olduğunu iddia etmiştir."¹⁵¹ Bize göre ise Mustafa Said'i, Tayip Salih'ten bir parça olarak görmek mümkün değildir. Herhangi bir romanda yer verilen bir karakteri, yazarına benzetmek, eserin tadını ve özgünlüğünü zedeleyecektir. Herhangi bir esere bu bakış açısıyla yaklaşırsak, eserin değeri ve kıymeti düşecektir. Ben bu görüşlere katılmam ancak herkesin

¹⁵⁰ A.g.e, s.52.

¹⁵¹ El Cezire Arapça Kanalı, metnin dışında Kuzeye Göç Mevsimi romanı, Tayyip Salih'in belgesel filmi. <https://youtu.be/2eE5xGgQetQ?si=qj15pGGA30KXa95>

farklı düşüncelere sahip olabileceğini anlamak ve saygı göstermek önemlidir. Sanatçı bir eser yazar herkes farklı bir bakışla bakar, farklı pencereden yorumlar.

3.5. Kuzeye Göç Mevsimi'n Yasaklanmasında İki Karakterin Etkisi

Edebiyat tarihinde birçok yazar, fikirleri, eserleri veya duruşları sebebiyle iktidar veya otorite tarafından eleştirilmiş, sansürlenmiş hatta cezalandırılmıştır. Bu durum, farklı dönemlerde ve farklı coğrafyalarda çeşitli nedenlerle ortaya çıkmıştır. Türkiye’de de pek çok yazar zaman zaman iktidar tarafından sansürlenmiş veya eleştirilmiştir. Örneğin Nazım Hikmet’in şiirleri, siyasi duruşu nedeniyle uzun yıllar boyunca Türkiye’de yasaklanmıştır. Sabahattin Ali’nin eserleri de iktidar tarafından uzun bir süre buna maruz kalmıştır. Ancak bu yazarlar düşüncelerinden vazgeçmeden fikirlerini ifade etmiş ve eserlerini gelecek nesillere ulaştırmışlardır. Aynı duruma düşen Sudanlı yazar Tayyip Salih’in kaleme aldığı *Kuzeye Göç Mevsimi* de Sudan’da bir müddet yasaklanmıştır. Bunun nedeni romanda yer verilen Binti Meczub adlı karakterin erkeklerle çok yakın olan, utanmaksızın tutarsız konuşan, cinsel konuları dile getiren ve sigara kullanan bir kadın karakter olmasıdır. Bunu yasaklayan taraf “Politik bir güç olarak yükselişe gelen İslamcılardır.¹⁵²” Dolayısıyla *Kuzeye Göç Mevsimi* hoş karşılaşılmamıştır,

Binti Mezub, “Eşin nasıl biri?” sorusuna karşılık olarak şunları söylemiştir: “Şeyi o kadar takoz gibiydi ki içime zor alırdım.” Konuşmaya devam eden Binti Mezub, ellerini abartılı bir şekilde hareket ettirirken, sigarasının külünü savurarak şunları eklemiştir: “Akşam namazından önce bacaklarımı ayırırdı ve sabah ezanına kadar toparlanamazdım. Geldiğinde boğazı kesilen bir öküz gibi bağıırdı ve üstümden inerken de hep Allah’a şükret Binti Meczub derdi.”¹⁵³ Romanda böyle bir karakter olduğu için ve konuşulmaması gereken bir konuya değindiği için yasaklanmıştır. Romanın Sudan toplumunun değerlerini bozmasından,

¹⁵² Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları,2011), s. 8.

¹⁵³ A.g.e, s. 69.

halkın kültürüne ve yeni nesile zarar vermesinden korkmuşlardır. Otorite, bu tür ve içerikte bir romanın toplumun değerlerini sarsabileceğinden, kültürel etkileriyle yeni nesiller üzerinde olumsuz bir etki bırakabileceğinden veya belirli bir toplumsal norma aykırı olduğundan endişe duymuştur. Bu endişelerle hareket ederek, romanı yasaklamayı sağlıklı görmüştür.

Bizce romanın yasaklanması, romanın yazıldığı dönemde Sudan topluluğunda Binti Meczub gibi kişilerin yok denilecek kadar az olmasındandır. Genellikle Sudan’da kadınlar daha muhafazakâr, dine bağlı ve âdetlere özen gösteren kadınlardır. Sudan’da Binti Meczub gibi bir kadın bulunmuyor demek de doğru değildir. Romanın bu kadar ses getirmesi, modern Sudan romanında bu tip bir kadının yer almasının yeni bir hadise olmasından dolayıdır.

Yazar, Binti Meczub karakterinin vasıtasıyla Sudan’da yaşanan olayları anlatmıştır. Bu karakter adamlarla açık konuşur ve aklından geçenleri tane tane dile getirir. Binti Meczub, sohbet ortamlarını neşeli hâle dönüştürür. Bu karakter eleştirmenler tarafından çok eleştirilmiştir. Fakat karakterin iyi tarafı güneyli bir bayan olarak kendi kültürünü benimseyen bir kadındır. Birçok yerde güneyli kadınların geleneklerini ön plana çıkarmıştır.

Örneğin Güneyli kadınlar ve Batılı kadınlar arasında karşılaştırma yaparken, bir tespitte bulunmuştur: “Gavur kadınlar bu işi bizim köyün kadınları kadar iyi bilmezler” dedi Binti Meczub *“Onlar sünnetsiz olurlar ve bu olaya su içmek gibi bakarlar. Köydeki kadınlarsa vücutlarına yağlar ve kokular sürerler, ipek bir gecelik giyerler ve akşam namazından sonra kırmızı hasırın üzerine yatıp bacıklarını açtıklarında adamlar kendilerini Ebu Zeyd El Hilali sanır.”*¹⁵⁴

Binti Meczub karakterinin kendine münhasır özellikleri vardır. O, köyde sigara kullanan ve yerel içkileri içen tek kadındır. Sigara içmekten keyif alan Binti Meczub, adamlardan daha çok sigara tüketir Eski dönemlere dönüldüğünde, Sudan’ın okuyucusu ve toplumu için böyle bir roman veya

¹⁵⁴ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 72.

kitabın yazılması veya okunması uygun görülmemiştir. Kitabın yasaklanmasının nedeni, Sudan'da İslami bir devlet inşa ederken, İslam'a bağlı bir nesil yetiştirirken, yepyeni bir İslam kimliği oluştururken gençlerin elinde bu tür kitaplar bulunması, çizilen yol için bir uyumsuzluk olduğu sebebiyledir.

Binti Meczub, davranış açısından da çok farklı bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatıcı, bu karakteri şu şekilde nitelemiştir: *"Binti Meczub otuzlarında bir adam gibi ayağa sıçardı. Dimdik duruyordu, omuzlarında ya da sırtında hiç eğilme yoktu."*¹⁵⁵ Binti Meczub Karakteri çok garip, tuhaf sorular sorar. Adamlar gibi yüksek sesle konuşur ve yüksek sesle güler. Romanda yer alan isimsiz anlatıcı Londra'dan (Kuzeyden) köye geldiğinde sohbet esnasında ona bu soruları sormuştur. *"Bizde senin, yanında sünnetsiz ve kâfir bir eş getirmenden korkuyorduk."*¹⁵⁶ Bu cümleden yola çıkarak, Sudan'da yaşanan köylü bir kadının Kuzeyli/Batılı kadınlara dair merakını yansıtmaktadır.

Bu romanın yasaklanmasındaki diğer neden; Sudan kültürünü yansıtmaktan ziyade daha romantik bir eser olmasıdır. Örneğin romanda yer alan Mustafa Said, Kahire'ye gittiğinde Bayan Robinson'u sevmiştir. Bu hanımefendinin güzelliğini şöyle anlatmıştı: *"Bayan Robinson, Kahire'yle uyum içinde, dolgun ve bronz tenli bir kadın; bir odanın duvarlarının rengine uysun diye özenle seçilmiş bir tablo gibiydi. Koltuk altındaki kıllara bakıp, heyecan duyardım. Onu arzuladığımı biliyordu belki de. Ama çok tatlıydı, tanıdığım en tatlı kadındır."*¹⁵⁷ Mustafa Said, Güney/Ortadoğu medeniyetinden etkilenen ve uygarlığını benimseyen bir insandır. Batı medeniyeti ile karşılaşınca hem fikir açısından hem de yaşam bakımından bir değişime uğramıştır. Mustafa Said, kadınlara daha tutkulu bir kişilik olarak karşımıza çıkmıştır.

¹⁵⁵ A.g.e, s. 75.

¹⁵⁶ A.g.e, s. 15.

¹⁵⁷ A.g.e, s. 32.

Mustafa, İngiltere’de bulunduğu müddet zarfında farklı milletlerden birçok kadınla ilişki kurmuştur. Avrupa kadınlarını betimlerken “*Avrupa’da her tür kadın vardır korku nedir bilmezler, hayatı neşeyle ve merakla kabul ederler ve ben susuz bir çölüm, güneyli arzuların sahrasıyım.*”¹⁵⁸ “*Arkasında durdum ve sıcaklığını hissedene kadar yaklaştım. Bedeninin kokusunu içime çektim.*”¹⁵⁹ Bu sözlerle Avrupa kadınlarını dile getirmesi ve romantik bir havaya girmesi o zamana göre uygun değildir. Bilhassa modern Sudan edebiyatı için bu roman yepyenidir. Yazarın roman içinde barındırmış olduğu romantik eylemleri Sudan edebiyat sahnesinde büyük bir ses getirmiştir.

Yazarın açıkça ve romantizm içeren cümlelerle birtakım ifadeler kurması patlamanın asıl nedeni olmuştur. Sudan topluluğunun genelinde aşk, sevgi ve sempati temalarından romanda uzak durulmuştur. Sudan topluluğunda aşk ve sevgi mevcut fakat bu duygular gizli yaşanmaktadır. Hâlbuki yazarın gizli kalması gereken temaların yanı sıra aşkı ve sevgiyi ön plana çıkarmaması, bunların konuşulmaması; cinselliğe romanda yer vermesi, otorite açısından sağlıklı görülmemiştir. Mesela “*avım buydu, bir geminin suyun en hızlı akan yerine yaklaşması gibi yürürdüm ona doğru. Arkasında durdum ve sıcaklığını hissedene kadar yaklaştım. Bedeninin kokusunu içime çektim, Kahire’deki tren istasyonunun peronunda Bayan Robinson’la karşılaştığım zamanki koku gibidir.*”¹⁶⁰ Bu tür ifadeleri yoğun bir şekilde kullanması romanı sakıncalı hâle getirmiştir.

Tayyip Salih, romanı yazdığı dönemde genel olarak yazarlar, şairler ve sanatçılar daha çok doğayı başta olmak üzere diğer konuları ele alırlardı. Bu sebeple yeni yazılan bir eserin, otorite tarafından baskı görmesi gayet doğaldır.

¹⁵⁸ A.g.e, s. 41.

¹⁵⁹ A.g.e, s. 40.

¹⁶⁰ A.g.e, s. 40.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Toplumcu Gerçekçilik Açısından Kuyucaklı Yusuf ve Kürk Mantolu Madonna Romanları

4.1.1. Kürk Mantolu Madonna

Sabahattin Ali'nin eserlerini anlamak ve kaleme aldığı eserleri toplumcu gerçekçilik açısından değerlendirmek, Cumhuriyet'in başlangıç yıllarındaki siyasi ve sanatsal değişimi tam manasıyla kavramakla mümkündür. Bu, dönemin Türk edebiyatındaki ve sanatındaki rolünü, Sabahattin Ali'nin yazılarından yola çıkarak toplumsal hassasiyetinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Sabahattin Ali'nin toplumcu gerçekçilik akımını benimsemesinin ardından kaleme aldığı hikâyelerinde; Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki sorunları ve toplumunun yaşadığı sıkıntılar, yazarın halktan esinlenerek yarattığı karakterler aracılığıyla dikkat çekmiştir. Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* kitabı, Türk edebiyatında önemli bir roman olarak kabul edilir ve toplumcu gerçekçilik akımının etkilerini taşır. Roman, dönemin toplumsal sorunlarını ele almıştır ve kurgusal karakterler üzerinden insan ilişkilerini ve duygusal derinlikleri analiz etmiştir. *Kürk Mantolu Madonna*, yalnız tamamlanmayan bir aşk romanı değildir. Aynı zamanda insan psikolojisine odaklanarak karakter analizleri içeren bir eserdir. Yazar romanda yer alan, Raif Efendi'nin yaşamını, düşüncelerini yanı sıra hayattan beklentilerini derinlikli işleyerek bir karakter karşımıza çıkarmıştır. Özellikle kadınlara dair kurduğu ilişkileri ve gençlik döneminde yaşadığı zorluklar romanda dikkat çekicidir. Yazar; aşk, sevgi, yalnızlık, kadın, erkek, gurbet ve belirsizlik gibi temel kavramları eserde şekillendirirken bu unsurları ustalıkla işlemiştir. Bu açıdan bakacak olursak, romanın, toplumcu gerçekçilik akımının temel prensiplerini taşıdığını söylemek mümkündür. Bu eser toplumu yanı sıra insan doğasını açıkça yansıtmıştır. *Kürk Mantolu Madonna* romanı baktığımızda bir aşk hikâyesi gibi görünür ama aşk dışında başka konulara da değinmiştir. Bu temaları anlatırken, aydınların çelişkilerini bize aktarmıştır.

Romanın kahramanı olan Raif Efendi adlı karakter sıradan bir memur olarak çalışırken, onun iç dünyası, hayalleri ve arayışlarıyla birlikte okuyucuya gizemli dünyasına ortaya koymuştur. Raif Efendi'nin evlilik hayatındaki karşılaştığı zorlukları ve ailesiyle olan sıkıntıları açıklığa kavuşturmuştur. Bir yandan Raif Efendi ve Maria Puder ile arasındaki ilişkisi ve bu aşk hikâyesinin getirdiği iç çatışmalar romanın temel konusudur. Bu şekilde roman, bireysel yaşamın ve toplumsal gerçekliklerin nasıl etkileşimde olduğunu göstermiştir. Mesela Rasim Bey adlı karakter Raif Efendi'den çok etkilenip, ifadelerini bu şekilde dile getirmiştir: *"Şimdiye kadar tesadüf ettiğim insanlardan bir tanesi benim üzerimde belki en büyük tesiri yapmıştır. Aradan aylar geçtiği halde bir türlü bu tesirden kurtulamadım. Ne zaman kendimle baş başa kalsam, Raif Efendi'nin saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor. Hâlbuki o hiç de fevkalade bir adam değildi. Hatta pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardan biriydi."*¹⁶¹

Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*'da o dönemde yaşanan sosyal ve kültürel durumu eleştirirken, insanların arayışlarına ve özgürlüklerine de birtakım vurgular yapmıştır. Romanın, toplumcu gerçekçilik akımının öngördüğü sanatsal bir anlatım tarzı vardır. Eserde toplumun sorunlarını ve insanların duygusal tesirlerini başarılı denilebilecek şekilde işlenmiştir. Örnek olarak yazar *İçimizdeki Şeytan* isimli romanında da Ömer karakteri aracılığıyla insanın yalnızlığı ve kararsızlığını kaleme almıştır. Ömer'in kendini bulma sürecindeki bunalımlarını aktarmıştır. *Kürk Mantolu Madonna*'ya baktığımızda ise aşk vardır ancak dediğimiz gibi bu temayı işlerken aydınların çelişkilerini de bize aktarmıştır. *Kuyucaklı Yusuf* romanında ise toplumsal gerçekçilik yansımasını gözler önüne sermiştir.

Aslında *"Kuyucaklı Yusuf'un Şakir'i, bu ailelerin tipik bir Ferdidir. Para ve nüfuzuna dayanarak kazada serercesine bir hayat yaşayan bu eşraf çocukları, vakitlerini*

¹⁶¹ A.g.e, s. 7.

*tamamen kumar, kadın ve çeşitli süflî zevklere hasretmişlerdir. Yazar eserinde, bu eşraf takımının karşısına bir köy çocuğu olan Yusuf'u çıkararak yılarca bu adamlara karşı boynu bükük duran köylüyü harekete çağırır. Gerçi romanın kuruluş ve gelişmesi pek o kadar bu neticeye yönelmemiş de Yusuf'ta bu karakteri görmek mümkündür.”*¹⁶² Sonuç olarak, *Kürk Mantolu Madonna* romanı, Sabahattin Ali'nin toplumcu gerçekçilik anlayışını başarılı bir şekilde yansıtan bir eserdir. Roman, toplumun gerçekliklerini ve insanların iç dünyalarını keşfetmiştir. Böylelikle yazar toplumda yaşanmış ve yaşanabilir olayları mercek altına almıştır. Her insanın başına gelebilecek gerçek hadiselerden söz etmiştir.

4.1.2 Kuyucaklı Yusuf

Anadolu'nun küçük bir kasabasında geçer ve bu ortamın içinde Yusuf'un yaşam mücadelesini, içsel çatışmalarını anlatır. Kasaba insanların geleneksel bakış açıları, Yusuf'un özgür ruhunu kısıtlar ve yazar, toplumun beklentileri ile bireyin içsel dünyası arasında bir denge kurmaya çalışır. *Kuyucaklı Yusuf* romanında toplumsal gerçekçilik yansıması gözler önüne serilir. “*Kuyucaklı Yusuf*’taki gerçekçilik ile romantizm, birbirinden bağımsız değildir, çünkü gerçekçi yönü oluşturan kasaba yaşamına ya da kasaba gerçeğine de romantizmden kaynaklanan bir dünya görüşünün açısından bakılmaktadır. İkincisi, gerçek kasaba yaşamı Yusuf ile Muazzez’in romantik serüvenine bir ‘fon’ teşkil etmez. Romanın bu iki yönü birbirlerinin özelliklerini belirginleştiren karşıt değerlerin alanıdır.”¹⁶³

Yusuf'un duygusal derinliği ve içsel çatışmaları, toplumcu gerçekçilik açısından ele alınan konuların yanı sıra, bireyin kendi iç dünyasındaki karmaşıklığını da yansıtır. Bu eser, sadece toplumsal eleştiriler yapmakla kalmaz, aynı zamanda bireyin içsel yolculuğunu da inceler. “*Metnin derin yapısına doğru inecek olursak görürüz ki metin, birbirinin anlamını pekiştiren birtakım karşıtlıklarla örülmüştür: şehir /doğa, yapay insan /doğal insan, yozlaşmışlık /*

¹⁶² Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972), s.179.

¹⁶³ Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a* (İstanbul: İletişim Yayınları 2011), s. 23.

masumiyet, şehvet/aşk Yusuf ile çevresi arasındaki uyumsuzluğu bu karşıtlıkların ışığında incelersek romanın gerçekçi ve romantik yönlerinin bir bütün oluşturduklarını görürüz.”¹⁶⁴

Ancak Sabahattin Ali’nin bu eseri sadece toplumcu gerçekçilik sınırları içinde değil, aynı zamanda bireyin iç dünyasına odaklanarak insanın duygusal ve zihinsel çatışmalarını da işler. Bu nedenle, roman sadece toplumcu gerçekçilikten ziyade psikolojik, bireysel ve insanın iç dünyasını anlatan bir roman olarak da değerlendirilebilir. Bir yandan da kasabanın yapısal özellikleri, insanların günlük yaşantıları, ekonomik koşulları, kültürel gelenekleri ve sosyal ilişkileri gibi unsurlar, romanda detaylı bir şekilde betimlenmiştir. Toplumcu gerçekçilik anlayışı çerçevesinde, kasabanın içinde bulunduğu sosyal tabaka ve sınıf ayrımları, gelir dağılımı gibi konular da işlenmiştir. “Açıkça görüldüğü gibi yazar, insan hayat veren temiz ve aydınlık doğa ile vücudu bir zehir gibi kemiren kasaba yaşamı arasındaki karşıtlığı getiriyor önümüze. Kasaba, üstü mor bir duman tabakasıyla örtülmüş karanlık ve küçük bir çukur, bir mezar olduğuna göre ölümle çarşımı açık. O halde doğa/ kasaba karşıtlığı aynı zamanda yaşam/ ölüm karşıtlığını da içeriyor diyebiliriz.”¹⁶⁵ Romanda kasaba ve kasabadaki hayat, toplumcu gerçekçilik ilkesi doğrultusunda detaylı bir şekilde aktarılmış ve okuyucuya o dönemin toplumsal yapısını, insan ilişkilerini ve yaşamın gerçek yüzünü göstermiştir. Aslında “Sabahattin Ali’nin romanları içinde ayrıntıların en yetkin olarak kullandığı Kuyucaklı Yusuf’ta yazar, her şeyi hesaplayarak romana sokmuştur. Eşkıyaların köyü basarak cinayet işlemleri, bu esnada Yusuf’un sağ el başı parmağının kesilmesi, yalnız kalması; Kaymakam Salahattin Bey’in yumuşak kalpli bir insan olması ve erkek çocuğunun bulunmaması, vs. Bütün bunlar, romanın ilerleyen kısmında büyüyecek bir tohum gibidirler. Özellikle işlenen cinayette, Yusuf’un

Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali’den Yusuf Atılgan’a* (İstanbul: İletişim Yayınları 2011), s. 23.

Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali’den Yusuf Atılgan’a* (İstanbul: İletişim Yayınları 2011), s. 25.

*başparmağının kesilmesi ve yumuşak kalpli kaymakamın onu yanına alması, olay örgüsünün iki ana epizodunu oluşturmaktadır.*¹⁶⁶

Salahattin Bey karakterine gelecek olursak, bu karakter geleneksel düşüncelere ve toplumun beklentilerine sıkı sıkıya bağlı olan bir karakterdir. Yaptığı kaymakamlık görevi kasabadaki ve toplumdaki konumu, ona birçok ayrıcalık sağlar ve kasaba halkı arasında saygın bir figür olarak görülür. *“Salahattin Bey’in Şahinde ile evliliği, akşamcılığı, memuriyet anlayışı, yaşam felsefesi hep toplumsal koşulların ürünüdür. Biliriz ki, aynı koşullar başka yerlerde benzer sonuçlar vermektedir. Bu bakımından, Salahattin Bey taşıdığı bu genellik nedeniyle ömrünü Anadolu’da tüketmiş diğer memurlara benzer, ama aynı zamanda kendisine özgü bir kişiliği olduğu için bireyliğini korur romanda.”*¹⁶⁷

Kuyucaklı Yusuf romanından yola çıkarak Anadolu bölgesinde evlenme geleneği ele alınmıştır. Bu bölgede yaşanan evlenme sevgisinin, hasatlık hâline geldiğini beyan etmiştir. O dönemlerde Anadolu bölgesinde küçük yaşta evlenme kültürü vardır. Onların bu evlilikten istedikleri şey şudur: *“Bu evlenmede herhangi bir müşterek hayattan ziyade erkek için evde bir kadın bulunması; kız için de ‘münasipçe bir kısmet’ varken kaçırılmaması düşünülmüştür.”*¹⁶⁸ Bu tür bir evlilik hayatı sürdürülürken, çoğu zaman anlaşmazlıklar ve sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Buna rağmen evlilik bir şekilde devam ettirilmiştir. Dolayısıyla bu izdivaçtan bir adamın bütün beklentisi ve amacı *“istikbal düşüncesi, bir kere içine girmiş bulunduğu ve şimdi mükedder telakki ettiği bu belayı ses çıkarmadan ve dost düşmana pek belli etmeden sürükleyip götürmek, onda herkes tarafından söylenen, fakat kimse tarafından bulunmayan meziyetler ve saadetler araştırmaktır.”*¹⁶⁹ Özetle *Kuyucaklı Yusuf*’taki Yusuf karakteri olsun veyahut *Kürk Mantolu Madonna*’daki

¹⁶⁶ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 287.

¹⁶⁷ Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali’den Yusuf Atılgan’a* (İstanbul: İletişim Yayınları 2011), s. 40.

¹⁶⁸ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 10.

¹⁶⁹ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 11.

Raif Efendi olsun toplumun önemli meselesi olan evlilik konusunu temsil eden karakterlerdir. Bu meselenin ürünü olan toplum farklı karakterlerle ortaya koyulmuştur. Bu iki eserde ve diğer edebi çalışmalarında da benzer temalar işlenmiştir. Yukarıda bahsi geçen evlilik meselesi sadece Sabahattin Ali'nin eserlerinde değil, aynı şekilde Tayyip Salih'in eserlerinde de ele alınmıştır. Bundan yola çıkarak iki yazarın toplumcu gerçekçiliği yansıtırken, toplumsal şartlardan oluşan birtakım görünümlere ışık tuttuğu söylenebilir.

Yazar, evlilik konusunun yanında diğer konuları da işlememiş değildir. Örneğin Türkiye'de rakı içme kültürü her yerde yaygın olmasa da Anadolu bölgesinde mühim bir ortam oluşmaktadır. Romanda şu şeklide arz edilmiştir *“Bereket versin, Anadolu'nun bu yalnız kendisine mahsus dertleri yanında bunların gene yalnız kendisine mahsus çareleri vardı. Bunlardan en birincisi ‘rakıdır’”*.¹⁷⁰ Bu konuya Tayyip Salih de Sudan kültüründe pek çok yerde içilen Aragi¹⁷¹ içkisiyle yer vermiştir. Anadolu bölgesinde rakıyı kimler içer sorusunun cevabı şu şekilde verilmiştir *“Burada felaketzede; memur içer, müflis tüccar içer fena mahsul çıkaran eşraf içer, senelerden beri aynı köşede bırakıldığı için içerleyen zabıt içer ve en nihayet karısı ile geçinemeyen kaymakamlar içer.*¹⁷²

Böylelikle yazar iki eserde birçok konu ele alarak, toplumda bulunan sorunları kaleme almıştır. Roman o dönemde yaşanmış olayları ve sıkıntıları aktarma konusunda çok iyi bir eserdir. Toplumun yaşadığı aşk, uğradığı haksızlıklar ve karşılaştığı zorluklar gibi konuları yansıtan bir ayna olmuştur. Bir yandan gurbet, sevgi yanı sıra bireyin içsel dünyasını keşfetmiştir. Eserler toplumcu gerçekçilik akımını sanatsal bir üslupla ve anlaşılır bir dille işlemiştir bu bakımından eserler oldukça verimli demek doğrudur.

¹⁷⁰ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 12.

¹⁷¹ Sudan'da çok içilen hurma ile yapılan bir içki türüdür.

¹⁷² Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 12.

Yazar bu eserde gerçek hayatta yaşanan koca ve eş arasında karşılaşılan anlaşmazlıkları da ele almıştır. Romanda yer alan Salahattin Bey Şahinde Hanım'ın gönlünü almak için *"Neler yapmamıştı! Eline geçirebildiği ve Şahinde'nin anlayacağını tahmin ettiği kitapları getirir, onun fikrini yükselmek isterdi fakat onun ilk tezahürleri karısının manasız ve lüzumsuz yerlerde lügat kullanması olurdur Salahattin Bey bunları düzeltmek istedi mi, karısının 'gururu' yaralanır ve derhal kızılca kıyamet kopardı."*¹⁷³ Bu kadın çok konuşan bir kadın örneğidir. Kocasına her zaman aykırı çıkan, hatta basit meselelerde anlayış göstermeyen bir karakterdir. Mesela bu kadının kocasına şu cümleyi kurması gayet doğaldır: *"Bu ahlaksız mahalle piçi hep böyle kopuklukta devam ederse, ben kızımı alır giderim. Sen sevgili Yusuf'unla otur ondan sonra."*¹⁷⁴

Bu romanda Anadolu'daki eski köylerin şeklini görmek mümkündür. Yazar, Anadolu köylerini genellikle tarıma dayalı toplum olarak aktarmıştır. Köy evleri genellikle taş veya ahşaptan yapılmıştır. Örnek olarak Kuyucak Köyü'nün dışardan görünümü bu şekilde romanda yansıtılmıştır: Köy, kenarında küçük bahçeler olmakla birlikte çamurlu sokaklar diğer kısmını temsil etmektedir. Anadolu'nun köylerinde odaların içine çok eşya konulmaktadır. Mesela jandarma Yusuf'un evlerine gelip, odaya girdiğinde *"sağ tarafta bir yük, onun biraz ötesinde yüksek bir konsol vardı. Konsolun üzerinde bir cam fanusun altına konulmuş eski ulusal bir saat, kırmızı gaz bezleriyle örtülü, abajurlu iki petrol lambası, sarı yıldız çerçeveli büyükçe bir ayna ve aynın üst tarafında duvarda, kılıflarıyla asılmış bir çift çakmaklı tabanca duruyordu."*¹⁷⁵ Böylelikle yazar hem dışardan manzarasını hem de ev içinde neler var sorusunun cevabını vermiştir. Yusuf, Kuyucak köyünden Edremit'e gelince, buradaki toplum ona çok farklı gelmiştir. Çünkü *"burada çocukların büyük adamlar gibi, muhtelif sınıfları,*

¹⁷³ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 12.

¹⁷⁴ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s.16.

¹⁷⁵ A.g.e, s. 6.

muhtelif grupları vardı ve bu tasnifte büyüklerinkinden çok farklı esaslar gözetiliyordu.”¹⁷⁶

Dolayısıyla yazar toplumdaki terbiyeli, terbiyesiz, çalışkan, tembel güçlü, zayıf, haylaz, kavgacı, ağırbaşlı ve insafsız çocuklarının tablosunu da çizmiştir. Bu çocukların tablosu toplumun sınıflarına göre ayrılmıştır. Önde gelen çocuklar, itibarlı ve etkili olmanın yanı sıra saygın bir duruş sergilerler. Nadiren çatışmaya girerler fakat girdiklerinde kararlılıkla direnirler üstelik ölüm bile olsa pes etmezler. Bu çocukların ailesi genellikle *“orta halli veya fakir, fakat namuslu ailelerin çocuklarıdır; ya da bir esnafın yanında çıraklık yahut da babalarına yardım ederler.”*¹⁷⁷ İkinci grup, genellikle terbiyeli ve sessiz çocuklardan oluşmaktadır. Bunlar kendi halinde çoğunlukla sakin ve dikkatle davranan çocuklardır. Bunlar az sorun çıkarırlar yaramazlık yapmaksızın yaşamlarını sürdürürler. *“Bunların hemen hemen hepsi mektebe gider ve çalışkandır. Kendilerine çatılsa bile mukabele etmezler ve yollarına giderler. Taarruz daha ileri giderse, ağlayarak babalarına şikâyet ederler. Fakat babalarından ziyade zikredilen ‘namuslu kabadayı’ların himayeleri bunları korur.”*¹⁷⁸

Üçüncü gruptaki çocuklar genellikle asi, çatışmacı ve acımasız karakterlere sahiptir. Diğerleri gibi kararlılıkla ilerlerler ancak ağırbaşlılık noktasında diğer gruplar kadar derin değillerdir. Olaylara çatışmacı bir tavırla yaklaşırlar ve genellikle sorunlu durumlarla karşılaşır. Bu çocuklar, *“durup dururken, kavgâ, vukuat çıkarırlar, işleri güçleri ördek dövüştürmek, boncuk oynamak yahut komşu bahçelerinden dut taşlamaktır.”*¹⁷⁹

Dördüncü kategorideki çocuklar, genellikle korkak, haylaz, hor görülen ve çekingen olanlardır. Bu kategoride yer alan çocukların büyük kısmı memur ailelerinden gelir. Sıklıkla, bu çocuklar yukarıdaki bahsi geçen kabadayı

¹⁷⁶ A.g.e, s. 19.

¹⁷⁷ A.g.e, s. 19.

¹⁷⁸ A.g.e, s. 19.

¹⁷⁹ A.g.e, s. 19.

çocuklar tarafından dışlanır ve hor görülürler. Bu durum, onların dışlanmışlık hissi yaşamalarına sebep olur. Bunun için onlar *“mahalle kavgalarında ve gezmelerinde yeri yoktur”*.¹⁸⁰ Son olarak korkak çocukların yanında, suya sabuna dokunmayan zavallı ve sessizce varlığını sürdüren bir grup çocuk bulunur. Kimse bu çocuklarla ilgilenmeye veya onlarla zaman geçirmeye teşebbüs etmez; toplum da dâhil olmak üzere bu çocukları kendi hallerine bırakılırlar. Çünkü bunlar, *“feleğin sillesini yemiş, ya boğaz tokluğuna bir nalbant veya kahveci yanında çalışan ve böylece günün son sekiz saatini işbaşında geçiren fukaralar yahut da yazın tarlada, kışın zeytinde çalışıp anasını beslemeye uğraşan yetimlerdir; herkes bunlara merhamet ve çekingenlikle bakar.”*¹⁸¹

Sabahattin Ali'nin eserlerindeki temalar, özellikle yalnızlık ve aşk konuları, onun edebi dünyasının temel taşlarından biri olmuştur. Eserlerinde sıklıkla yalnızlık duygusunu işler bir yandan da insanın iç dünyasındaki yalnızlığı inceler. Aşk kavramını ele alırken, romantizmi sorgular dolayısıyla klasik anlayışın dışında daha gerçekçi bir bakış açısı sunar. Anadolu toplumundaki evlilik anlayışını eleştirerek, bireylerin özgür iradeleri dışında yapılan evliliklere karşı çıkar. Sabahattin Ali'nin eserlerindeki bu temalar, edebi dünyasında derin ve çarpıcı bir etki bırakmıştır. O dönemlerdeki Anadolu'da mevcut olan evlilik geleneğini eleştirerek, bir hastalık olarak tanımlamıştır.

Yazar, mahalledeki çocukların portrelerini çizerken, onların yaşantıları, görünüşleri, davranışları ve düşünceleri gibi ayrıntılara odaklanarak detaylı bir betimleme sunar. Bu açıdan, roman mahalle hayatının gerçek yansımalarını ortaya koyar. Aynı yaş grubundaki çocuklar arasındaki adaletsizlikleri de ele alır. Bu betimlemelerle, çocukların hangi aile ortamından geldikleri hakkında da bilgi verir. *Kuyucaklı Yusuf* romanı, toplumun gerçek yaşam deneyimlerini yansıtmak konusunda başarılıdır. Mahallenin atmosferini sanatsal bir üslupla ayrıntılı bir şekilde betimler.

¹⁸⁰ A.g.e, s. 19.

¹⁸¹ A.g.e, s. 20.

Her şairin içinde, genellikle romantik bir yan bulunur. Aynı şekilde Sabahattin Ali’de de bunu sezmek mümkündür. Yazar, edebiyata olan ilgisine şiirle ilk adımı atmıştır. Onun kişiliğinde duygusal, hassas ve coşkulu yönler öne çıkar. Şiirin duygu yüklü dünyası, onun yazın hayatına önemli bir etki yapmıştır. Edebiyatına yansıttığı bu duyarlılık, eserlerindeki derinlik ve insan ruhunu işleme biçimiyle fark edilir. *“Her şair biraz romantiktir. Sabahattin Ali de edebiyata şiirle girmiştir. Zaten kişiliğinde duygulu, hassas, coşkulu taraf ağır basar.”*¹⁸²

Sabahattin Ali, edebi eserlerinde çoğunlukla toplumsal eleştirilerde bulunmuş, insani değerlere odaklanmış ve sıkça politikaya dair gerçekleri dile getirmiştir. Bu durum, o dönemin baskıcı politik ortamına rağmen Sabahattin Ali’nin dürüstlüğünü ve gerçekçiliğini vurgulayan önemli bir özelliktir. Eserlerindeki karakterlerin derinlikleri ve yaşadıkları toplumsal zorluklar, o dönemin gerçeklikleriyle uyum içinde bir tablo çizmiştir. Bireyin içsel çatışmalarını ve toplumdaki haksızlıkların yanı sıra sistematik sorunları cesurca gözler önüne sererken, politik bir eleştiri yapmaktan çekinmemiştir. Yazar, bir yandan gerçekleri dile getirirken, tutarlı kalmış ve kişisel duruşunu eserlerine yansıtmıştır. Bu özgün yaklaşım, Sabahattin Ali’nin eserlerinin zaman geçse de güncelliğini korumasına ve okuyucular üzerinde derin etkiler bırakmasına yardımcı olmuştur. *“Sabahattin Ali'nin gerçekliğini tutarlı kılan en önemli noktalardan birisi gördüklerini ve duyduklarını, devrin politikasına ters düşmesine rağmen ortaya koymuş olabilmesidir.”*¹⁸³

Yarı aydın kesiminin perspektifinden bakıldığında, Ali’nin gözlemleri genellikle ülkenin yaşadığı sorunlara dair önemli eleştiriler içerir. Yarı aydın kesimin bakış açısından, Sabahattin Ali'nin eserlerinde vurguladığı noktalar genellikle toplumun ihtiyaç duyduğu ancak eksik kalmış olan reformlar, eğitim sistemindeki sorunlar ve yönetimdeki aksaklıklardır. Bu eleştiriler, yazarın

¹⁸² Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972), s. 55.

¹⁸³ Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972), s. 53.

eserlerinde öne çıkan sosyal adaletsizliklere, vicdani meselelere ve insanî değerlere verdiği önemi gösterir. *“Sabahattin Ali'nin, bu yarı aydın kesiminde gördüğü ve yansıttığı gerçekler memleketin ihtiyacı olan kadronun eksikleri, vurdumduymazlıklarıdır.”*¹⁸⁴

Sabahattin Ali'nin bir yazar olarak düşünce yapısını anlamak için onun sola görüşe bağlı olduğu şeklinde bir genelleme yapılmaktadır. Zira onun eserlerini incelerken, sadece o dönemlerde yaşamış toplum gerçeklerinin tablosunu ortaya koymuştur. Sabahattin Ali'nin eseri, milliyetçilik değerlerine ve Anadolu insanının sevgisine dayalı açık bir gerçeklikle doludur. *“Sabahattin Ali, hikâyelerini yaşadığı ve daha çok kahramanlarıyla somut bir münasebet kurduğu için olayları toplumsal açıdan yansıttığı için gerçekçiydi.”*¹⁸⁵

Yazarın eserlerinde Anadolu insanının yaşadığı sıkıntılar, milli duygular ve vatan sevgisi önemli bir yer almıştır. Hikâyeleri ve romanları genellikle milli değerlere, vatan sevgisine ve insanın içsel ıstıraplarına odaklanmıştır. Bunlar, Sabahattin Ali'nin eserlerinde belirgin bir şekilde işlenen temalardandır. Onun eserlerindeki karakterler, genellikle vatanseverlik duyguları ve milli hassasiyetlerle şekillendirmiştir. Anadolu insanının yaşadığı acılar, toprak sevgisi ve milli kimlik bilinci, incelediğim romanlarda ve gözden geçirdiğim hikâyelerinde derinlikli bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, Sabahattin Ali'nin eserlerinde milliyetçilik duygusu ve vatan sevgisi oldukça önemli bir faktördür. Bu, yazarın eserlerindeki temel ve etkileyici bir tema olarak öne çıkar. *“Onun sola bağlı bir düşünür olduğunu sağ cepheyi hep zalimler cephesi zanneden zihniyeti vehmine ve kültürünün bu alandaki yetersizliğine bağlıyoruz. Onun aşikâr bir gerçek olan büyük eseri, başından sonuna kadar milliyetçiliğinin ıstıraplarıyla, bu vatan toprağının ve Anadolu insanının sevgisiyle doludur.”*¹⁸⁶

¹⁸⁴ Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972), s.46.

¹⁸⁵ A.g.e., s. 57.

¹⁸⁶ A.g.e., S. 6.

Dolayısıyla yazarın kendi deneyimlerini, duygularını ve düşüncelerini kahramanlarına yansıttığı söylenmektedir. Eserlerinde yer alan karakterler, yazarın iç dünyasından ilham alabilir veya onun benzerliklerini taşıyabilir demek daha sağlıklıdır. Sabahattin Ali'nin bazı karakterleri, yazarın kendi duygusal zenginlikleri, düşünsel çatışmaları veya hayata bakışındaki belirli yönleri ile örtüşebilir. Bu durum, yazarın kaleme aldığı romanlardaki karakterlerin derinliğini artırabilir ve okuyucuya daha samimi, daha gerçekçi bir deneyim sunmuştur. Örnek olarak *“Sabahattin Ali'nin şahısları muhitlerinin mahsulüdürler. Birçoklarının müşterek tarafı şu: iradesizlik... Kuyucaklı Yusuf çok zaman mütereddit ve iradesizdir. Kaymakam Selahattin Bey, içimizdeki Şeytan'ın Ömer'i hep irade noksanından malul kimselerdir.”*¹⁸⁷

Ancak bu benzerlikler doğrudan bir otobiyografik paralellik olarak algılanmamalıdır. Yazarın kendi hayatından esinlenerek veya kendi duygusal bağlamını yansıtarak karakterler oluşturması, eserlerindeki insanlık durumunu, toplumsal eleştirilerini veya felsefi düşüncelerini daha etkili bir şekilde ifade etmesine olanak tanımıştır. Kısaca yazarın duygusal dünyasından veya düşünsel zenginliklerinden izler bırakmıştır. Bu durum, eserlerinin derinliğini ve okuyucular üzerindeki etkisini artırmıştır. Mustafa Kutlu'nun ifadeleriyle söylemek gerekirse, *“Sabahattin Ali'nin, bir başka yönü de eserlerindeki kahramanlardan bazılarının kendisine çok yakın olduğu hatta kendisi olduğudur.”*¹⁸⁸

Sabahattin Ali'nin eserlerinde yalnızlık konusu çok işlenmiştir. Maria Puder, Yusuf ve Raif Efendi gibi karakterlerde açıkça yansıtılmıştır bu durum. Farklı kaynaklardan beslenen yalnızlık hem yazarın hem de kahramanlarının hayatlarında belirgin bir iz bırakan önemli bir unsurdur. Bu yalnızlık duygusu, insanların ihanetlerinden kaynaklanan hayal kırıklıkları, aralarındaki samimiyetsizlik, romantik tarafın yalnızlık eğilimi gibi çeşitli sebeplerle

¹⁸⁷ Zeynep Eda Özcan, “Sabahattin Ali'nin Hikâye ve Romanlığında İnsan” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2010), s. 240.

¹⁸⁸ Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972), s. 67.

açıklanması mümkündür. Yazarın karakterleri genellikle yalnızlıkla karşı karşıya kalmış ve bu duyguya karşı mücadele etmiştir. Sabahattin Ali'nin kahramanlarının yalnızlık tarafı, karakterlerin birbirlerine olan güvensizlikleri, içten olmayan ilişkiler ve toplumsal uzaklaşma gibi nedenlerle yalnızlık hissini duymuşlardır. Bu durumlar, karakterlerin iç dünyalarında yalnızlık duygusunu yoğun bir şekilde yaşamalarına neden olmuştur. Aynı zamanda yazarın kendi romantik tarafının da yalnızlıkla ilişkilendirildiği düşünülmektedir. Bu yalnızlık teması, Yalnızlık duygusu, yazarın karakterlerinin iç dünyalarını, insan ilişkilerini ve toplumdaki sorunları anlama çabasında önemli bir araçtır. Bu bağlamda, yalnızlık teması, Ali'nin eserlerindeki derinlik ve insanî duyarlılığı vurgular. "Özet olarak S. Ali'de yalnızlık gerek insanlardan gördüğü ihanet gerek kişilerin birbirlerine yaklaşmalarındaki art niyet ve gerekse yaradılışının romantik tarafının yalnızlığa yatkın oluşu ile bazen kendinde, bazen da kahramanlarında bariz olarak ortaya çıkan bir tutumdur."¹⁸⁹

4.2.1 Romanların Olay Örgüsü

a) Kürk Mantolu Madonna Romanın Olay Örgüsü

Öncelikle bu roman iki bölümden oluşur. İlk bölüm Rasim Efendi adlı karakter ile başlar. Rasim Bey, Ankara'da işsiz dolaşırken, eski okul arkadaşlarından Hamdi ile yolda karşılaşır. Hamdi Bey bir şirkette müdür olarak görev almaktadır ve arkadaşının işsiz olduğunu öğrenince ona bir iş bulacağını söyler. Rasim Bey ertesi gün Hamdi'nin çalıştığı şirkete gider, mülakat yapılır ardından orada işe başlar. Rasim Bey, romanın ana karakteri olan Raif Efendi'nin hikayesini aktaran karakterdir. Daha doğrusu romanın anlatıcısıdır. Rasim Bey ve romanın kahramanını olan Raif Efendi ile bu şirkette tanışır. Rasim Bey bundan sonra, sessiz ve sedasız olan Raif Efendi'nin yanında çalışacaktır. Raif Efendi, sessiz ve sedasız bir karaktere sahip olmasına rağmen titiz, işini ve görevini düzgün yapan biridir. Bu iki adam aynı ofiste yan

¹⁸⁹ Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali* (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972), s. 108.

yana çalışmaya devam eder. Rasim Bey, romanın kahramanını yakından tanımak ister. Ayrıca bu gizemli kişi hakkında her şeyi merak eder ve her geçen gün merakı daha çok artar. “Bundan sonra Raif Efendi’nin her hali, sahiden manasız ve ehemmiyetsiz olan karakteri bile, bana merak vermeye başladı. Onunla konuşmak, hakkı hüviyetine dair bir şeyler öğrenmek için her fırsattan istifadeye kalktım¹⁹⁰”.

Rasim, Raif Efendi’nin gizemli dünyasını araştırmaya başlar. Bu gizemli insanın dünyasını çözmek için, daha yakından tanımak için ne zaman fırsat bulursa ona yaklaşır. Çünkü gizemli adam “Şimdiye kadar tesadüf ettiğim insanlardan bir tanesi benim üzerimde belki en büyük tesiri yapmıştır. Aradan aylar geçtiği halde bir türlü bu tesirden kurtulamadım. Ne zaman kendimle baş başa kalsam, Raif Efendi’nin saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor. Halbuki o hiç de fevkalade bir adam değildi. Hatta pek alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardandır”¹⁹¹. Rasim Bey, bu yaşlı insanda gizli bir şey olduğuna inanır ve daima onunla ilgili düşünüp kalır. İki karakter arasında uzun zaman geçmesine rağmen aralarında ne samimiyet ne de yakınlık hasıl olmuştur. Onun nedeni Raif Efendi’nin çok sakin bir kişi olmasından kaynaklanır. Çünkü Raif Efendi, hiç kimse ile temas kurmaz sanki duyguları olmayan biri gibi davranır kalır. Her zaman kendi halinde sessiz sakin durur ve sıkıntılarını hiç kimse ile paylaşmaz, hiç kimseye hissettirmez, içine kapanık bir karakterdir. Bundan dolayı Rasim Bey onu anlamakta zorluk çeker. Şirkette sadece Rasim Bey değil, diğer memurlar da Raif’i anlama noktasında çile çekmiştir.

Roman ilerledikçe Raif Efendi bir gün çok hastalanır. Şirkette tercüman olarak çalıştığı için tercüme edilmesi gereken evraklar, dilekçeler ve mektuplar varsa, Rasim Bey alır evine götürür. Raif Efendi çevirdikten sonra geri alıp

¹⁹⁰ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s. 20.

¹⁹¹ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s. 7.

şirkete götürür. Böylelikle Rasim Bey eve çok geliyor olmuştur. Dolayısıyla Raif'in ailesini yakından tanıma şansını bulmuştur. Bu vesile ile iki karakterin arasında zaman ilerledikçe sohbet ve samimiyet gelişir. Artık Rasim Bey, Raif Efendi'nin ailesi için yabancı gelmemeye başlamıştır. Rasim sanki bu aileden biri oluvermiştir. Dolayısıyla Raif Efendi bazen ailesi hakkında Rasim'e bilgiler verir bunun yanı sıra evde olup biten olayları da anlatır. Roman ilerledikçe bir gün Raif Efendi hastalanır. Ama bu kez hastalık çok ağır gelir ve uzun süreli olmakla beraber artık işe gelmez olur. Hatta tercüme yapmakta zorlanır. Raif Efendi çalıştığı yerin masasında özel eşyaları vardır. Şirkete bulunan özel eşyaları Rasim Bey'den toplamasını rica eder. Rasim Bey eşyaları toplayıp, evine getirir. Rasim Bey'in, bu özel eşya arasında bir kara kapaklı defter bulur. Bu kara kabaklı defter onun dikkatini çeker. Raif Efendi ise bu defteri hiç kimse okumaması daha doğrusu yakmasını ister. Ancak Rasim Bey, bu defteri okumak istediğini beyan eder. Raif Efendi başta kabul etmemiş fakat Rasim Bey ısrar ederek bir şekilde onu ikna edip okumaya başlar. Bu kara kaplı defterin içinde gizlediğı notlar ve büyük bir aşk hikâye mevcuttur. Böylelikle romanın ikinci bölümü biter. Artık roman kara kapaklı defter ile devam edecektir.

Raif Bey Havran köyünde bulunan bir aileye mensuptur. Çocukluğu çekingen ürkek ve sakın bir çocuktur. Arkadaşlarıyla ve ailesiyle iletişim kurmakta zorlanıyor. Hep kitap okuyarak resim yaparak vakit geçiyor. Okumak için güzel sanatlar akademisine gidiyor. Fakat eğitimi tamamlamadan yarı bırakıyor. Raif Efendi'nin maddi durumu iyi olmakla beraber babası sabunculuk tekniğı öğrenmesi için Almanya'ya gönderir. Raif efendi Almanya'da farklı yerleri gezer. Örnek olarak resim sergilerine, müzelere vesaire yerlere gidip keşfeder. Birgün resim galerisinde *Kürk Mantolu Madonna* tablosundan ciddi anlamda etkiler. Günler haftalar boyunca sırf tabloyu izlemek için aynı yere gelip seyreder. Tabloya karşı büyük bir hayranlığı oluşur. Roman ilerledikçe olaylar da gelişir. Raif Efendi sonunda tablonun sahibi Maria Puder adlı karakter ile tanışır.

Maria Alman olup, Berlin şehrinde yaşamaktadır. Maria, Berlin şehrinde bir grupla beraber şarkıcı olarak çalışmaktadır. Çalıştığı yerde birtakım sebeplerden dolayı erkeklere yönelik güvenini kaybetmiş ve hayatta bir erkekle ilişki kurmadan yalnız yaşamayı tercih etmiştir. Dolayısıyla hiçbir ile arkadaşlık kurmaksızın Raif Efendi ile tanışmaya kadar sürmüştür bu durum. Bu kadın Raif Efendi'nin tutkusunu, yaşantısını, düşüncesini ve hayata bakış açısını sevmiştir. Bilmukabele Raif Efendi'nin karşısına tutkulu, güçlü ve aşkı yaşamak isteyen bir kadın ortaya çıkar. Bu kadın da *Kürk Mantolu Madonna* resmini çizen Maria Puder'dir.

Artık Raif Efendi hem *Kürk Mantolu Madonna*'ya hem Maria Puder'e âşık olmuştur. Yeni aşk hikayesini yaşamaya başlarlar. Roman ilerlemesiyle beraber Raif Efendi bir yılbaşı gecesini Maria Puder ile birlikte olurlar. Ancak bu birliktelikten sonra, Maria Puder Raif Efendi ile görüşmeye ara verir. Onun sebebi de Maria Puder'in eskiden erkeklere karşı güvenini kaybetmiş olmasıdır. Dolayısıyla erkeklerin daha çıkarıcı daha fırsatçı olabileceğini düşünmüştür. Bu sebepten dolayı âşık olmaktan kendini geri çeker. Bu durum Raif'i çok üzer daha doğrusu bu durum onu derinden etkiler. Roman ilerlemesiyle birlikte Maria Puder hastalanır. Raif Efendi bu haberi duyunca hastaneye koşarak gider hastanede onunla birkaç gün yatar. Maria Puder sağlığına kavuşana kadar onunla ilgilenir. Hastaneden çıktıktan sonra, yeniden aralarında bağ oluşur. Daha doğrusu Maria Puder'in erkeklere karşı olan güveni biraz artar özellikle de Raif efendi'ye karşı olan güveni iyi yerlere gelir. Bugünden itibaren kendi aralarındaki ilişki yolunda gider.

Fakat bu sefer ummayan bir şey olur Raif Efendi'nin memleketinden yani Türkiye'den telgraf yollanır. Bu mektupta Raif Efendi'nin babası vefat ettiğini yazılmış ve hemen dönmesini istenir. Bu mektuptan sonra Raif Efendi memleketine döner düzenli bir şekilde Maria Puder ile mektuplaşır. Bir aradan sonra Maria Puder'den haberler kesilir. Raif Efendi'nin içinde birtakım şüpheler oluşur. Maria Puder'in kandırdığını düşünür dolayısıyla bu durumdan üzülür. Maria Puder'i unutmak için başka hanımla evlenir. Birkaç

çocuğun babası olur. Raif efendi evlenip, çocuk yapmasına rağmen hep yalnız hissiyle yaşamaya devam eder. Ama daima Maria Puder'i düşünüp kalır. Bir gün Ankara istasyonunda Maria Puder'in akrabası olan Frau Döppke karşılaşır. Frau Döppke'yi Maria ile ilgili birtakım sorular sorar. Frau Döppke, Raif Efendi'ye önemli bilgiler aktarır. Maria Puder, on yıl önce hastalandığını dünyaya bir çocuk getirdiğini çocuğun babası bir Türk olduğunu ancak kim olduğunu bilmediklerini söyler. Kadının yanında bir çocuk vardı. Raif Efendi bu kıza şaşkınlıkla izler. Artık Raif Efendi çocuğun babası kendisi olduğunu anlar. Raif efendi, Frau Döppke ile sohbeti çok sürmemiştir. Aniden tren hareket eder ve Raif Efendi şaşkınlıkla istasyonunda düşünüp kalır. Çoğu zaman *"Ah Maria, niçin seninle bir pencere kenarında oturup konuşamıyoruz Niçin rüzgârlı sonbahar akşamlarında, sessizce yan yana yürüyerek ruhlarımızın konuştuğunu dinleyemiyoruz? Niçin yanımda değilsin"*¹⁹² diyerek hep ahlar çekerek Maria'yı hayat boyunca unutmamıştır. Ahlar çekerken bir yandan da Maria'yı teşekkür eder. Örneğin Siyah Kaplı Defterinde bu cümlelere yer vermiştir. *"Sen bana, dünyada başka türlü bir hayatın da mevcut olduğunu, benim bir de ruhum bulunduğunu öğrettin. Bunu sonuna kadar götüremediysen, kabahat senin değil...Bana hakikaten yaşamak imkanını verdiğin birkaç ay için sana teşekkür ederim. Böyle birkaç ay, birkaç ömür kıymetinde değil midir? Vücudunun bir parçası olarak geride bıraktığın çocuk, bizim kızımız, yeryüzünde bir babası bulunduğundan habersiz, uzak yerlerde dolaşıp duracak"*¹⁹³ Artık romanın ikinci bölümün sonuna doğru gelirken, Siyah Kaplı Defterinin son cümleleriyle noktalılır. *"Hep yazmak istiyorum. Ama ne lüzumu var? Bu kadar yazdım da ne oldu? Bizim kıza yarın başka bir defter almalı ve bunu kaldırıp saklamalı. Her şeyi, her şeyi bilhassa ruhumu hiç bulunmayacak yerlere saklamalı"*¹⁹⁴. Rasim Bey, Raif Efendi'nin defteri sonuna kadar okuyup bir kere daha okumaya başlar. Böylelikle *Kürk Mantolu Madonna* romanı burada biter. Romanın mesajı bir insanın varlığıyla vücuduyla

¹⁹² Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s. 155.

¹⁹³ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s. 156.

¹⁹⁴ A.g.e, s. 156.

bulunmaz onu tanıyınca arka plandaki gizemli hayatındaki öğrenince bulunacaktır. Roman insani ruhu hallerini analize yapmış ve toplumcu gerçekçiliğin yansıması da yer vermiştir. Yazarın inanılmaz bir şekilde karşındaki anlama kabiliyeti vardır. Bu kabiliyet romandaki yer alan karakterlerde sezmek mümkündür

b) Kuyucaklı Yusuf Olay Örgüsü

Olay Aydın'nın Nazilli kazasına yakın olan Kuyucak köyünde geçer. Ailesiyle mutlu bir yaşam süren Yusuf'un hayatı bir gün acı bir olayla tamamen değişir. Bu olayda Yusuf'un ailesi eşkıyalar tarafından öldürülür. Cinayet tüm bölgede duyulur. Jandarma, Kaymakam Salahattin Bey yanı sıra Vali olmak üzere olay yerine gelirler. Bu olayın incelemesini yapması için Kaymakam Salahattin Bey'i görevlendirir. Olay yerine vardıklarında yorganın altında iki tane cesetle karşılaşır. Hoş olmayan bu manzaradan etkilenirler. Olayın yerinde Yusuf adlı bir çocuk vardır. Bu çocuk orada bulunan her şeyi iyi bir şekilde sezer. Bu çocuk iki tane cesedin başında bekler ve donuk bir şekilde onlara bakar. Kaymakam bu durumdan çok etkilenir. Artık bu çocuğun kimsesi olmadığını anlarlar. Kaymakam Salahattin Bey bu duruma acır. Yusuf köyde yalnız kalmasın diye kendi yanına alır. Çocuğa evlat olarak bakmaya karar verir. Salahattin Bey bir yandan Yusuf'un kızı ile çok iyi arkadaş olacağını da düşünür. Erkek evladı olmayan Salahattin Bey kucağında Yusuf'la eve dönünce karısı çok kızar. Bu konu ile ilgili günlerce dırıldır yapar.

Yusuf'u Kuyucak köyünden kasabaya götürür. Çok geçmeden halk Yusuf'u kabullenir. Kuyucak köyünden geldiği için ona *Kuyucaklı Yusuf* diye hitap ederler. Kaymakam Salahattin Bey evli ve bir kız babasıdır. Bu kızın adı Muazzez'dir. Kaymakamın karısının adı da Şahinde Hanım'dır. Şahinde Hanım ile kaymakam çok zıt karakterlerdir. Şahinde Hanım özünde iyi olsa da Kaymakam Bey ile aralarındaki yaş farkı nedeniyle olaylara farklı bakarlar. Bu farklılıklar ikisini de çok etkiler. Özellikle Yusuf'u eve getirme olayı bakış açısı farkını iyice derinleştirir. Bunun için Kaymakam Sabahattin Bey ile Şahinde Hanım çok iyi anlaşamazlar ve çok iyi geçindiklerini söylemek doğru olmaz.

Bir gün Salahattin Bey'in tayini Edremit'e çıkar. Kaymakamın evine yeni katılan Yusuf artık aileden ayrılmaz bir parça olduğu için birlikte Edremit'e taşınırlar. Yusuf Edremit'in bir okuluna kaydını yapıp okumaya başlar. Zeki ve çalışkan bir öğrenci olduğu için okulda güzel başarılar elde eder. Ama bir süre sonra nedense okulu bırakır başka işlerle meşgul olur. Bir yandan da okul arkadaşları Ali ve İhsan ile samimi arkadaşlık kurar. Onlarla çok zaman geçirmeye başlar. Aradan yıllar geçer, kaymakamın kızı Muazzez büyür. Yusuf'un yaşı da oldukça ilerler. Burada dikkat çeken bir husus var. Yusuf'un tüm ilgisi tüm dikkati ve tüm düşüncesi kardeş gibi büyüdüğü Muazzez'dedir. Muazzez'e âşık olan Yusuf daima onu koruma gereği hisseder.

Bir bayram günü Yusuf ile Muazzez bir sokakta yürürken, sarhoş ve serseri olan Şakir adlı bir genç Muazzez'e laf atar. Bunun üzerine Yusuf ve Şakir'in arasında kavga çıkar. Bu terbiyesizlik karşısında kendini tutamayan Yusuf, Şakir'i adam akıllı döver. Bu olaydan sonra Yusuf'un başı yanacaktır. O an için kavga sona erer fakat bu kavga yeni kavgaların başlangıcı olacaktır. Çünkü Şakir Edremit'in en zenginlerinden Hilmi Bey'in oğludur. Şakir bu kavga esnasında Yusuf'tan intikamını alacağını yemin eder. İntikamını unutmayan Şakir nasıl intikam alacağını düşünür. Bu konu ile ilgili babası Hilmi Bey ile planlar çizer. O plan da Şakir'in Muazzez ile evlenmesidir. Şakir, bu evlilik konusu kesin bir şekilde kafasına koyar ve plan işlemeye devam eder.

Hilmi Bey oğlu Şakir'i Muazzez'le evlendirmesi için Kaymakam'la konuşur ve ikna etmeye çalışır. Fakat Salahattin Bey hiçbir şekilde kabul etmez. Hilmi Bey, Kaymakam Salahattin Bey'in zorla kabul etmesi için bir hile yapar. Salahattin'i bir içki sofrasına davet eder. Sarhoş olan Kaymakam Bey kumar masanın oturduğu gecenin sonunda tam 320 altın kaybeder. Böylelikle Hilmi Bey, kaymakamı zor duruma düşürmeyi başarmıştır. Kumar oynadığı Hacı Ethem'e borcunu ödeyemeyen Salahattin Bey Hilmi Bey'den borç alır ve birçok senede imza atar. Kaymakamı istemediği şekilde kumar oynatarak tuzağa düşürdüler ve borçlandırıdılar.

Salahattin Bey borç karşılığında maruz kalınca, Hilmi Bey paranın karşılığı Şakir'in Muazzez'le evlenmesini teklif eder. Karaktersiz ve serseri olan Şakir'e kızını vermek istemeyen Kaymakam Bey, eşi tarafından baskılanır. Aslında Şahinde Hanım'ın ayrı bir dünyası var daha doğrusu Şahinde Hanım Hilmi Bey'le aynı fikirdedir. Kızının Şakir ile evlenmesini çok ister. Çünkü Şakir'in gelir durumu çok iyi düzeydedir. Şahinde Hanım'ın temel düşüncesi kızının zengin biriyle evlenmesidir. Çünkü Şahinde'ye göre dünyada önemli olan zenginlik, varlık ve evde bolluk olmasıdır. Muazzez ile Şakir'in evleneceği herkes tarafından duyulur. Kaymakam Salahattin Bey kızının Şakir'le evlenmesine hiç niyeti yoktu. Ancak Hilmi Bey tarafından kumarda borçlandığı için "Hayır kızımı size veremem." demek ona çok ağır gelmiştir. Arada kalan Salahattin Bey'in yanına Yusuf katılır ve bir destekte bulunur. Çünkü Yusuf da bu durumdan hiç memnun değildir. Yusuf, Muazzez'in Şakir'le yuva kurmasını hiç sağlıklı görmemiştir. Çünkü Yusuf, Şakir ile ilgili hatta Şakir'in babası Hilmi Bey dahil olmak üzere kötü duyumlar işitmiştir.

Bu arada Yusuf okulu bırakır. Kaymakam'ın aldığı zeytinliği ilerleterek zeytinliğe sahip çıkar. İşleri yolunda giden Yusuf'un, Şakir işlerini bozmaya çalışır. Bir anne ve kızı iş ararken, Yusuf'un zeytinliğe gelirler. Aslında bu anne ve kızı Yusuf'u sıkıntıya düşürmek için Şakir göndermiştir. Bu anne ve kız Yusuf önceden onlara yardım ettiği için Şakir'in verdiği görevden vazgeçer ve Yusuf'a hangi amaçla geldiklerini anlatmaya başlar. Yusuf bu olayı herkesten saklar sanki bir şey olmamış gibi sakin kalır. Bir gün Kaymakam Yusuf'un odasına gelip, onunla konuşmak istediğini söyler. Muazzez'i Şakir'e verme fikrine Yusuf'un ne düşündüğünü sorar. Yusuf asla olmayacağını, ailenin tam bir şeref yoksunu olduğunu Şakir'in kendisine iftira etmek için ona kız tuttuğunu hatta kadının kızı Kübra'ya tecavüz ettiğini, Hilmi Bey'in kendisini bıçakladığını anlatır. Tüm bunları hayretler içinde dinleyen Salahattin Bey, bu ana ve kızı çağırır ve olayları bir kez daha onlardan dinler. Salahattin Bey bunu öğrense de bir şey yapmadan çaresiz kalır. Çünkü kumar borcunu hala ödememiştir. Bugün mecburen kumar borcundan Yusuf'a bahseder.

Bir yandan Yusuf'un yakın arkadaşı Ali Muazzez'e âşık olur. Yusuf, Kaymakam Salahattin Bey'in borcunu Ali adlı arkadaşından borç alarak Hilmi Bey'e verir. Bu şekilde Muazzez'in Şakir'le evlenme zorunluğu ortadan kalkar. Bir taraftan Ali'nin, Yusuf'a borç vermesinin nedeni de Muazzez ile evlenmek istemesidir. Yusuf da Ali'ye Muazzez ile evlenebileceği ile ilgili söz vermeden susar. Romanın ilerlemesiyle birlikte çok zaman geçer. Muazzez'in, Ali ile evleneceği herkes tarafından duyulur. Bu durumu duyan Şakir çok üzülür. Birgün meyhanedeyken, Şakir bilinçli bir şekilde Salih alıp, Ali'yi vurur. Ali burada hayatını kaybeder. Bu cinayet için jandarma görevlendirilir, Şakir'i mahkemeye alırlar. Ancak Hacı Etem Şakir'i savunmak için farklı şahitler bulur ve bu şekilde cinayet işleyen Şakir olmasına rağmen özgür bırakılır. Aslında bu şahitler yalancı insanlar daha doğrusu paralı şahitler. Şahitler, olayın kaza olduğunu Ali'yi öldürenin Şakir olmadığını, herkesin o anda silah çıkarıp, ateş ettiğini kaza kurşunu neticesinde hayatını kaybettiğini söylediler. Gerçek olmayan deliller sunarak, yalan söyleyerek bir şekilde Şakir'i kurtardılar.

Bu süreç içerisinde Kaymakam Salahattin Bey rahatsız olur. İlk başlarda kalp krizi geçirir daha sonra sağlığına kavuşur. Salahattin Bey'in rahatsızlığı yeniden başlar ve yavaş yavaş tüm vücuduna yayılır. Salahattin Bey geri kalan hayatını hasta biri olarak yaşamaya devam eder. Yusuf sürekli olarak Muazzez hakkında düşünür fakat bir türlü sevdiğini dile getirmez. Muazzez'e âşık olmasına rağmen hiçbir şekilde yüz vermemiştir.

Diğer yandan yaşanan onca şeye rağmen Şahinde Hanım, Şakir'in annesi ile görüşmeye devam eder. Muazzez ise tartıştıkları bir sırada Yusuf'a olan tüm aşkını haykırır. Duyduklarına inanmayan Yusuf gün geçtikçe Muazzez'den uzak durmaya başlar. Muazzez, Yusuf'un ona yüz vermemesinden derinden etkilenir. Yusuf'u kıskandırmak için Şakir'e yaklaşır. Artık Muazzez çok değişir dolayısıyla Hilmi Bey'in bağına annesiyle sık sık gitmeye başlar.

Aradan çok zaman geçer. Yusuf, Muazzez'in Şakir'in evine gittiğini öğrenir. Koşarak Şakir'in evine gider faytonla Muazzez'i alıp başka bir köye kaçırr. Muazzez ile Yusuf bu köyde nikah kıyar. Yusuf'u büyüten Kaymakam

Salahattin Bey bu evlilikten memnun kalır. Köye gidip, Yusuf'u ve Muazzez'i alıp kasabaya döner. Yusuf'u kaymakamlıkta katiplik görevini verir. Yusuf yeni görevine başlar ve devam eder. Aradan uzun zaman geçtikten sonra, kaymakamı hastalık yeniden yakalar. Bu rahatsızlık neticesinde Salahattin Bey hayatını kaybeder. Yusuf artık ailenin reisidir ancak Şahinde Hanım bu durumdan hiç memnun değildir. Yusuf'a olan kını zaman ilerledikçe artar.

Kaymakam Salahattin Bey'den sonra, yeni bir kaymakam kasabaya atanır. Bu kaymakamın adı İzzettin Bey'dir. Hilmi Bey ve diğer zenginler yeni kaymakamın etrafını sararlar. Dolayısıyla istediklerini her zamanki gibi ona yaptırmaya başlarlar. Yeni kaymakam da eğlenceye ve alkole düşkündür tıpkı Şakir gibidir. Bu kaymakam bir gün Yusuf'u katiplik görevinden alır, tahsildarlık görevini verir. Artık bugünden itibaren Yusuf köy köy dolaşp, para toplayacaktır. Aslında maksat Yusuf'u yeni görev vermekten ziyade daha çok Muazzez'den uzaklaştırmaktır. Bir taraftan Yusuf katiplik görevini çok da sevmemiştir bunun için yeni görevi seve seve kabul eder.

Yusuf, yeni görevi aldıktan sonra, köy köy gezmeye başlar. Bu görev nedeniyle bazen bir hafta bazen on gün sonra eve döner. Bu durumdan Muazzez Hanım çok memnun değildir. Şahinde hanım Yusuf'un uzak olması onun için iyi bir fırsat olarak görür. Muazzez ile yeni dostluklar kurar. Sürekli misafirliklere giderler. Birgün Şahinde Hanım Muazzez'i kandırarak gittiği yerlerde Muazzez'i de yanına alır. Bazen alkol yerlerine ve meyhanelere giderler ve erkekler ile zaman geçirirler. Günler gittikçe Şahinde Hanım artık alkol satılan yerlere gitmektense kendi evinde eğlence düzenlemeye başlar. Şahinde Hanım evinde çeşitli ziyafetler takdim eder. Sürekli Yusuf'un baş düşman olan Şakir'i yanı sıra Kaymakam İzzettin Beyi evine davet eder. Artık bu ev alkol evi daha doğrusu eğlence merkezi haline gelmiştir.

Muazzez evde olup biten olaylardan hiç memnun değildir. Elinden bir şey gelmediği için mecburen bu ortama alışır. Muazzez artık eve gelen erkeklerin gözdesi olur ve onları içkili sofralarda eğlendirir. Roman ilerledikçe Muazzez de rakı içmeyi dener. Eve gelen erkekler Muazzez'i taciz eder. Şahinde hanımın

evinde yaşananlar herkes tarafından bilinirken, bir tek Yusuf tüm bunlardan habersizdir. Aslında Muazzez bir yandan da Yusuf'un bilmesini ister. Burada dikkat edilmesi gereken bir mevzu var. Salahattin Bey vefat ettikten sonra, evinin geliri çok düştü hatta bazen evde yiyecek ve içecek şeyler tükenir. Yusuf idare etmeye çalışır fakat kazandığı para hep yetersiz kalır. Fakat Şahinde Hanım evine erkekler tarafından hediyeler göndermeleri evde bolluk artar. Yusuf evde görünen bolluk kendi Muazzez'e verdiği paradan satın alındığını düşünür. Birgün Yusuf eve geldiğinde Muazzez'inin yüzü değişik olduğunu vücudu ter aktığını görür. Yanına yaklaşınca çok pis koktuğunu fark eder dolayısıyla evde olaylar döndüğü anlar. Evde olup biten şeyleri bilmek için Şahinde Hanım'a sorar. Fakat Şahinde Hanım bir şey söylemez bilakis Yusuf'u suçlar. Yusuf gidip Muazzez'e sormamıştır. Çünkü Yusuf Muazzez'i hiçbir zaman suçlamaz. Daima Muazzez'i çocuk olarak görür. Bir şey olursa sadece Şahinde hanımdan olacağını inanır. Çok zaman geçmesine rağmen Şahinde hanımdan bir bilgiye ulaşmayınca sonunda Muazzez'e sorar. Muazzez ağlayarak Yusuf'a tüm olayları anlatır.

Yusuf çok üzülür evden çıkıp uzaklaşır. Arkadaşın evine gider yatağa düşer, dört gün arkadaşın yanında kalır. Öfkesini geçtikten sonra, evine geri döner. Eve dönünce hiç iyi olmayan bir manzara ile karşılaşılır. Eve girdiğinde çalgı sesler duyar, kapıyı hızlı bir şekilde açar. Etrafta hiç sevmediği Şakir, Hilmi Bey ve yeni gelen Kaymakam İzzettin Bey de var. Bir yandan Kaderi Bey'i sarhoş bir şekilde Muazzez'i taciz ederken görür. Yusuf bu durumla karşılaşınca kırbaç ile rastgele herkese vurur. Şakir'in, tabancasına sarıldığını görünce de Yusuf kendi silahını çıkarıp, orada bulunanlara rastgele ateş atar. Bu aralarda elektrik gider ve ortam karanlığa bürünür. Hiç kimseyi görmeden sıkmaya başlar. Yusuf'un tabancasında kurşun kalmayınca Muazzez'i alıp uzaklaşır. Atın sırtına Muazzez'le binip giderken, Muazzez yaralı olduğunu daha doğrusu vurulduğunu fark eder. Bir ağacın altında dinlenmeye başlarlar ve orada bir gece geçirirler. Yusuf, sabah kalktığında Muazzez'i kaldırmaya çalışır ancak seslendiğinde Muazzez'den ses çıkmadığını idrak eder. Artık burada

Muazzez hayatını kaybeder. Cebinden çıkardığı büyük bir bıçakla mezarını kazar. Muazzez'i orada gömer. Atına binip, bütün olayların yaşandığı Edremit kasabasını son kez izler ve oradan uzaklaşır. Romanın olay örgüsü bu şekilde noktalanır.

4.2. Ali'nin Romanlarında Kişiler

4.2.1. Kuyucaklı Yusuf'ta Kişiler

a) Yusuf

Kitabın baş kahramandır. İnsani ilişkileri oldukça zayıftır. Ama son derece dürüstdür. Yusuf Karakteri hem ailesinden hem de çevresinden baskı altında kalmasına ve Şahinde Hanım tarafından iyi olamayan bir muamele görmesine rağmen çok güçlü bir kişiliğe sahiptir. "Bir köylü çocuğu olan Yusuf içinde bulunduğu şehir toplumuna kendini yabancı hisseder; yalnız ve mutsuzdur. İsteddiği tek şey, Muazzez ile birleşmektir¹⁹⁵". Yusuf sonunda "Muazzez ile evlenmeyi başarır, ama bu beraberlik uzun sürmez. Aynı koşullar ve kişiler yüzünden karısı ölür. Romanın sonunda baştaki duruma dönmüş oluruz"¹⁹⁶. Eleştirmenlere göre Yusuf karakteri şehre yeni gelmiş temiz ahlaklı ve saf bir köylüdür. Bunun için kendine uzak bulduğu şehir topluluğundan bir türlü kaynaşamamıştır. Bunu bir yere kadar doğru bir gözlem denilebilir fakat bu Yusuf karakterini anlatmak için yeterli olamayacağını bir kez daha düşünülmelidir. Berna Mora'nın söyledikleri daha kapsamlı ve açıklayıcı olduğunu söylemek doğru olur. O da: "Gerçekte Yusuf köylüden öte bir kavramı temsil eder ve bunun ne olduğunu saptamazsak metnin ancak yüzey anlamıyla yetinmiş oluruz."¹⁹⁷ .

¹⁹⁵ Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a* (İstanbul: İletişim Yayınları 2011 s. 22.

Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a* (İstanbul: İletişim Yayınları 2011 s. 22.

Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a* (İstanbul: İletişim Yayınları 2011 s. 30.

Bu evde çile çeken Yusuf “evin içindeki bu anlaşılmaz hallere şaşkın şaşkın bakıyordu”¹⁹⁸ çünkü Yusuf’un eski ailesinde bu kadar anlaşmazlıklar oluşmamaktadır. Kaymakam’ın eşi Şahinde Hanım “çenesini bu kadar açabilmesine hayret ediyor, bunlara tahammül eden Kaymakam’a biraz da merhametle bakıyordu”¹⁹⁹. Bir yandan Yusuf geldiği yeri hiçbir zaman unutmamış daima dalgın halleri vardır. Oda içindeki aidiyet duygusudur. Bu his Yusuf’un kendini bir grupla veya bir topluluğun bir parçası olarak hissettiği derin bağdır. Yusuf, bu duygu ile içsel kimliğini ve dış dünyadaki toplumsal bağlarıyla bir kopmaz bir ilişki kurmuştur. Bunun için Yusuf şehirlilerle ayak uydurmak noktasında epeyce zorlanmıştır. Çünkü Yusuf, köyün insanıyla ruhsal ve duygusal zenginliği kazanmıştır. Örneğin ilk geldiğinde “pencereden Kuyucak dağlarına doğru bakar, bulutların arka tarafından bir şeyler görmek ister, fakat odaya birisi girer girmez derhal başını çevirerek herhangi bir şeyle meşgul olurdu”²⁰⁰. Bu haller Yusuf’un içindeki aidiyet duygusunun belirtisi yanı sıra ait olduğu topluma hissetmenin ifadesidir. Yusuf’un inanmış olduğu bir söz vardır o da: “Hakikaten ne yaparsa yapsın, kimlerle arkadaş olursa olsun, alışamıyordu bu şehirlere vesselam”²⁰¹. Yusuf karakteri muhafazakâr bir aileden çıkan bir gençtir. Aynı zamanda fakir bir ailenin çocuğu da temsil etmektir. Roman ilerledikçe Yusuf karakteri toplumunun düşüncesini gözetken bir insandır. Anladık ki “bu dünyada karşılıksız bir hayır işlendiğini öğrendim”²⁰² demiştir.

Yusuf, Şakir’i insani erdemlerle donatılmış bir kişi olarak görmemektedir. Daha doğrusu, Şakir’i insanlık kavramının içinde değil, insanlıktan uzak bir şekilde, neredeyse bir “it” gibi gözlemlemektedir. Yusuf, Şakir’i insanlık vasfı taşıyan bir birey olarak değil, insani özelliklerden ve değerlerinden yoksun,

¹⁹⁸ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 14.

¹⁹⁹ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s.14.

²⁰⁰ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 14.

²⁰¹ A.g.e, s. 27.

²⁰² A.g.e, s. 75.

insanlık dairesinin dışında gibi algılamaktadır. Öte yandan “Yusuf’un camiyle, namazla, din ve imanla pek alışverişi yoktu²⁰³”. Onun hakkında Şahinde Hanım’ın kullandığı ifade ile söylemek gerekirse, “kızıl gavur’dur²⁰⁴”. Ancak Yusuf kişisel karakteri bakımından dürüst bir genç olarak romanda yer verilmiştir.

Yusuf karakteri, insan ilişkilerinde oldukça zayıf ve içe dönük bir yapıya sahiptir. Ancak, son derece dürüst bir adamdır. Yusuf, bulunduğu şehir toplumunda kendini yabancı hisseder; yalnız ve mutsuzdur. Yusuf, doğurduğu köyü hiçbir zaman unutmamış ve daima düşünceli bir halde kalmıştır. Bu durum, onun içindeki aidiyet duygusunu belirler. Yusuf, muhafazakâr bir aileden gelen ve aynı zamanda fakir bir ailenin çocuğudur. Cami, namaz, din ve iman gibi konularla pek ilgili değildir. Fakat yardımsever ve iyilik yapan bir genç toplum için faydalı bir birey olarak tanımlanabilir.

b) Muazzez

Yusuf’un karısıdır ve Salahattin Bey’in kızıdır. Kendisinde her şeyi bilmek arzusu olan bir yanı vardır. İç dünyası derin olmakla beraber içine kapanık bir yapıya sahiptir. Bu karakter “hayal ve düşüncelerle dolu ve yalnızlık içinde geçen bir hayat, bu on beş yaşındaki kendi yaşındakilerden ayırır²⁰⁵”. Yalnızlık, onun hayatında büyük bir yer tutmuştur. Küçük bir yaşa sahip olmasına rağmen, büyük bir kadın gibi görünür. Bazen dertlerine tek başına çareler arar. Yalnızlık, onun içinde derinlik yaratmış, dolayısıyla kendi başına büyüyen bir yapı oluşturmuştur. Muazzez, Şakir’in sevgisi, sağlıklı bir sevgi olarak değil, daha çok cinsellikle ilgili bir temele dayanır. Dolayısıyla, Şakir’le hiçbir zaman evlenme niyeti yoktu. Şakir’in adını duyduğunda hüzünlenir ve üzülür. Ali ise ona derinden bağlıdır, ancak bu duygularını hiç ifade etmez. Ali’nin sevgisi aslında tek taraflı bir aşk olarak kalmıştır. Muazzez ile Yusuf arasındaki ilişki ise, her iki tarafın da birbirlerine duydukları sevgiyi hissetmelerine rağmen,

²⁰³ A.g.e, s. 175.

²⁰⁴ A.g.e, s. 175.

²⁰⁵ A.g.e, s. 122.

duygularını ifade etmede zorlanırlar. İkisi de karşı tarafın “seni seviyorum” cümlesini bekler gibidirler. Muazzez’in babası da kızı için Yusuf’u uygun biri olarak görse de bu düşüncesini ifade etmede zorlanır. Bu durum, ilişkilerinde bazı zorlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Muazzez, üç kişi tarafından sevilir ve sonunda Yusuf Abi dediği kişiyle evlenir. Aynı kişi tarafından gömülür. Hayatı zorluklarla dolu olmuştur. Bu karakter, kendi ilişkilerindeki engellere rağmen sevdiği insanla evlenmiştir. Denilebilir ki, onlar, zorlukların üstesinden gelerek hayallerini gerçekleştiren insanlardır.

Muazzez, kendisinde her şeyi bilmek arzusu olan bir yana sahip olmakla beraber, duygularını ifade etme konusunda zorlanır. Üç kişi tarafından sevilen, güzel bir kızdır. Muazzez, kendi ilişkilerindeki engellere rağmen sevdiği insanla evlenir. Son derece sabırlı ve yardımsever, aynı zamanda babasına ve annesine saygı gösteren, ideal bir kızdır.

c) Salahattin Bey

Kasabanın kaymakamıdır. Mutsuz bir evliliği vardır. Yusuf’u evlat edinmiştir. Kibar ve namuslu bir insandır. Kızıyla evlendikten sonra, yaşamın kendisine öğrettiklerini Yusuf’a aktarmıştır. Genellikle sessizdir ve konuşurken az ama etkili konuşur. Salahattin Bey, hayata farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Yaşamın getirdiği deneyimlerle şekillenmiş ve inandığı tek şeyin tecrübedir. Kitap okumaya büyük bir ilgi duyar ve Amak-ı Hayal gibi dini konulara yoğunlaşmış eserleri okur. Dolayısıyla okuduğu eserler sohbetler esnasında ondan hapseder. Kaymakam olarak yeni çıkan gazeteleri yakından takip eder. Ara sıra gelen hastalıklar sonucunda yaşamını kaybetmiştir. Salahattin Bey, Edremit’te on seneden fazla süredir ikamet etmiştir. Bu süreç içerisinde hoşgörülü ve saygılı bir kişi olarak bilinmiştir. O, uzun yıllar boyunca aynı bölgede yaşamasına rağmen, nadiren insanlarla sorun yaşayan veya kimseyi kendisine düşman etmeyen birisidir.

Salahattin Bey, oldukça hoşgörülü ve saygılı bir adamdır. Ahlakı çok güzel ve muhafazakâr adamdır. Yardım sever ve sıcakkanlı bir insandır.

d) Şahinde Hanım

Muazzez'in annesi, fiziksel olarak şişman ve aç gözlü bir kadındır. *"Başı daima çatkılı ve gözleri daima kızarmış gibidir²⁰⁶"*. Kumuşu evlerine sık sık gider. Bu sebeple kocasıyla sürekli anlaşmazlık yaşar ve ev içinde huzursuz bir ortam oluşturur. Kızını, Yusuf'u hatta kocasını sık sık eleştirir. Bu kadın özellikle Yusuf'tan büyük bir nefret besler. Şahinde Hanım için para, her şeyin önünde gelir ve namus kavramını önemsemez. Ona göre, birinin parası varsa, o kişinin ırzı ve namusu da otomatik olarak korunmuş demektir. Para onun için her şeyden üstündür ve bu düşünce yapısı, diğer değerleri göz ardı eder. Bu kadın, maddi değerleri manevi değerlerin önüne koyan bir yaklaşıma sahiptir ve bu durum aile ilişkilerinde bir sıkıntı yaratmıştır. Bunun için Kaymakamla yaptığı bu evliliği hiç iyi geçmemiştir.

Bu karakter, dedikodu seven ve kocasıyla sürekli anlaşmazlık yaşayan bir kadındır. Para onun için her şeyden üstündür ve maddi değerleri manevi değerlerin önüne koyan bir yaklaşıma sahiptir. Kocasına saygı göstermeyen, evlilik hayatını bilmeyen bir kadındır.

e) Şakir

Kasabanın zengin züppesidir her türlü kötü yol ondadır. Babasının kazandığı parayla orospuslar veya İzmirli oğlanlarla harcar etmediği bir rezalet yoktur. Onun en yakın en iyi arkadaşı Hacı Ethem'dir. Muazzez'e göz koymuştur. Örnek olarak Şakir babasının yardımıyla, evlerinde çalışan Kübra'nın zorla ırzına geçer, ama ne kız ne anası bir şey yapamaz. Kadın, onlardan hesap sormaya kimsenin gücü yetmeyeceğini kaymakama söylediği zaman Salahattin Bey *"Benim kudretim yeter" diyecek gibi olur ama bunu laf olsun diye söylemek bile elinden gelmez²⁰⁷"*. Şakir'in benzer kişilerden oluşan bir partisi vardır. Ne jandarma ne de hükümet, onlarla ilgilenmez bu grup para

²⁰⁶ A.g.e, s. 177.

²⁰⁷ Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a* (İstanbul: İletişim Yayınları 2011), s. 29.

konusunda sıkıntılar yok denecek kadar azdır. Bu durum, Şakir'i bir dokunulmazlık sağlamıştır. Şakir bir zengin bir ailenin çocuğu olarak girdiği yerlere bile insanlar ona saygı gösterir. Bazı kahvehanelere gelince insanlar o yeri bırakıp kaçarlar. Çünkü Şakir bir anda olay çıkarabilir bunun için insanlar ondan korkarlar. Hükmet bile onu bir şey yapmaz örneğin cinayet işlediğinde sanki bir şey yapmamış gibi serbest bırakıldı. Zengin olduğu için çok güçlüdür. Onun dayandığı şey zenginliğidir.

Edremit'te Şakir gibi çatışmalı bir kişi daha yok. Bu yüzden insanlar ondan oldukça çekiniyorlar; dediği her şey kabul ediliyor ve hiç kimse ona meydan okumuyor. Bunun için insanlar ondan çok korkuyor ne dediyse o oluyor. Edremit'te adeta bir lider gibi dolaşiyor daha doğrusu insanlar arasında bir ağa konumundadır. Bu sebeple, etrafındakiler genellikle onun iradesine karşı gelmekten çekiniyor ve sözlerine itaat ediyorlar. Kahvehanelerde, meyhanelerde ve hatta düğünlerde insanların arasına girerek yüksek sesle, *“benden kabadayısı varsa, çıksın bu meydana diye bağırdı”* ²⁰⁸.

Dolayısıyla Şakir, toplum içindeyken ve tavrını ortaya koyarken, kibirli ve küçümseyici bir duruş sergiler. Fakir insanlara üsten bakar bir de o'nda aşağılama eğilimi vardır. Onun sahip olduğu güç, mal varlığına dayanmaktadır. Zenginliği ve ağa olarak toplumda kazandığı konumu nedeniyle devlete karşı bile korkusuz bir tutum sergiler. İsteddiği şeyin gerçekleşmesi gerektiğinde gerek duysa veyahut arzu ettiği bir mesele varsa, devlet bile karşı gelse, üstünden gelir. Şakir, maddi gücünü kullanarak kendi adamlarını her ortamda etkili kılmıştır. Toplum da Şakir'e *“senden üstün yiğit Edremit'te ne gezer”* ²⁰⁹ cümleler söylenmektedir. Edremit'te, bazı kişiler dışında genel olarak diğer insanlar, Şakir'i kendilerinden üstün bir konumda görmüşlerdir. Yazar, Edremit halkının genel olarak zenginelere yönelik boyun eğme veya onları yüceltme eğilimine karşı çıkmıştır. Böylelikle toplumun zenginelere ve ağalara

²⁰⁸ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 96.

²⁰⁹ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 89.

yönelik bu tutumuna eleştirel bir yaklaşımla yaklaşmıştır. Toplum, Şakir'i kendilerinden üstün görmesinin nedeni, yalnızca elde ettiği maddi güçle sınırlı değildir. Şakir'in toplum önünde korku uyandıran ifadeler söylemesi yanı sıra tehditkâr bir tutum sergilemesi de çok etkili olmuştur. Mesele bir çayhanede topluca otururken, Şakir sinirlenerek bir şey söyledikten sonra, insanlar *"kimin haddine düşmüş, Şakir Bey"* demesi gayet normaldir.

Şakir karakteri, kasabanın zengin züppesi olarak tanımlanabilir; oldukça fazla para harcar. Kübra'ya zorla tecavüz eder ve Ali'yi öldürür. İnsanlar arasında bir ağa konumundadır. Şakir, bir katil, namussuz, yalancı, içki içmeye ve kadınlara düşkün bir karakterdir. Bu karakterin ne toplum için ne de kendi benliği için hiçbir faydası olmayan ve güzel ahlaki değerlerden yoksundur.

f) Hilmi Bey

Şakir'in babasıdır ve oğlu gibi güzel ahlaklardan uzaktır. Bu karakter kasabanın egemen sınıf olanlardandır dolayısıyla kasaba eşrafı temsil etmektedir. Aynı zamanda Edremit'in eski eşraf ailelerinden gelmektedir. Midilli İdadisi'nden mezun olmuş ve oldukça münevver bir adamdır. Onun için memleket tahsillilerden sayılmıştır. İnsanlar ona hürmet gösterir. İnsanlar ona saygı göstermeleri tahsil ettiği ilimden değil, sahip olduğu zenginlik ve maddi varlıklardan kaynaklanmaktadır. Yazar, bu karakter aracılığıyla kasabanın elit kesiminin ahlaki değerlerdeki çürümüşlüğü ve yaşam tarzını gözler önüne sermiştir. Eşrafın varlık sebebinin sadece maddi zenginlik olduğunu vurgulamıştır. Onların hakimiyeti, sadece paraya dayalı bir güç üzerine kuruludur. Bu karakterin özellikleri, eşraf sınıfının sahip olduğu gücün kaynağının sadece maddi varlık olduğunu ve bu durumun ahlaki değerlerden uzaklaşmalarına yol açtığını açıkça göstermektedir.

Hilmi Bey, okumuş ve oldukça münevver bir adamdır. Ahlaki değerlere sahip değildir. Burjuva sınıfını temsil etmektedir.

g) Ali

Yusuf'un arkadaşıdır ve Muazzez'e aşıktır. Ali babasının dükkânında çalışır. Şakir tarafından öldürülür. "Pek zengin ahlakı da melek gibi insandır²¹⁰". Şahinde Hanım parayı seven bir kadın olarak Ali kızı ile evlenmesinde bir mâni görmemektedir. Ali'yi sadece Şahinde Hanım iyi biri olarak görmüyor. "Yusuf da odan bahsederken, Ali kötü bir çocuk değildir. Parası var, malı da var. Ahlakı da mazbuttur"²¹¹. Bu karakterin amacı Muazzez ile evlenmek için çok emek sarf etmektedir. Edremit'te muhteşem bir düğün yapıp, Edremitliler kırık yıl unutulmayacak şekilde bir düğün hayalı vardır.

Ali, sadık ve içten bir arkadaş hem maddi durumu hem de mal varlığı mevcuttur. Ahlaki değerleri de sağlamdır. Ailesine ve topluma katkı sağlayan bir bireydir.

h) Hacı Ethem

24 yaşında genç ve çekici bir karakterdir. Giderken babası 20 yıl önce Hac ziyaretine giderken, kendisi küçük yaşta olduğu için yanlarında götürülmemiştir. Bu nedenle adı Hacı olarak kalmıştır. Maddi durumu iyi olmamasına rağmen, herkesten daha iyi giyinir ve gösterişli bir şekilde hayat sürdürmüştür.

Hacı Ethem, 24 yaşında genç ve çekici bir karaktere sahiptir. Otoriter bir kişiliği sahip ve çevresindekileri kendi arzularına göre yönlendirmeye çalışır.

i) Kübra ve Annesi

"Bu iki karakter Hilmi Bey'in evinde hizmetçi olarak çalışmaktadır²¹²". Kübra, Şakir tarafından tecavüze uğramıştır. Buna rağmen haklarını Şakir'den almamıştır. Kübra, Şakir tarafından yaşadığı travmatik bir olaya rağmen sessiz kalmıştır. Bir yandan Kübra'nın kalbinde Yusuf'a duyduğu büyük bir sevgi

²¹⁰ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 90.

²¹¹ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 89.

²¹² A.g.e, s. 54.

vardır. Ancak, Muazzez'in de Yusuf'a olan duygularını fark edince, sevgisini gizli tutarak uzak durmayı tercih etmiştir. Bu aile, yaşamlarını zorluklarla dolu bir yoksulluk içindedir. Bu aile, içinde bulunduğu maddi sıkıntılara rağmen, yaşadıkları zorluklara direnmiş ve birlikte anne kız olarak ayakta kalmıştır.

j) Hami Bey

Şakir'in avukatı olan Hami Bey, oldukça zeki ve bölgede tanınmış bir isimdir. Zenginliği ve ünüyle avukatlar arasında öne çıkan, kasabanın en çok iş alan hukukçu olma özelliğini taşır. Hami Bey, kendine has keskin ve güçlü bir ses tonuna sahiptir ve dikkat çekici bir mantıkla olaylara yaklaşır. Aldığı davalarda genellikle başarılı olur ve hemen hemen tüm davalarını kazanır. Ancak, bazen etik olmayan yollara başvurduğu da bilinir. Hami Bey'in farklı bir dünya görüşü vardır. Ona göre, savaşta olduğu gibi adalette de kazanmak için her türlü araç kullanılabilir. İfade değiştirmek, argo kullanmak, suçu/cürmü başkasının üstüne atmak, yalan şahitler bulmak veya düşük bir ödeme karşılığında suçu başkasına yüklemek gibi taktikler vardır. Bu taktikler Hami Bey'in sıkça başvurduğu incelikli yöntemlerdendir. Şakir ve Hilmi Bey'in en güvendiği Avukat Hami Bey'dir. Bahsi geçen avukat, aslında burjuva sınıfın avukatıdır ve o dönemdeki ağaların adamıdır. Benzer şekilde günümüzde olduğu gibi, o zamanlarda da ağalar için özel dava vekilleri bulunmaktadır. Mahkemede, Şakir, Ali'yi öldürdüğü durumla ilgili verdiği ifadeler bu şekildedir. *“Maktul Ali ile müvekkilim, birbirlerine düşman olmak şöyle dursun, bir tehlike karşısında birbirlerini kurtarmak için ölmeye koşacak kadar samimi ve fedakâr iki dosttular*²¹³. Bu ifadelerin ardından, hâkimi daha fazla ikna etmek amacıyla başka cümleler kurarak, katil olan Şakir'i suçsuz çıkarmıştır.

Hami Bey, bölgede tanınmış bir avukat olarak bilinen oldukça zeki bir kişidir. Farklı bir bakış açısına sahip olan Hami Bey, mesleği gereği ifade değiştirme, argo kullanma, suçu başkasına atma, yalan şahitler bulma veya düşük bir ödeme karşılığında suçu başkasına yükleme gibi taktiklere

²¹³ A.g.e, s.104.

başvurabilir. Hami Bey, şu anki ifadeyle burjuva sınıfın avukatıdır ve o dönemdeki ağaların müvekkilidir.

k) Yeni İzzet Bey Kaymakam

Salahattin Bey'den öldükten sonra, kasabaya yeni atılan kaymakamdır. *"Oldukça genç bir adamdır²¹⁴"*. Görevini başlar başlamaz evvela şehrin ileri gelenlerini hükümete çağırıp, onlara konuşmak, kendileriyle iş birliği etmek oldu. *"İzzet Bey'in kirli sarı saçları, biraz daha koyu bıyıkları, uzun ve kolları sahip olmakla beraber, donuk mavi gözleri vardır²¹⁵"*. Yaklaşık onun yaşı 35 beş civarındadır. *"Dilinde biraz Rumeli şivesi vardır"²¹⁶*. Fakat bir sebeplerden dolayı bunu belli etmiyordu. Rakı ve içki çok çok sever. Geceleri Hilmi beylerle beraber geçer. Yusuf'u katiplik görevinden alıp tahsildarlık görevini vermiştir. Aslında bu görev Yusuf'u ailesinden uzak tutması için verilmiş bir sorumluluktur.

İzzet Bey'in karakteri, zenginlerle iş birliği yaparak fikirlere karşı kazanç sağlar. Rakı ve içki içen, zalim bir kaymakamdır. Toplum için herhangi bir fayda sağlamayan, aynı zamanda ilkesiz ve amaçsız bir insandır.

4.2.2. Kürk Mantolu Madonna'da Kişiler

a) Raif Bey karakteri

Raif Efendi romanın asıl kahramanıdır. Raif Efendi, çocukluğundan beri çok kitap okuyan bir karakterdir. Okuduğu eserleri olaylarla, hayallere dalan ve bu şekilde kendine ayrı bir dünya oluşturmuştur. Normal hayat şartlarından uzak dolayısıyla farklı bir hayal dünyası vardır. Bu kişilik toplumdan, çevresinden, başta olmak üzere babasından ve arkadaşlarından hep uzak kalmıştır. Bu karakter okumayı çok sever bunun için kitaplarda karşılaştığı karakterler sanki gerçek hayatta karşılaşacağını tahmin etmiştir. Okuduğu romanların içindeki

²¹⁴ A.g.e, s. 179.

²¹⁵ A.g.e, s. 180.

²¹⁶ A.g.e, s. 181.

gibi olaylar yaşayacağını zannetmiş ve başından hüznü bir aşk hikâyesi geçmiştir.

Bu kahraman çok garip, önemsiz bir tip sahibi olmakla beraber ezik tavırlı bir kişi olarak romanda yer almıştır. Aynı zamanda Raif Efendi karma bir karakter tarafı da bulunmaktadır. Raif Efendi'nin karakteri eşleri istediği gibi gitmemiştir. Sevgiline çok sevmesine rağmen ondan ayrılmış ve Almanya'ya geri dönmemiştir. Daha doğrusu Almanya'ya gitme niyeti onda açıkça görünmemektedir. Mesleğinden çıkardıktan sonra, bir süre işsiz kalmıştır. Onun yaşadıkları sanki ruhunun parlaklığını yok etmiştir. Raif Efendi'nin kişiliği bir taraftan utangaç ve içi kapanıktır. Raif'in karakteri yaşadığı dönem ise çok zordur. Bir yandan işsizlik mücadelesi ve parasızlık sıkıntısı varken, hayal kırıklığı uğramış dolayısıyla sıkıntılar ona üst üste gelmiştir. Raif, hem maddi hem de manevi olarak baskının altında yaşamıştır. Sevdiği kadın Maria ise çok inatçıdır.

Raif Efendi'nin kişilik özellikleri “sessiz, sedasız, allahlık bir adamdır, kimseyi zararı dokunmaz”²¹⁷ bir kişidir. Çalıştığı şirkette çok sıkıntılarla karşılaşmasına rağmen, işten memnun kalmamasına rağmen, zamanı önem veren, çalışkan ve dakik bir karakterdir. Örneğin “sabahları tam vaktinde geliyor, öğle yemeğini odasında yiyor, akşamları, ufak tefek alışverişi yaptıktan sonra hemen evine gidiyordu”.²¹⁸ Özellikle “hasta zamanlarda da işini ihmal etmezdir”²¹⁹. Daha doğrusu Raif Efendi “makine gibi buraya geliyor, işlerini görüyor, anlayamadığımız bir itiyatla birtakım kitaplar okuyor ve akşamları alışverişini yapıp evine döner.”²²⁰

Raif Efendi, evde bile ailesiyle sohbet ortamına girmez. Çünkü ailesi sadece gündelik ihtiyaçlardan ve para meselelerinden bahsedilmektedir. Raif

²¹⁷ Sabahattin Ali, *Kürek Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2020), s.14.

²¹⁸ Sabahattin Ali, *Kürek Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2020), 15. Bütün alıntılar 104 baskısından yapılmaktadır.

²¹⁹ A.g.e. s. 16.

²²⁰ A.g.e. s. 17.

*“sanki cansız bir makine sabahleyin birtakım siparişlerle dışarı bırakılıyor, akşam üzere kolları dolu bir halde dönüyordu”*²²¹. Raif Efendi garip halleri ve tavırları sergiler. Mesele otururken sarsılmaz sükûnetiyle manasız resimler çizmiştir. Raif Efendi’nin çevresi onu anlamaması kendi içinde büyük bir etki yaratmıştır. Çoğu zaman çevresi başta olmak üzere ailesi onun hakkında konuşurken, istihfafla bahsedilmiştir. Buna istinaden bütün mesele, etrafındakilerin onu tanımaması, Raif şirkte olsun veya evde olsun kedisi ruhen yabancı hissetmesi için sebep olmuştur. O da kendini tanıtmak için herhangi bir teşebbüste bulunmamıştır. Raif, “ağzını açmadan yürüyen, karışında ses çıkarmadan çalışan, ne öğrendiğimi iyice bilmediğim halde, bana senelerce ders verendir”²²².

Raif Efendi, zaman gittikçe, o da değişen ve tuhaflaşan bir karakterdir. Örnek olarak “gece vakti, kar ve rüzgârda, تنها yollarda, göğsünü bağrını açarak saatlerce dolaşmak Raif Efendi’den beklenir bir şey değildir”²²³. Arma “insan ihtiyarladıkça böyle oluyor galiba çoluk çocuk ne kabahati vardır”²²⁴. Raif Efendi’yi gece vakti sokaklara düşüren, hayatının gayesizliği değil midir? “Dünyanın en basit, en zavallı, hatta en ahmak adamı bile, insanı hayretten hayrete düşürecek ne müthiş ve karışık bir ruha maliktir”²²⁵.

Raif Efendi’nin toplum ve aile baskısının etkisini bakacak olursak, Raif yaşadığı evde, ailesi tarafından hep baskı altında kalmıştır. Evde ne karısı ne evladı ne de onlarla yaşayan kayınbiraderleri hiç kimse çalışmamaktadır. Raif’i hiç kimse ona yardımcı olmamış tek başına bu büyük aileyi bakmıştır. Bütün bu yükleri çeken Raif Efendi olduğu halde, evde onun yokluğu ile varlığı müsavi gibidir. Birkaç kere kendi kendine konuşmuştur. “Ben onlar için hiçbir

²²¹ A.g.e. s. 27

²²² A.g.e. s. 29.

²²³ A.g.e. s. 31.

²²⁴ A.g.e.s. 31.

²²⁵ A.g.e. s. 33.

şey değilim, hiçbir şey değilim, senelerden biri aynı evde beraber yaşadık, bu adam kimdir diye merak etmediler” ²²⁶ . Raif Efendi için insanlar ona “hiçbir şey yapmadılar... Hiçbir şey... Hep ben... Hep ben...” ²²⁷.

Raif Efendi çocukken, sınıfta arkadaşları yapığı kabahat bile daima onun üzerine atılmıştır. Bu karakter kendine kurmak için hiçbir zaman cesur olmamıştır. “*Eve döndüğüm zaman bir kenara saklanıp ağlardım*” ²²⁸ demiştir. Aynı şekilde Raif Efendi “bir kadın herhangi bir şekilde hoşuma gidince ilk yaptığım şey ondan kaçmaktır” ²²⁹ . Onun garip tarafı hayatı boyunca “*hiçbir kadının, hatta annemin bile gözlerine dikkatle baktığım hatırlamıyorum*” ²³⁰ ifadesini söylemiştir. Raif Efendi, çocuktan beri roman, hikâye ve tarih kitapları okumayı çok sevmiştir. Ama babası bu durumdan memnun değildir. Hatta “*bazen romanları alıp atar, bazen geceleri odama ışık verdirmezdi*” ²³¹.

Raif Efendi, çocukluğundan beri yoğun bir şekilde kitaplarla haşır neşir olan bir karakterdir. Okuduğı eserlerle olayların içine dalan ve hayallerine kapılan Raif Efendi, kendine özgü bir dünya inşa etmiştir. İş yerinde zamanı önemseyen, gayretli ve disiplinlidir. Kendine dönük, içine kapanık ve sessiz bir yapıya sahiptir. Raif Efendi, kendi düşünceleri ve duygularıyla iç içedir bununla birlikte, duygusal ve hassas bir adamdır. Yaşadığı olaylardan ve çevresindeki insanlardan kolayca etkilenir. Maria Puder’e olan aşkı, onun duygusal dünyasını derinden etkilemiştir. Raif Efendi, kendini toplumdan soyutlamış bir şekilde yaşamaktadır. Bu nedenle, yalnız ve mutsuz bir insandır.

²²⁶ A.g.e s. 34.

²²⁷ A.g.e. s. 41.

²²⁸ A.g.e. s. 55.

²²⁹ A.g.e. s.55.

²³⁰ A.g.e. s. 55.

²³¹A.g.e. s. 45.

b) Maria Puder'in Karakteri

Maria Puder'in karakteri anlamak için aşk hikâyesini ile başlamakta yararlı olacaktır. Maria Puder, Raif Efendi gibi Berlin'de yalnızdır. Bu aşk hikâyesi Raif'in sergideyken *Kürk Mantolu Madonna* isimli bir resmi görmesiyle başlamıştır. Bu resimde, bütün dünya kadınlarının bir terkibi mevcuttur. Maria ise Raif'te herkeste bulunmayan bir hâl olduğunu sezmiştir. Bu sezgisine rağmen Maria'nın aradığı aşk adamı aslında Raif değildir. Maria'nın aramış olduğu aşk "bütün mantıkların dışında, tarifi imkânsız ve mahiyeti bilinmeyen bir şey. Sevmek ve hoşlanmak başka, istemek, bütün ruhuyla, bütün vücuduyla, her şeyiyle istemek başka... Aşk bence bu istemektir. Mukavemet edilmez bir istemektir".²³² Maria'nın aradığı kişi Raif olmamasına rağmen, Raif'le arkadaş olmuştur. Çünkü Maria farklı bir şekilde duruma bakmış dolayısıyla Raif'i de birinin idare etmesi gerektiğini düşünmüştür. Maria ile Raif farklı amaçlardan dolayı kurdukları bu arkadaşlık, zaman akmasıyla birlikte farklı bir boyuta ulaşmıştır. Bu boyutta önemli olan "ikimizde birer insan arıyoruz, kendi insanımızdır"²³³. Mühim olan herkesin istediği kişi bulmaktır. Öteki meseleler onların nazarında ikinci plandadır. İlk zamanlarda onları yaklaştıran, sevmekten ziyade daha çok "tecessüs" olmuştur. Bu tecessüs zaman gittikçe alışkanlık haline gelmiştir. Maria ile Raif'in birleştikleri noktalar var olsa da ayrı oldukları yerler de vardır. Örneğin hiç konuşmadıkları hususlar da mevcuttur. Fakat bu hususların ne olduğu ortaya konulmamış ve hiç konuşulmamıştır.

Maria "zatülcenp"²³⁴ hastalığına yakalanmıştır. Maria hasta olmadan önce ve bilhassa hastanede yatarken Raif'in ona gösterdiği ilgi, nezaket ve merhamet sayesinde Raif'i sevip sevmediğini idrak etmiştir. Çünkü Raif Efendi bu süreç içerisinde aşkını eylemlerle ispat etmiştir. Maria da "seni seviyorum... Deli gibi değil, gayet akli başında olarak seviyorum... Seni istiyorum... İçimde

²³² A.g.e s. 103.

²³³ A.g.e s. 95.

²³⁴ Göğüs sancısı, ateş, titreme, öksürük, vb. belirtilerle ortaya çıkan akciğer zarı yangısı, satlıcan.

müthiş bir arzu var... Bir iyi olsam... ne zaman iyi olacağım acaba?"²³⁵ gibi cümleler sarf etmiştir.

Roman ilerledikçe günler de gelip geçmiştir. Raif'e Türkiye'den telgraf gelmiştir. Bu telgrafta Raif'in babası vefat ettiğini yazılmıştır. Raif gitmek için hazırlık yapmaya başlamıştır. Maria Puder, Raif'ten evvel Berlin'den ayrılmaya karar vermiştir. Trenin hareket saati gelmiştir Maria trene tam binecekken Raif'e eğilerek "*nereye çağırırsan gelirim*"²³⁶ dedikten sonra tren sessiz sedasız kalkmıştır ve bir ay sonra annesiyle yine Berlin'e dönmüştür. Raif, Türkiye'ye geldikten sonra Maria ile sık sık mektuplaşmıştır. Yaz mevsimin tam ortasında Raif'e mektup yollamıştır. Bu mektupta Raif'e güzel bir haber vereceğini fakat bunu ancak gelince açıklayacağını söylemiştir. Mektupsuz geçen bir sürecin ardından, ilişkide bir kopukluk olmuştur. Raif, uzun zaman olmuş fakat Maria'dan haber almamıştır, mektuplar kesilmiştir. Ta ki Frau Döppke, Bağdat'tan Berlin seyahatini yaptığı sırada, Ankara'dan geçerken Raif'le buluşmuştur. Raif, Frau Döppke'ye Maria'nın hakkında bilgi almak için sorular sormuştur. Maria Puder'in Berlin'de ağır bir hastalık geçirdiğini, hamile olduğunu, kızının doğum sonrası "*teşrinievvelin*"²³⁷ başlarında hayatını kaybettiğini bildirmiştir. Maria Puder'in aşk hikâyesi burada sonra ermiştir.

Bu aşk hikâyesi Almanya'nın Berlin şehrinde yaşanmıştır. Maria Puder'in babası bir avukattır. Maria, babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Babasının bıraktığı parayla okumuştur. Harp esnasında hastabakıcılık yapmıştır. Akademiye devam ederken, para kazanmak zorunda kalmıştır. Aynı zamanda hem ressamlık hem de bir kulüpte şarkıcılık yapmıştır. Çalışmış olduğu çevrenin etkisiyle karşı cinse ve sevgiye olan güvenini yitirmiştir. Genç bir kız olmasına rağmen ruhen ve bedenen yalnız hissederek hayatını

²³⁵ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s.132.

²³⁶ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s.136.

²³⁷ Ekim ayı.

sürdürmüştür. Aşka olan bu güvensizliği, Raif Efendi'ye Delicesine âşık oluncaya dek devam etmiştir.

Maria Puder kendisini sorgulayan bir karakter olarak romanda yer almıştır. Maria'nın yaşantısına bakacak olursak çok düşünen ve sürekli kendisine sorular sorarak kafasını karışıklıklarla dolduran bir karaktere sahiptir. Örnek olarak *“kadının erkek karşısında her zaman pasif kalmaya mecbur oluşu... Neden? Niçin daima biz kaçacağız ve siz kovalayacaksınız? Niçin daima biz teslim olacağız ve siz teslim alacaksınız?”*²³⁸ Gibi birtakım sorular sorar. Özellikle kendine *“Niçin böyleyim, niçin diğer kadınların farkına bile varmadıkları nokta bana bu kadar ehemmiyetlidir”*²³⁹ sorusunu sürekli sormuştur. Hatta *“ben anormal miyim yoksa diğer kadınlardan daha normal olduğum için mi böyleyim?”* düşünüp kalmıştır. Ama sorunun cevabını aramasına rağmen bulamamıştır. Maria, acaba ben Raif'e âşık mıyım değil miyim sorusunu düşünürken, aslında âşık olmadığını hissetmiş ve bu duygusunu Raif'e anlatmıştır. Hâlbuki *“sana âşık olmadıktan sonra hiç kimseyi sevmeyeceğimi, bütün ümitlerimi terk etmek lazım geleceğini gayet iyi biliyordur”*²⁴⁰.

Bir taraftan Maria Puder erkekçe tavırlara sahip ve apaçık konuşan bir karakterdir. Aynı zamanda Raif karakterinde de biraz kadınsı özellikler vardır. Bu sebeple Maria, Raif'i gördüğü andan itibaren hoşuna giden bir şey bulduğuna hükmetmiştir. Maria farklı bir kadındır. Kendini şu şekilde tarif etmiştir; *“çok manasız kaprislerim, birbirine uymaz saatlerim vardır... Hülasa arkadaş olduğum kimseler için pek müziç ve anlaşılmaz bir mahlûkumdur”*.²⁴¹ Buna ilaveten Maria, küçük yaşta babasını kaybetmiştir ve annesiyle birlikte yaşamaya devam etmiştir. Yedi yaşında olmasına rağmen annesine destek vermiştir. Böylelikle hayatta yalnız yaşama itiyadını kazanmıştır. Evde

²³⁸ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s.93.

²³⁹ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), s.93.

²⁴⁰ A.g.e. s.115.

²⁴¹ A.g.e.s. 77.

bir erkek olmadığı için erkek tahakkümü görmeden, yani serbest olarak büyümüştür. Maria, mektepteyken/okuldayken hiçbir zaman erkeklerin önünde utanmamış ve ezilmemiştir. Hiçbir zaman onlardan bir iltifat beklememiştir. Erkeklerle arkadaşlık bile kurmamıştır çünkü karşı cinsi “aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsavî kuvvetlerle karşı karşıya gelmektense kaçmayı tercih ettiler”²⁴².

Maria Puder’in bakışı açısına bakacak olursak, Maria Puder karakteri bir ressam olarak romanda yer almıştır. Ressam olduğu için şahsına münhasır güzellik telakkisi vardır. Daima olaylara farklı açılardan bakmıştır. Mesela “bir kadınla sevişmeyi daha güzel... nasıl söyleyeyim... estetik değil... sonra ben tabiatı çok severim... tabii olmayan şeylere her zaman çekingen davranırım... Bunun için muhakkak bir erkeği sevmem lazım geldiğine inanıyorum”²⁴³ diyerek güzellik telakkisini ifade etmiştir. Maria Puder’in aşka farklı bakış açısı vardır. Ona göre aşk, “bizim tahlil edemediğimiz öyle bir histir ki, nereden geldiğini bilemediğimiz gibi, günün birinde nereye kaçıp gideceğini de bilemeyiz”²⁴⁴ bu cümleyle aşkı özetlemiştir. Bundan dolayı Raif’le arkadaş olarak kalmayı daha sağlıklı bulmuştur. Maria’nın ciddi ilişki yerine arkadaşlık ilişkisini tercih etmesinin nedeni şudur: “arkadaşlık devamlıdır ve anlaşmaya bağlıdır. Nasıl başladığını gösterebilir ve bozulursa bunun sebeplerini tahlil edebiliriz. Aşka girmeyen şey ise analizdir”²⁴⁵.

Maria Puder’in sevdiği yerlerden bahsetmek gerekir. Romanda geçen “Nebatat Bahçesi” Maria’nın çok sevdiği mekânlardan biridir. Nebatat Bahçesi’ne her zaman gitmiştir. Bilhassa yağmurlu havalarda gitmeyi tercih etmiştir. Nebatat bahçesi, ona Berlin şehrinin en güzel yeri olarak gelmiştir. Çünkü Nebatat Bahçesi, yağmurlu mevsimde “ziyaretçisi yok denecek kadar

²⁴² A.g.e. s. 93.

²⁴³ A.g.e. s. 94.

²⁴⁴ A.g.e. s.103.

²⁴⁵ A.g.e. s. 103.

tenhadır"²⁴⁶. Buna ilaveten bahçedeki "garip ağaçlar bana daima hasretini çektiğim uzak memleketleri hatırlatır... Onların alıştıkları yerden sökülerek buraya getirildiğini ve böyle suni tedbirlerdir"²⁴⁷. Romanda yer alan müzeler ve resim galerileri Maria Puder karakterinin sevdiği yerlerdendir ve bu mekânları ziyaret etmekten âdeta zevk almıştır. Operayı sevmiştir fakat farklı sebeplerden dolayı gitmeyi tercih etmemiştir.

Maria Puder'in annesi Alman olup, fakat annesinin inancı kitapta ifade edilmemiştir. Babası Praglı bir Yahudi'dir. Fakat daha Maria doğmadan önce, Katolik olmuştur. Maria, din itibarıyla babası gibi değildir, bilakis onun hiçbir dinle alakası olmamıştır. Yazar, Maria Puder karakteriyle ve diğer kişiliklerle toplumda yaşanan gerçekleri detaylı bir şekilde üzerinde durmuştur. Türk edebiyatında Maria Puder ve Raif Efendi gibi ölmez bir karakterler olarak değerlendirmek mümkündür. Maria kısa yaşamı boyunca hayatta gerçek aşka asla kavuşulamayacağını öğrenmiş ve bunu bilerek dünyadan gözlerini yummuştur. Yazar, dolaylı bir şekilde eski dönemdeki bazı aşk hikâyeleri nasıl yaşanır sorusunun cevabını vermiştir.

Maria'nın aramış olduğu aşk "bütün mantıkların dışında, tarifi imkânsız ve mahiyeti bilinmeyen bir şeydir."²⁴⁸ Puder, çevrenin etkisiyle karşı cinse ve sevgiye olan güvenini yitirmiş kadındır. Genç bir kız olmasına rağmen ruhen ve bedenen yalnızdır. Puder, kendisini sorgulayan ve sürekli kendisine sorular sorarak kafasını karışıklıklarla dolduran, erkekçe tavırlara sahip ve apaçık konuşan bir bayandır. "Arkadaş olduğu kimseler için pek müziç ve anlaşılmaz bir mahlûktur".²⁴⁹ Hiçbir zaman erkeklerin önünde utanmamış, ezilmemiş ve iltifat beklememiştir. Bu kadın şahsına münhasır güzellik telakkisi sahip olmakla beraber olaylara ve aşka farklı açılardan analiz yapmıştır. Bu kadına

²⁴⁶ A.g.e. s. 87.

²⁴⁷ A.g.e. s. 87.

²⁴⁸ A.g.e. s. 102.

²⁴⁹ A.g.e. s. 77.

göre aşk, “bizim tahlil edemediğimiz öyle bir duygudur”²⁵⁰ . Yedi yaşından beri annesine destek vererek, hayatta yalnız yaşama itiyadını kazanmıştır. Maria karakteri özgün, üzgün ve çekingen bir kadının timsalidir. Şahsına münhasır bir düşünce sahibi olup, fakat fikirlerini gerçekleştiremeyen bir karakterdir. Kimsesizlikten ve yalnızlıktan acısı çeken biridir. Bu karakter, düşünce yapısı, tavırları ve olaylara bakış açısıyla yola çıkarak, feminizmi benimseyen bir kadını temsil etmektedir.

c) Rasim Bey

Kürk Mantolu Madonna romanının anlatıcısıdır. Başkahraman olan Raif’in memuriyet yaptığı şirketten bir iş arkadaşıdır. Raif’in sessizliği, Rasim’in dikkatini çeker ve onu tanıdıkça sessizliğini ve hikayesini öğrenmeye çalışır. Ama Raif Efendi içe kapanık sessiz ve kimse ile iletişim kurmadığı halde Resim Bey’e “senelerce ders veren birilerindendir”²⁵¹. Ancak, zaman gittikçe ve Raif Efendi’yi daha yakından tanıdıkça içsel derinliğini ve hassasiyetini fark eder. Çünkü Rasim Bey, yeni tanıştığı insanlarla kolayca kaynaşabilir ve arkadaşlıklar kurabilir bir insandır. Rasim, okuma ve yazma konusundaki tutkusuyla kültürlü bir bireyi temsil etmektedir.

Rasim, romanın başkarakter olan Raif Efendi’nin Maria Puder’e duyduğu tutkulu aşkından etkilenir. Şimdiye kadar tesadüf ettiği insanlardan bir tanesi ve onun üzerinde belki en büyük tesiri yapmıştır. “Raif Efendi’nin ölümünden sonra, 20 Haziran 1933’te yazılan Raif Efendi’nin siyah kaplı mektup defterini okuyarak onun gizemli hayat hikayesini inceler”²⁵². Bu defter, *Kürk Mantolu Madonna* romanının temel kaynağıdır. “Ne zaman kendimle baş başa kalsam, Raif Efendi’nin saf yüzü, biraz dünyadan uzak, buna rağmen bir insana tesadüf ettikleri zaman tebessüm etmek isteyen bakışları gözlerimin önünde canlanıyor. Halbuki o hiç de fevkalade bir adam değildi. Hatta pek

²⁵⁰ A.g.e. s. 103.

²⁵¹ A.g.e. s. 29.

²⁵² A.g.e. s. 29.

alelade, hiçbir hususiyeti olmayan, her gün etrafımızda yüzlercesini görüp de bakmadan geçtiğimiz insanlardandır²⁵³.”

Rasim, diğer insanlar hakkında merak eden, etkilenen bir kişiliğe sahiptir. Yardımsever ve iyi ahlaklıdır ancak insanlara karşı önyargıları vardır. Kitap okumayı seven ve kültürlü bir kişidir. İnsanların psikolojisini anlama konusunda yeteneklidir.

4.3. Sabahattin Ali'nin Romanlarında Mekân ve Zaman

Her romanda ve her eserde çok önemli unsurlar bulunmaktadır. Karakterler, zaman, mekân ve olaylar gibi edebi eserin öğeleri temsil eder. Bu unsurlar arasında mekân önemli bir yere sahiptir. Mekân romandaki olayların geçtiği yerdir. Bazı durumlarda, mekân yazarın yaşadığı gerçek bir deneyimden esinlenmiş olabilir veya yazarın hayal gücüyle yarattığı gerçek olmayan bir yer olabilir. Romancılar, mekân kavramını derin bir farkındalıkla seçerek, mekânın etkileşim içinde olduğu unsurlarla bütünleşerek farklı bir metin oluşturulmasına katkı sağlarlar. Ayrıca romanda mekân gerçek bir yer olabileceği gibi, hayali bir yer de olabilir. Fakat ikisi birbirinden tamamen farklıdır. Örneğin, gerçekçi mekânın gerçek zamanla ilişkisi bulunurken, hayali mekân genellikle geniş ve açık bir atmosferle tanımlanır. Bu ortam, yazarın yaratıcılığını ve özgünlüğünü teşvik ederken, aynı zamanda okuyucunun merakını canlı tutar. “Sabahattin Ali'nin üç romanında geniş anlamda mekân önemli farklılıklar gösterir. Kuyucaklı Yusuf'ta mekân orta büyüklükte bir kasabayken İçimizdeki Şeytan'da büyük bir kenttir. İstanbul ve kimi semtleri mekânı oluşturur. Roman kahramanı Macide'nin Balıkesirli olması nedeniyle buradan da söz edilir. Kürk Mantolu Madonna'da ise yurt dışına taşır ve bu kez mekân Almanya'dır. Almanya'da kent Berlin'dir. Olayların bir kısmı ise Ankara'da geçer.”²⁵⁴. “Sabahattin Ali'nin

²⁵³ A.g.e. s., 7.

²⁵⁴ Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*, (Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Adana 2014), s.81.

romanlardaki mekân kavramı, coğrafi yer değişikliklerine rağmen, aynı fonksiyonel özellikleri koruyan tek bir yapı hüviyetiyle karşımıza çıkar. Bu mekân ister Kuyucak - Edremit ister Kadıköy- Şehzadebaşı, isterse Berlin-Ankara olsun; hepsi insanı sıkan, ezen ve onun iç ve dış uyumsuzluğunu, aykırılığını yansıtan bir niteliğe sahiptir.”²⁵⁵. Kürek Mantolu Madonna romanında dikkat çekici yerler bulunmaktadır. Özellikle Maria Puder’in Sevdiği Mekânlar dile getirmekte yararlı olacaktır. Örneğin romanda geçen Nebatat Bahçesi Maria’nın çok sevdiği mekânlardan biridir. Nebatat Bahçesi’nde çok zaman geçirmiştir. Nebatat Bahçe’sine yağmurlu havalarda gitmeyi tercih etmiştir. Nebatat bahçesi, ona Berlin şehrinin en güzel yeri olarak gelmiştir. Çünkü Nebatat Bahçesi, yağmurlu mevsimde “ziyaretçisi yok denecek kadar azdır. Kuyucaklı Yusuf romana gelecek olursak, “kasaba çok ayrıntılı tasvir edilir. Meydanlar, cami gibi yapılar üzerinde durulur. Selahattin Beylerin evi bayram yerindedir. Buradan ilk tasvirde de söz edilmiştir. Bu bayram yerinde daha sonra önemli olaylar yaşanacaktır. Romandaki pek çok olay buna bağlı gelişecektir. Örneğin Şakir burada Muazzez'e çevresini atacak ve Yusuf’tan dayak yiyecektir. Şakir’in Muazzez’i elde etme çabalarının altında bu dayanın intikamını almak yatar”²⁵⁶.

Berlin şehrinde yer alan Nebatat bahçesinin ağaçları “garip ağaçlar bana daima hasretini çektiğim uzak memleketleri hatırlatır... Onların alıştıkları yerden sökülerek buraya getirildiğini ve böyle suni tedbirler, ihtimamlarla yaşatılmaya çalışıldığını gördükçe biraz hallerine acırım”²⁵⁷ şeklinde açıklamıştır. Romanda yer alan müzeler ve resim galerileri ise Maria Puder karakterinin sevdiği yerlerdendir. Dolayısıyla bu mekanları ziyaret etmekten âdeta zevk almıştır. Buna ilaveten mekân olarak da Operayı sevmiştir fakat farklı sebeplerden

²⁵⁵ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 334.

²⁵⁶ Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış* (Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Adana 2014), s.82.

²⁵⁷ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019), s. 87.

dolayı gitmeyi tercih etmemiştir. Bir yandan Raif “*Kürk Mantolu Madonna*’da çerçeve vakanın mekânı Ankara, asıl vakanın mekânı ise Berlin’dir”²⁵⁸.

*Kuyucaklı Yusuf*ta romanında dikkat çeken bir yer daha var: Gavur Mahallesi. Çocuklar kavga etmek için Gavur Mahallesi’ne giderler. Bu yer, çocuklar için oldukça önemlidir. Diğer mahallede yer alan bir başka meydan da bulunmaktadır. Çocuklar, teravih namazından sonra bu meydana toplanırlar. Elllerinde iri sopalarla sokaklarda gruplar halinde dolaşırlar ve ardından Gavur Mahallesi’ne giderler. Bu meydan, çocukların toplandığı bir noktadır. Gavur Mahallesi, onlar için adeta bir savaş alanı gibi hissedilir. Sabahattin birçok eserlerinde ve özellikle romanlarında “*Türkiye’deki mekân, İstanbul ile Anadolu’nun köy, kasaba ve kentleridir. Ancak Anadolu, yazarın yaşadığı ve iyi bildiği Orta Anadolu ve Ege’yle sınırlıdır. Beyşehir, Çirkince, Edremit, Selçuk, Yıldızeli, İstanbul, İzmir Konya, Sivas adı geçen ilçe ve illerdir.*”²⁵⁹

4.4. Sabahattin Ali’nin Romanlarında Dil ve Üslup

Bazı yazarlar var ki ister kurgu ister gerçek ister üslup açısından olsun, bütün eserlerinde onları ayrı kılan bir tarz/metot gözlemek mümkündür. Bilhassa Sabahattin Ali ve Sudanlı yazar Tayyip Salih, toplumcu gerçekçilik yazarlardan olmaların nedeniyle kendi romanlarında dil ve üslup oldukça mühim bir mihver temsil etmektedir. Mesela Sabahattin Ali’nin eserlerine bakarsak, Anadolu insani ve yaşam tarzını iyi bir şekilde yansıtmıştır. Yazar, Anadolu’yu anlatırken, nasıl anlattığına da önem vermiştir. Kendi romanında şive ve halk dili sezmek mümkündür. “*Sabahattin Ali’nin dil konusundaki hassasiyetini halkın konuştuğu, anladığı dili kullanma prensibi ile açıklayabiliriz*”²⁶⁰. O, çağının duygu ve düşünce dünyasını romanlarında dili önem vererek, farklı

²⁵⁸ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 332.

²⁵⁹ Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, *Sabahattin Ali’nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*, (Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Adana 2014), s.73.

²⁶⁰ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 421.

karakterleriyle ve eşsiz üslupla bize yansıtmıştır. Sabahattin Ali'nin romanlarında dil ve üslup çok dikkat çekicidir. Kullandığı dil oldukça sade ve yalındır. Olayları anlatırken, herhangi birisiyle konuşuyormuş gibi rahat, doğal ve samimidir. Anlatacağı konuları, dolambaçlı yollardan ziyade, en etkili ve en kısa şekilde ifade etmeyi tercih eder.

Sabahattin Ali romanlarını sade ve anlaşılır bir dille yazdığı için herkes zevkle okunur. Bir gün, Marmaray ile Yenikapı'dan Erenköy'e doğru giderken, *Kürk Mantolu Madonna'yı* okuyordum. Yanımda oturan sarışın bir kız, *İçimizdeki Şeytan'ı* okuyordu. Onunla iki laf ettikten sonra, tebessüm ederek bana bir tavsiyede bulundu. "Mutlaka elindeki romanı bitirdikten sonra, bunu da oku, çok güzel" dedi. Tamam, anlamında başımı salladım ve o günden bu yana Sabahattin'in üslubunu ve anlatımı tarzını beğenmişimdir. Şu cümle anlatmak istediklerimi çok güzel özetler: "Üslup sorunları ve zevkleri *roman sanatın kalbinde değil, ama kalbine çok yakın bir yerdedir*²⁶¹". Türk edebiyatında dil ve üslup ile ilgili bahsederken, "Sabahattin Ali'nin, Türk dilinin önemli bir özelliği olan ikileme sisteminden hikâye ve romanlarında bolca istifade eder. Böylece anlatımına, konuşma dilinin akıcılığı, canlılığı ve sıcaklığı kazandırılmış olur"²⁶². Bir yandan dilin güzelliği ve niteliği konusunda çok başarılıdır. Dolayısıyla Sabahattin Ali'nin romanlarındaki kullandığı üslup çok dikkat çekicidir. Örnek olarak "haber niteliği taşıyan cümleler, okuyucunun dikkatini gereksiz tasvirlerle bölmeden doğrudan olaya nüfuz etmesini sağlar. Aynı tavır, bütün anlatıma hâkim bir seyir takip eder"²⁶³.

Sabahattin Ali dönemine göre çok sade bir Türkçe kullanmıştır. Cümleleri düz ve kısa konuşmalardan oluşturulmuştur. "Sabahattin Ali sade bir dil, yalın, duru, ama yoğun bir anlatımı seçmiştir. Ölçünlü dili kullanmayı her zaman önde tutmuş, ağız özelliklerini yansıtmayı tercih etmemiştir. Bununla birlikte, anlattığı

²⁶¹ Orhan Pamuk, *Saf ve Düşünceli Romancı* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), s. 9.

²⁶² Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 423.

²⁶³ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 421.

*konuların ve yaşamın gerektirdiği söz varlığına gereği kadar yer vermiştir*²⁶⁴. Genel olarak kendi eserlerinde anlatma ve betimleme iyi bir şekilde kullanmıştır. *Kuyucaklı Yusuf* romanı olsun veya *Kürk Mantolu Madonna* olsun büyük bir beceri ile yazmıştır. Bu bakımından Sabahattin Ali Türk edebiyatında diliyle ve üslubuyla çok anlam katarak münferit bir eser miras bırakmıştır. Bir yandan *Kürk Mantolu Madonna* roman baktığımız vakit Dostoyevski'ye bir dönük çizgisine yaklaşan bir yazarlık ruhu taşıyan gibidir. “Yazarın şahsi üslubunun belirlenmesinde devrinin, devrin aktüel fikir ve sanat hareketlerinin rolü olduğu kadar, içinde yetiştiği sosyal ortamın-başta ailesi olmak üzere ve onun genetik mirası üzerine kurulan mizacının da büyük etkileri vardır”²⁶⁵.

Sabahattin Ali'nin romanlarında en çok kullandığı kelime, diğer bir deyişle birleşik fiil, “tebessüm etmek”tir. Tebessüm etmek; gülmek, kahkaha atmak, bize neşe ve mutluluk veren şeylerdir. Ne zaman güler yüzlü bir insan görsek, bir şekilde bize de etki eder. Çünkü tebessüm etmek; yakınlık, hayranlık, nezaket ve muhabbet gibi çokça mana taşıyan bir eylemdir. Bazen bir cümle kurmadan dudaklarla konuşuruz; tebessümlerle isteklerimizi ve arzularımızı dile getiririz.

Hiç yürürken, dururken, konuşurken, sessizce kendinizi dinlerken “güçsüz bırakan böyle bir tebessümün karşısında hiç bulunmadınız mı?”²⁶⁶. Tebessümle birçok teklifi kabul ederiz, tebessümle birtakım şeyleri reddederiz. Tebessümün etkisiyle meftun oluruz, tebessümle iyi hissederiz. Tebessümle hayatımızı sürdürürüz. Tebessümden yola çıkarak birçok şair ve yazar, sevdiklerini nitelendirirken müthiş ifadeler/ibareler/cümleler kurmuşlardır. Tebessüm etmek, sevilen sözcüklerden ve eylemlerdendir. Tebessüm gibi bir kelimenin iç dünyamızda tesir bırakan bir yanı vardır. Sabahattin Ali de

²⁶⁴ Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış* (Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü Adana 2014), s.73.

²⁶⁵ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin İnsan ve Eser* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2016), s. 386.

²⁶⁶ Samipaşazade Sezai, *Küçük Şeyler*, s.20.

incelediğim ve incelemediğim eserlerinde tebessümü eksik etmemiştir. Cümlelerini oluştururken tebessümü birçok manada/anlamda kullanmıştır.

Samipaşazade Sezai, *Küçük Şeyler* kitabında tebessüm ile oluşan göz alıcı bir muhavere/diyalog kurmuştur. Hikâyede sevdâyı tebessümlerle ifade etmiştir: “O günlerden sonra her nerede görse, her nerede denk gelse, kendisine bu sevdalı tebessümle selâm verdiğiinden, bütün yaşamı bir tebessümle açılıyordu”²⁶⁷. Günlük hayatımızda hâl hatır sorarken nasılsın denildiği zaman iyi olmasak da “yalancı bir tebessümle”²⁶⁸ “iyiyim” deriz ama bazı sevdiklerimiz var ki “mahcup bir tebessümle”²⁶⁹ söylesek de anlarlar, çünkü onlar halimizi iyi anlayanlardır. Ne zaman “alakası olmayan bir tebessüm”²⁷⁰ edersek fark ederler. Bazı tebessümler, üzgün bir ifade taşmasına rağmen bazen değişir ve başka bir renk kazanır. Bizi mutluluğa sürüklemeyi “diyen bu tebessüm”²⁷¹ daima içimizde sevgi ve muhabbet uyandırır. Ne güzel sevdiğimiz insanlarla gülmek, onlarla sohbet etmek, gülerek sordukları soruları dinlemek “yüzlerinde nazik bir tebessümle”²⁷² yanıtlarımızı beklerken “mütebessim bir yüzle”²⁷³ cevap vermek adeta bize zevk verir. “Soluk ve çok ince dudaklarından bir tebessüm”²⁷⁴ yüzlerimizde bazen neşe, bazen hayret, bazen de dehşet uyandıran ifadeler resmeder. Nasıl bir duygu var mesela “dudaklarının kenarında hafif bir tebessüm”²⁷⁵ edenin kalbinde?

²⁶⁷ Samipaşazade Sezai, *Küçük Şeyler*, s. 20.

²⁶⁸ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 90.

²⁶⁹ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021) s. 111.

²⁷⁰ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021), s. 214.

²⁷¹ A.g.e.s. 113.

²⁷² A.g.e.s. 125.

²⁷³ SA.g.e.s. 196.

²⁷⁴ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*. (İstanbul: Rönesans Yayınları, 2021), s.8.

²⁷⁵ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*. (İstanbul: Rönesans Yayınları, 2021), s.15.

Sabahattin Ali, romanlarında tebessüm sözcüğünü sıkça kullanmıştır. Tebessüm kelimesini farklı cümlelerle ve farklı manalarla arz etmiştir. “Tebessüm”ü çokça kullanmasına rağmen her defasında ona yeni bir elbise giydirerek ortaya koymuştur. Bir tebessüm sözcüğüne bin farklı şekil verip sunan bir yazardır. Hikâye içinde hikâye anlatan, asık surattan tebessüm çıkaran yazar için sanki tebessüm sözcüğü *“ilkbaharın iç açan sabahının pembe sisleri içinde görünen gün doğuşu gibi bu gül rengindeki dudaklardan akseden tebessümde de uzaktan uzağa şaşkınlığını ve tutkusunu gösteriyordu”*²⁷⁶ cümlesindeki gibidir. İşte Sabahattin Ali’nin tebessümü hem günlük hayatta karşılaşılan hem de eserlerinde daima tekrar ettiği, kullanmaktan yorulmadığı, sıkılmadığı ve daima romanlarında yer verdiği bir kelimedir. Ali’nin tebessüm ifadelerinin arasındaki imgesel yakınlık hem güzel hem anlamlıdır. Örneğin *“tebessümlerle, ruhun bu selâmıyla, kalbin bu seslenişiyle karşılaşmıştı. Ruhunu mest eden o tebessüm, dudakları gibi gül renginde olan bulutlar arasına yayılarak, karşıdaki dağları süslüyor”*²⁷⁷ cümleleri, Sabahattin Ali’den esaslı bir tebessümdür.

4.5. Sabahattin Ali’nin Romanlarında İkilemeler

İkilemeler, ifadenin anlamını güçlendirmek amacıyla aynı kelimenin veya zıt anlamlı kelimelerin yan yana getirilip söylenmesidir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde tebessüm kelimesinin yanı sıra ikilemeleri de sıkça kullandığını keşfettim. Ne zaman yazdıklarına göz gezdirseniz ikilemeleri görmeniz mümkündür. İkilemeleri onun romanlarında bir simge, bir üslup/tarz olarak görünmektedir. İkilemeler günlük hayatımızda bol bol kullandığımız sözcük gruplarıdır. İkilemeler, Türkçede geniş yer bir yer tutmaktadır. Sabahattin Ali, romanlarında ikilemeleri çok kullanan bir yazar olarak karşımıza çıkmıştır. Aşağıdaki veriler, romanların sadece 1 ila 50 sayfaları arasındaki ikilemleri incelemektedir.

²⁷⁶ Samipaşazade Sezai, Küçük Şeyler, s. 20.

²⁷⁷ Samipaşazade Sezai, Küçük Şeyler, s. 21.

Kuyucaklı Yusuf'ta İkilemeler

İkilemeler	Sayfa numarası
<i>"Gözleri atının ıslak ıslak sivrilen kulaklarında²⁷⁸"</i>	5
<i>"Hafif hafif ıslık çalıyor²⁷⁹"</i>	6
<i>"Herkes nazarında yavaş yavaş bir şirret²⁸⁰"</i>	12
<i>"Gece yarısı, mışıl mışıl uyurken²⁸¹"</i>	13
<i>"Şaşkın şaşkın bakıyordu²⁸²"</i>	14
<i>"Havalar yavaş yavaş soğuduğu için odada oturur²⁸³"</i>	14
<i>"Odada tıpış tıpış dolaşırken²⁸⁴"</i>	15
<i>"Çocukların yanından ağır ağır çekildi²⁸⁵"</i>	20
<i>"Bu esnada seneler birer birer, ağır ağır, fakat durmadan geçiyordu²⁸⁶"</i>	22

²⁷⁸ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*. (İstanbul: Rönesans Yayınları, 2021), s. 5.

²⁷⁹ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*. (İstanbul: Rönesans Yayınları, 2021), s. 6.

²⁸⁰ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*. (İstanbul: Rönesans Yayınları, 2021), s. 12.

²⁸¹ A.g.e, s. 13.

²⁸² A.g.e, s. 14.

²⁸³ A.g.e, s. 14.

²⁸⁴ A.g.e, s. 15.

²⁸⁵ A.g.e, s. 20.

²⁸⁶ A.g.e, s. 22.

<i>“Uzun ve birbirine benzeyen seneler ağır ağır geçtiler²⁸⁷”</i>	24
<i>“Sallana sallana dolaşır²⁸⁸”</i>	24
<i>“Yusuf’la uzun uzun çekişmeye üşendi²⁸⁹”</i>	27
<i>“Sokaklarda küme küme dolaşırlar²⁹⁰”</i>	28
<i>“Pırıl pırıl parlıyordu²⁹¹”</i>	29
<i>“Elbiseleriyle ağır ağır sallanıyorlardı²⁹²”</i>	30
<i>“Yağlı yağlı parlayan uzun saçlar²⁹³”</i>	31
<i>“Evde hasta hasta yatan²⁹⁴”</i>	36
<i>“Uzun uzun baktı²⁹⁵”</i>	37
Toplam	18

Kürk Mantolu Madonna’da İkilemeler

²⁸⁷ A.g.e, s. 24.

²⁸⁸ A.g.e, s. 24.

²⁸⁹ A.g.e, s. 27.

²⁹⁰ A.g.e, s. 28.

²⁹¹ A.g.e, s. 29.

²⁹² A.g.e, s. 30.

²⁹³ A.g.e, s. 31.

²⁹⁴ A.g.e, s.36.

²⁹⁵ A.g.e, s. 37.

İkilemeler	Sayfa numarası
<i>“Parça parça elbiselerin içinde”</i> ²⁹⁶	8
<i>“Yer yer otomobil”</i> ²⁹⁷	8
<i>“Doya doya çime çekerek”</i> ²⁹⁸	8
<i>“Sık sık gördüğüm”</i> ²⁹⁹	9
<i>“Ara sıra bulamadığı bir kelimeyi düşünür”</i> ³⁰⁰ .	14
<i>“Kat kat yün fanilalar geliyor”</i> ³⁰¹	16
<i>“Uzun uzun seyretti”</i> ³⁰²	18
<i>“Tekrar tekrar, araştırılınca belki hiçbir tarafı benzemiyordu”</i> ³⁰³ .	18
<i>“Ara sıra, el alışkanlığı bir şeyler kararlıyorum”</i> ³⁰⁴ .	20

²⁹⁶ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019), s. 8.

²⁹⁷ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019), s. 8.

²⁹⁸ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019), s. 8.

²⁹⁹ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019), s. 9.

³⁰⁰ A.g.e, s. 14.

³⁰¹ A.g.e, s.16.

³⁰² A.g.e, s. 18.

³⁰³ A.g.e, s.18.

³⁰⁴ A.g.e, s. 20.

<i>“Kıkr fıkır gülmekten başka işleri yoktu³⁰⁵”.</i>	24
<i>“Sıkı sıkı ütöletiyor³⁰⁶”.</i>	25
<i>“Avaz avaz ağlamaya başladı³⁰⁷”</i>	35
<i>“Türlü türlü namılar altında³⁰⁸”</i>	43
<i>“Gizli gizli hazırlanıyorum³⁰⁹”</i>	44
<i>“Önümde tir tir titreyen insanlar³¹⁰”</i>	45
<i>“Uzun uzun İstanbul’da dolaştım³¹¹”</i>	46
<i>“Hayran hayran etrafıma bakınarak şehri dolaşmakla geçti³¹²”.</i>	47
<i>“Yavaş yavaş kitap okumaya çalışıyor³¹³”.</i>	49
Toplam	18

Sabahattin Ali, neredeyse ikilemelere yer vermeden yazmaz. Bir yazar, bir cümleyi çok tekrarlıyorsa ya da belli bir biçimde kullanıyorsa, onu ayıran

³⁰⁵ A.g.e, s. 24.

³⁰⁶ A.g.e, s.25.

³⁰⁷ A.g.e, s. 35.

³⁰⁸ A.g.e, s. 43.

³⁰⁹ A.g.e, s. 44.

³¹⁰ A.g.e, s. 45.

³¹¹ A.g.e, s. 46.

³¹² A.g.e, s. 47.

³¹³ A.g.e, s. 49.

bir üslup olarak değerlendirmek mümkündür. Sabahattin Ali'nin ikilemeleri kullanıp yansıtmayı, anlamsal boyutları bakımından başta olmak üzere, dilsel açıdan da yazarlığını gösteren bir tutumdur. Bir sözcüğü tekrarlamasını, yazarın düşüncesini ve duygusunu vurgulayan bir şekildir. Dolayısıyla tekrarlama olgusu, ikilemelerin çeşitlerini/biçimlerini iyi bildiğini ve yazarın ikilemeleri kullanmasındaki ustalığını büyük bir göstergesidir.

4.6. Sabahattin Ali ile Tayyip Salih Ortak Noktaları

4.6.1. Biyografi Açısından Ortak Noktaları

İki yazar arasında birçok benzerlik bulunmaktadır. İlk olarak, her ikisi de yurt dışında eğitim almıştır. Birisi İngiltere'nin Londra şehrinde öğrenim görmüşken, diğeri Almanya'nın Berlin şehrinde eğitimini tamamlamıştır. İkisi de İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkışı sırasında yetişkindir. Tayyip Salih, İngilizceye oldukça hâkim olup, Klasik Arap şiiri ve edebiyatında da büyük bilgiye sahiptir. Buna karşılık, Sabahattin Ali Alman dilini ve edebiyatını çok iyi bilmektedir. Sabahattin Ali, Almanca öğretmen olarak okullarda görev yapmıştır. Aynı şekilde, Tayyip Salih de liselerde öğretmenlik yapmıştır. Her ikisi de yaşadıkları dönemde muhalif yazarlar olarak tanınmışlardır. Dolayısıyla, her ikisi de otorite tarafından baskı altında kalmıştır.

Sabahattin Ali 1948'de ülkesinden ayrılmıştır; aynı şekilde Tayyip Salih de 1952'de İngiltere'ye gitmiştir. Demek ki iki yazar Avrupa'da kavuşma dönemine denk gelmektedir. Üstelik, her iki yazar da aynı yüzyılda yaşamıştır. Tayyip Salih, hükümet bursuyla İngiltere'ye gönderilmiştir. Benzer şekilde, Sabahattin Ali de yurtdışında dil öğrenimi almak için devlet tarafından açılan sınavı kazanarak Almanya'ya gönderilmiştir. Bu nedenle, Sabahattin Ali ve Tayyip Salih'in hayat hikayeleri benzerlikler göstermektedir. Her iki yazarın kültürel arka planları farklı olmasına rağmen, yaşamları ciddi benzerlikler taşımaktadır. Her iki yazar da kendi edebiyatlarına ve kültürlerine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Tayyip Salih, kaleme aldığı “Bunlar Nereden Geldi” başlıklı makalesi yüzünden yargılanmıştır. Sabahattin Ali, Kemal Atatürk’e yazdığı şiir sebebiyle hapse atılmıştır. Tayyip’in kitaplarının Sudan’da basılması ve satılması engellenmiştir. Onun nedeni politik bir güç olarak iktidara geçen İslamcılar *Kuzeye Göç Mevsimi* romanı “hoş karşılamadı farklı gerekçelere dayansa da romanı bütünüyle reddettiler”³¹⁴. Ali’nin romanlarına da iktidar yüzünden uzun yıllar piyasada yer verilmemiştir. İki yazarın eserleri bir zamanlar toplum hoş görmese de sonradan “sevildi ve nefret edildi, yerildi ve övüldü. Üniversitelerde okutuldu ve üzerine tezler yazıldı”³¹⁵. O dönemde pek çok kişi tarafından önemsenmeyen iki yazar, bir süre sonra herkes tarafından hayranlıkla okunmaya başlanmıştır. İkisi de hem öykü hem de roman bünyesinde eserler bırakmıştır. İkisinin siyasi görüşleri komünist düşüncelerle ilişkilendirilmiştir.

Tayyip Salih, Sudan’da muhafazakâr bir ortamda ve muhafazakâr yazarların etkili olduğu dini okullarda büyümüştür. Onun dostluk kurduğu insanlarda dikkat çekicidir. Örneğin, editör ve şair Tefik Sayih, Cezayir asıllı Fransız bilim insanı Profesör Arkoun, Afrikalı yazarlar Keith Sambrook ve James Currie ile M. François Mauriac gibi yazarlar, onun çevresinde yer alan kişilerdendir. Aynı şekilde Sabahattin Ali’nin muhitinde de münevver insanlar vardır. Mesela, Sabahattin Ali’nin arkadaşları Mehmet Ali Sel, Rıfat Ilgaz, Nihal Atsız ve Yaşar Kemal gibi yazarlar ve şairlerdir. Böylelikle iki yazarın bulunduğu çevre birbirlerine çok yakındır. Bahsi geçen yazarların birbirlerine benzemeleri sadece biyografi açısından değil, kaleme aldıkları edebi eserler bakımından da büyük benzerlik tespit edilmiştir.

4.6.2. Edebi Yönünden Benzerlikleri

Yazarlar sadece biyografi açısından değil, edebi yönleriyle de birbirlerine benzerlik gösterirler. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih hem kültürel hem de

³¹⁴ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 8.

³¹⁵ Tayyip Salih, *Kuzeye Göç Mevsimi*, çev. Adnan Cihangir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), s. 10.

coğrafi olarak farklı olsa da edebi açıdan benzerlikler gösteren önemli yazarlardır. Her ikisi de toplumsal meselelere değinirken, insanın iç dünyasını belirleme noktasında kendi eserlerinde derinlikler sunmuşlardır. İkisi de romancı olarak edebiyatta yer almıştır; birinin üç romanı varken, diğerinin üçten fazla eseri bulunmaktadır. Öykü yönünden de her iki yazarın birkaç eseri bulunmaktadır.

Yazarlar, romandaki dil ve anlatım tarzlarında birbirlerine çok yakındırlar. Örneğin, edebi eserlerinde dil ve tasvir gibi eylemlere önem vermişlerdir. Çünkü onlar *“sade bir dil, yalın, duru, ama yoğun bir anlatımı seçmiştir”*³¹⁶. Romanlarında yerel şive kullanmalarının yanı sıra akıcı bir dil de tercih etmişlerdir. Buna ek olarak *“anlattığı konuların ve yaşamın gerektirdiği söz varlığına gereği kadar yer vermiştir”*³¹⁷. Her iki yazar da insan psikolojisini ve iç dünyayı ayrıntılı bir şekilde tasvir etme konusunda başarılıdır. Toplumdaki sorunları ele alırken karakterler aracılığıyla insan doğasını ve insanın duygusal derinliklerini kurgulayarak anlatmışlardır. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih, kendi dillerine bağlı kalarak güçlü bir dil ve anlatım yeteneğine sahip yazarlardır.

Eski Sudan'ın yanı sıra eski Türkiye'deki sosyal, kültürel ve tarihsel dinamiklere derinlemesine eğilmeleri olmuştur. Daha doğrusu *“toplumu tarih içindeki yerine oturtmak, içindeki çatışmaları, ilerici ve tutucu güçleri fark ederek romanlar yazmışlardır”*³¹⁸. Eserlerinde ortak olarak aşk, hüzn, gurbet, kadın, köy, şehir müzik, yolculuk ve toplumcu gerçekçilik temaları işlenmiştir. Bunun yanında her ikisi de sosyal, politik ve kültürel konulara odaklanmıştır.

³¹⁶ Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*, (Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Adana 2014) s.73.

³¹⁷ Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*, (Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Adana 2014), s.73.

³¹⁸ Berna Moran, *Türk Romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a* (İstanbul: İletişim Yayınlar 2011), s. 54

Sabahattin Ali, Türkiye'deki sınıf çatışmalarını ve toplumsal baskıları anlatırken, Tayyip Salih, Sudan'ın sömürgeci geçmişini ve kültürel çatışmalarını işlemiştir. Aynı zamanda bireyin toplum içinde nasıl yaşadığı sorusuna cevap aramışlardır. Ali'nin Raif Efendi karakteri ve Salih'in Mustafa Said kişiliği, evlendikleri ve çocuk sahibi oldukları halde hem toplum içinde hem de evde yalnızdır. Bu iki karakter, sadece fiziksel varlıklarıyla değil, aynı zamanda düşünsel ve duygusal olarak da ayrı bir dünyada yaşarlar. Bu iki karakter, hayatlarını kitap okumak ve sevdiklerine mektup yazmakla geçirerek ömürlerini geçirmişlerdir. Romanda yaratılan karakterler birbirlerine çok benzemektedir. Erkek karakterler olarak "*Kuzeye Göç Mevsimi*"ndeki Mustafa Said ve *Kürk Mantolu Madonna'daki* Raif Efendi kişilikleri, gizemli insanlar olarak romanlarda yer almışlardır. Aynı şekilde, Binti Meczup adlı karakter ve Maria Puder karakteriyle de güçlü kadın karakterleri yansıtmışlardır.

Romantizm, her iki yazarın eserlerinde önemli bir akım olarak öne çıkar. Köyde veya şehirde geçen hikayelerde nostaljiyi işlerlerken, kasaba/köy, kent/şehir, zengin/fakir, yapay insan/doğal insan, yozlaşma/masumiyet, şehvet/aşk ve gurbet gibi konuları eserlerinde belirgin bir şekilde işlenmiştir. Bu temalar hem gerçekçi hem de kurmaca bir şekilde ele alınmıştır. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih, edebi açıdan birçok benzerlik gösteren yazarlardır. Her ikisi de kendi ülkelerindeki sosyal, politik ve kültürel konulara odaklanmıştır. Eserlerinde toplumsal adaletsizliği, aidiyet duygusunu, insan ilişkilerini ve kişisel özgürlüğü anlatmışlardır. Sonuç olarak, Tayyip Salih ve Sabahattin Ali'nin yaşadıkları farklı coğrafyalara rağmen, konulara yönelik yaklaşımları birbirlerine oldukça yakındır. Elbette, aralarında bazı farklılıklar bulunsa da her ikisi de kendi ülkelerinde ve dünya çapında büyük bir etki yaratmış ve edebiyata önemli katkılarda bulunmuşlardır.

SONUÇ

Toplumcu gerçekçilik uzun yıllar boyunca yaşanan toplumsal değişimlerden, ülkelerin sosyo-ekonomik ve siyasi devrimlerinden, savaşlardan ve toplumların kültürel tecrübelerinden etkilenmiştir. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih toplumcu gerçekçilik anlayışıyla eserlerini kaleme almış ve bu anlayışa edebî hayatları boyunca bağlı kalmışlardır. Toplumcu gerçekçilik hem Türk edebiyatında hem Sudan edebiyatında toplumsal meseleleri esas alan ve toplumdaki adaletsizliklere karşı olan mücadeleye destek veren bir akımdır. Türk edebiyatındaki toplumcu gerçekçilik, toplumdaki sorunları, eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri eleştirel bir gözle yansıtmıştır. Bu anlayış, halkın karşılaştığı zorlukları ve toplumsal değişimi anlatmıştır. Sudan edebiyatında da toplumcu gerçekçilik anlayışından etkilenilmiş olup bu tesir günümüze kadar devam etmiştir. Sudan'da sürekli değişen toplum görüşleri ve siyasetin duruşu toplumcu gerçekçilik romanının yazılması noktasında büyük bir etken olmuştur. Çünkü Sudan toplumu, kaygan ve her geçen gün değişen durumların yaşandığı bir toplumdur. Toplumdaki bu değişim, sanat ve edebiyat alanına da elbette yansımaktadır. Toplumcu gerçekçilik anlayışı, modern Türk ve Sudan romanında önemli bir yere sahiptir. Bu akımı destekleyen sanatçılar, eserlerinde insanı ve insan ilişkilerini merkeze almıştır.

Sabahattin Ali, roman alanında ürettiği eserler sayesinde toplumcu gerçekçilik akımının varlığını Türk edebiyatında güçlü bir biçimde sürdüren bir sanatçıdır. Sabahattin Ali, romanlarında gerçekçi ve toplumcu bir anlayış göstermiş, köy ve kasaba öykücüsü olarak bilinmiştir. Yazar, çevre betimlemelerinde ve psikolojik çözümlemelerde oldukça başarılıdır. Ezilen ve sömürülen insanların acılarına eserlerinde ışık tutmuştur. Sabahattin Ali eserlerinde Anadolu insanını ve bunların insanların yaşam tarzını iyi bir şekilde yansıtmıştır. Yazar,

Anadolu'yu anlatırken nasıl anlattığına da önem vermiştir. *Kuyucaklı Yusuf*'ta ve diğer eserlerinde köy sorunlarına yönelmiştir.

Modern Sudan romanında toplumcu gerçekçilik anlayışı birçok yazar tarafından benimsenmiştir. Ancak, bu akım Tayyip Salih ile belirgin bir varlık göstermiştir. Tayyip Salih, toplumcu gerçekçilik anlayışını yansıtırken hayal gücünden ve kendi deneyimlerinden yararlanmıştır. Yazarın eserlerinde Sudan'ı bir bütün olarak değil, yaşadığı Kuzey Sudan ve Hartum bölgesine odaklanarak ele aldığını söylemek mümkündür. Salih, kendi eserlerinde Sudan'ın sömürge dönemini ve bağımsızlık sonrasında meydana gelen Sudan'daki değişimleri anlatmıştır. Sudan toplumunun tarihini, kültürünü ve sosyal yapısını derin bir şekilde yansıtmıştır.

Ali'nin hayatını incelediğimizde, aslında yaşamını hapislerle ve savaşlarla iç içe geçirmiştir. *Kuyucaklı Yusuf* adlı eserin cinayet ile başlayıp cinayet ile bitmesi Ali'nin gerçek yaşamından izler barındırır. *Kuyucaklı Yusuf*'taki cinayet konusu Sabahattin Ali'nin eserlerinde sıkça vurguladığı konulardandır. Dolayısıyla bu durum, yazarın gerçek yaşamındaki zorluklarla paralellik gösterir. Karakterlerin yaşadığı içsel çatışmalar ve zorluklar yazarın biyografisinden izler taşır. *Kürk Mantolu Madonna* adlı eserinde ise Sabahattin Ali'nin Berlin'de geçirdiği iki yıllık öğrencilik yıllarının tesiri olduğu söylenebilir. Özetle Sabahattin Ali'nin eserlerindeki derinlik ve gerçekçiliği, kendi yaşamından ilham alarak oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Toplumcu gerçekçilik anlayışını benimseyen Salih'in hayatını ve edebî sürecini gözden geçirdiğimizde Sudan'ın tarihinin ve halkının yaşam tarzının yansımalarını eserlerinde görmekteyiz. Salih, psikolojik, sosyolojik, siyasi ve sosyal gelişmeleri eserlerinde başarılı bir şekilde işlemiştir. Salih, modern Sudan romanının en önemli isimlerindendir. *Kuzeye Göç Mevsimi*'ni Salih'in Londra'da geçirdiği yıllardan esinlenerek yazdığı söylenmektedir.

Romanda "karakter", en önemli unsurlardan biridir. Yazarlar genellikle kendi düşüncelerini karakterler aracılığıyla ifade etmiştir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde karakterler son derece dikkat çekicidir. Yusuf karakteri, insan

ilişkilerinde oldukça zayıf, içe dönük bir yapıya sahiptir. Yusuf, doğduğu yeri hiçbir zaman unutmamış, daima düşünceli ve dalgındır. Bu durum, onun içindeki aidiyet duygusunu belirler. Yusuf, muhafazakâr bir aileden gelir ve aynı zamanda fakir bir ailenin çocuğudur. Yusuf, ibadetlerle pek ilgilenmese de yardımsever ve iyilik yapan bir gençtir, topluma fayda sağlar. Muazzez, her şeyi bilmek arzusunu taşıyan biridir. Duygularını ifade etme konusunda zorlanan, üç kişi tarafından sevilen, ahlaklı, sabırlı ve yardımsever bir hanımdır.

Salahattin Bey oldukça hoşgörölü, saygılı, ahlaklı ve muhafazakâr bir adamdır. Şahinde Hanım, dedikoduyu seven ve kocasıyla sürekli anlaşmazlık yaşayan bir kadındır. Para, onun için her şeyden üstündür, Şahinde Hanım bu sebeple maddi değerleri manevi değerlerin önüne koyar. Şakir, kasabanın zengin züppesi olup insanlar arasında ağa konumundadır. Şakir, bir katil, tecavüzcü, namussuz, yalancı, içki içmeye ve kadınlara düşkün bir kimsedir. Şakir, topluma faydası olmayan ve güzel ahlaki değerlerden yoksun biridir. Hilmi Bey, okumuş ve oldukça münevver bir adamdır. Ahlaki değerlere sahip değildir ve burjuva sınıfını temsil etmektedir. Ali, sadık ve içten bir arkadaşır ve maddi durumu elverişli bir kimsedir. Ahlaki değerleri ve sağlam düşünce yapısıyla hem ailesine hem topluma katkı sağlar.

Hacı Ethem, otoriter bir kişiliğe sahip olup, çevresindeki insanları kendi arzularına göre yönlendirmeye çalışır. Kübra, tecavüze uğrayan ve hakkını alamayan bir kız, duygularını ifade etmekte zorlanan bir hanım olmakla beraber güzel ahlaklıdır. Hami Bey, bölgede tanınmış bir avukat ve oldukça zeki bir kişidir. Hami Bey, farklı bir bakış açısına sahiptir; mesleği gereği ifade değiştirme, argo kullanma, suçu başkasına atma, yalan şahitler bulma veya düşük bir ödeme karşılığında suçu başkasına yükleme gibi taktiklere başvurur. Hami Bey, burjuva sınıfının avukatıdır ve o dönemdeki ağalar onun müvekkilidir. İzzet Bey, zenginlerle iş birliği yapan, rakı içen, zalim ve ilkesiz bir kaymakamdır.

Raif Efendi, çocukluğundan beri yoğun bir şekilde kitaplarla haşır neşir olan bir karakterdir. Okuduğu eserlerle olayların içine dalan ve hayallere

kapılan Raif Efendi, kendine özgü bir dünya inşa etmiştir. İş yerinde zamanı önemseyen, gayretli ve disiplinli bir adamdır. Kendine dönük, içine kapanık, sessiz ve duygusal bir adamdır. Kendini toplumdan soyutlamış, yalnız ve mutsuzdur. Maria Puder, özgün, üzgün ve çekingen bir kadındır. Şahsına münhasır bir düşünce yapısına sahibi olup bununla birlikte fikirlerini gerçekleştiremeyen bir karakterdir. Maria; düşünce yapısı, tavırları ve olaylara bakış açısıyla feminist görüşlere sahip bir kadındır. Rasim Bey, diğer insanları merak eden ve onlardan etkilenen bir kişiliğe sahiptir. Yardımsever ve iyi ahlaklıdır ancak insanlara karşı ön yargıları vardır. İnsanların psikolojisini anlama konusunda yeteneklidir.

Tayyip Salih, karakterlerini hem kuzeyden hem de güneyden seçerek Batı ve Orta Doğu arasındaki çatışmaları ele almıştır. Kuzeyli ve Güneyli olarak adlandırdığı farklı karakterlerle romanın kişi kadrosunu çeşitlendirmiştir. Mustafa Said, içine kapanık ve hakkında çok fazla bilgi bulunmayan, gizemli bir insandır. Sudan kültüründen etkilenen ve Orta Doğu uygarlığını benimseyen bir kişidir. Mustafa, Kuzey (Batı) medeniyeti ile tanıştıktan sonra hem fikir açısından hem de yaşam bakımından bir değişime uğramıştır. Bu karakter kadınlara düşkündür ve cinsel ilişkilere tutkuludur. Mustafa Said, başarı açısından iyi biri olsa da ahlak bakımından yozlaşmıştır. Kuzey'den (Batı'dan) döndükten sonra, kendi toplumuyla uyum sağlamakta zorluk yaşayan bir insandır. Bu karakter, genel olarak birçok kişinin, birçok düşüncenin ve birkaç kültürün bir araya geldiği karmakarışık bir insandır. Binti Meczub, bir devrimcidir ve konuşulmaması gereken konuları rahatlıkla dile getirir. Güneyli/Sudanlı bir kadın olarak, erkeklerin yaptığı/söylediği her şeyi ben de yapabilirim diyen bir imaja sahiptir. Fatma Abdussadek, çocuğunun yaşaması için kendini çocuğuna fedakârca adayan dul bir kadındır. Bu kadının amacı, oğlunun tam anlamıyla olgun ve bilinçli yetiştirmesidir. Anlatıcının babası, eserde çok fazla vurgulanmamış ancak yardımsever, Kuran okuyan ve sıcakkanlı biridir. Hacı Ahmet, geleneksel değerlere bağlı tarihini ve kültürünü koruyan Güneyli/Doğulu kimseyi temsil eden mistik bir şahsiyettir.

Hüsna Binti Mahmud, devrimci bir kadını temsil eder. Hüsna, alışmış geleneklere karşı çıkan bir kadındır. O sadece devrimci bir kadın değil, aynı zamanda güçlü bir köy kadınıdır. Vaad Reyis, kendi düşüncesine göre hoş olmayan geleneklere karşı çıkarak tavır göstermektedir. Anlayışlı, yardımsever ve mizah yapabilen karakterdir. Vaad Reyis, köy halkının eski neslini temsil etmekle beraber entelektüel bir kişiliktir. Mahcup, çalışkan ve zeki bir kişi; birçok konuda fikir alışverişinde bulunulabilen ve insanlara nasihatler veren bir beyefendidir. Bir siyaset adamıdır ve partilerle iş birliği yapabilen biridir. Mahcup'un kadınlara karşı bakışı ise sağlıklı ve olumludur. Zeyn, fiziksel görünüm olarak yakışıklı değildir. Ama yardımsever ve sıcakkanlı bir insandır. İnsanlarla ilişkisi gayet iyi ve anlayışlı bir insandır. Tuhaf tavırlı fakat çok da saygılı bir insandır, neşeli ve komiktir. Naima, güzel ahlak sahibi, dindar ve muhafazakâr ailenin kızını temsil etmektedir. Ağırbaşlı, kibar ve akli başında bir hanımefendidir. Kültürüne ve dinine bağlıdır, toplum tarafından örnek alınan biridir. Hannen, mistik bir şahsiyete sahiptir; sürekli ibadet eden, dini görevlerine bağlı, dindar bir adamdır. Toplum onu Allah'ın salih kulu olarak kabul etmiş, ona ayrı bir makam vermiştir. Düşünceleriyle ve tavırlarıyla çevresine de pozitif bir enerji yaymaktadır. Sağır Aşmana, tek başına yaşar ve toplum tarafından dışlanmış bir kişidir. İmam, akıcı konuşur ve dilinin belagatiyle bilinir. Ahlaklı bir insan olmasına rağmen, çok da güvenilmeyen ve sevimsiz bir kişidir.

Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf'ta* mekân, orta büyüklükte Edremit kasabasıdır. Bu kasaba çok ayrıntılı tasvir edilmiştir. Meydanlar ve cami gibi yapılar üzerinde durulmuştur. *Kürk Mantolu Madonna'da*, olayların bir kısmı büyük bir kentte, Almanya'nın başkenti Berlin'de geçmektedir. Olayların bir kısmı ise Ankara'da yaşanmıştır. Sabahattin Ali'nin romanlarındaki mekân kavramı, coğrafi yer değişikliklerine rağmen, aynı fonksiyonel özellikleri koruyan tek bir yapı hüviyetiyle karşımıza çıkmıştır. Bu mekân ister Kuyucak Edremit ister Berlin-Ankara olsun; hepsi insanı sıkan, ezen ve onun iç ve dış uyumsuzluğunu, aykırılığını yansıtan bir niteliğe sahiptir.

Kuzeye Göç Mevsimi'nde Hartum şehri oldukça önemlidir, bu şehir romanın kahramanı Mustafa Said'in doğduğu yerdir. Aynı zamanda isimsiz anlatıcının da sık sık bulunduğu ve çalıştığı mekândır. Bu bağlamda, şehir, romandaki temaların ve karakterlerin gelişiminde merkezi bir rol oynamıştır. Londra ve Victoria İstasyonu da Mustafa Said'in hikâyesi için oldukça önemli yerlerdir, yazar Mustafa'nın hikâyesini bu mekânlar etrafında örmüştür. Mustafa, bu şehirde kadınlarla güzel vakit geçirmiştir. Kahire de mekân olarak oldukça önemlidir. Anlatıcı ortaokulu Kahire'de okuduktan sonra burs kazanarak Londra'ya gitmiştir. Salih'in diğer eseri olan *Zeyn'in Düğünü* adlı eserde mekân, yazarın doğum yeri Mervei şehrinin dolaylarıdır. Bu köyün arkasında kurak kumlar ve çöl varken köyün önünde ise Nil Nehri bulunmaktadır.

Sabahattin Ali'nin romanlarında dil ve üslup çok dikkat çekicidir. Kullandığı dil oldukça sade ve yalındır. Olayları anlatırken herhangi birisiyle konuşuyormuş gibi rahat, doğal ve samimidir. Sabahattin Ali'nin "tebessüm etmek" ifadesi eserlerinde daima tekrar ettiği, kullanmaktan yorulmadığı/sıkılmadığı bir ifadedir. Tayyip Salih, romanlarında dil ve üslubu, karakterlerin düşünce ve anlatım tarzını yansıtmak şeklinde kullanmıştır. Yerel deyimler kullanmakla beraber atasözlerine de yer vermiştir. Böylelikle romanın gerçekçiliği ve okuyucu üzerindeki etkisi artırmıştır. Salih, doğayı ve manzaraları tasvir ederken şiirsel bir dil kullanarak görüntüyü ve olayları net bir şekilde önümüze sermiştir. Okuyucuyu cezbeden cümleler kurarak bir atmosfer oluşturmuş ve eserlerine günlük konuşma dilini dahil ederek insanların aşına olduğu modern bir dil tercih etmiştir. Sabahattin Ali ve Tayyip Salih, edebî açıdan birçok benzerlik gösteren yazarlardır. Her ikisi de kendi ülkelerindeki sosyal, politik, romantik ve kültürel konulara odaklanmış; eserlerinde toplumsal adaletsizliği, aidiyet duygusunu, insan ilişkilerini ve kişisel özgürlüğü anlatmışlardır.

Sudan ve Türk edebiyatı arasındaki ilişki, Osmanlı döneminden başlamıştır. Bazı dönemlerde bağlar biraz kopmuş fakat son yüzyılda ilmî ve

edebî bağlar yeniden kurulmuştur. Sudan edebiyatından Türk edebiyatına, edebî ve dinî eserler çevrilmiştir. Tercüme edilen eserler arasında yoğun olarak romanlar ve dinî eserler yer almaktadır. Şiir türündeki eserlerin çevirileri ise oldukça sınırlıdır.

KAYNAKÇA

Ayyıldız, Esat. “Et-Tayyib Salih’in “Mevsimu’l- Hicre İle’Ş- Şemal” Adlı romanın tahlili. DTCF Dergisi, Sayı: 58.1, S. 662-689 (2018).

Bezirci, Asım. Sosyalizme doğru. Evrensel Basım Yayınları, İstanbul: 1996.

Belge, Murat. Marksist Estetik Christopher Caudwell Üzerine Bir İnceleme. Birikim Yayınları: İstanbul 1997.

Boran, Behice. Türkiye ve Sosyalizm Sorunları. Gün Yayınları. İstanbul 1968.

Eagleton, Terry. Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi, Çev. Utku Özmakas. İletişim Yayınları, İstanbul: 2019.

Erkman Akerson, Fatma. Edebiyat ve Kuramlar. İthaki Yayınları. İstanbul 2010.

Gorki, Maksim. Edebiyat Yaşamım. Çeviren Şemsa Yeğin. Payel Yayınevi İstanbul: 2007.

Hasan Türabi. İslam Dünyanın Geleceği. Çev: Âdem Yerinde, Sefer Turan. Ekin Yayınları. İstanbul: 2016.

Hasan Türabi. Özeleştirici ve Yenilenme Sorumluluğu. Çev: Vahdettin İnce. Ekin Yayınları. İstanbul: 2016.

Hasan Turabi. Dini Şiirler Çev: Leyla Şahin. Mana Yayınları. İstanbul: 2010.

Hasan Turabi. Hasan Turabi’nin Düşüncesinde Din ve Siyaset. Çev: Kamile Ünlüsoy. Fecr Yayınları. İstanbul: 2021.

Hasan Turabi. Namaz/ Fert ve Toplum Hayatındaki Etkileri Çev: Saim Eminoğlu. Kitapyurdu Yayınları. İstanbul: 2011.

Moussa Hissein Moussa. Tarihten Öte, Panafrikanizim. Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık, İstanbul 2023.

Kılış, Meryem. “Tayyip Salih’in “Kuzeye Göç Mevsimi” Romanında Oryantalist ve oksidentalist ve Bakış Açısı” Nüsha Dergisi. Sayı: 51. S. 97-116 (2020).

Kıvılcımlı, Hikmet. Edebiyatı Cedide’nin Otopsis Bütün Eserleri 12. Sosyal İnsan Yayınları. İstanbul: 2008.

Korkmaz, Ramazan. Sabahattin İnsan ve Eser. Kesit Yayınları. İstanbul, 2016.

Kutlu, Mustafa. Sabahattin Ali. Hareket Yayınları. İstanbul 1972.

Marx-Engels-Lenin. Sanat ve Edebiyat. Çev. Aziz Çalışlar. Evrensel Basım Yayın. İstanbul: 2006.

Moran, Barna. Türk romanına eleştirel bir bakış 2 Sabahattin Ali’den Yusuf Atılgan’a. İletişim Yayınları. İstanbul: 2011.

Moran, Berna. Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. Cem Kültür Yayınları. İstanbul: 1994.

Nasir İbrahim Abdallah Suliman. Sudan’dan Bir Şiir Esintisi. Kitapyurdu Doğrudan Yayıncılık. İstanbul: 2021.

Nasir İbrahim Abdallah Suliman. Sezai Karakoç, T.S. Eliot ve Abdullah Et-Tayyib’in Eserlerinde Medeniyet ve Kültür İlişkisi FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi. 2023.

Oktay, Ahmet. Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları. Bilim Felsefe ve Sanat Yayınları, İstanbul: 1986.

Pamuk, Orhan. Saf ve Düşünceli Romancı. İletişim Yayınları. İstanbul: 2011.

Pekparlatır, Selçuk. "Sudanlı Yazar Et-Tayyib Sâlih'in Hafnetu Temr Adlı Kısa Öyküsünün Teknik ve Tematik İncelemesi". Marife Dergisi, Sayı:20, 2020.

Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı. Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü. Adana: 2014.

Sabahattin Ali, Çakıcı'nın İlk Kurşunu (TEREKE) Bütün Yapıtları, Hazırlayanlar: Nüket Esen, Zeynep Uysal, Engin Kılıç, Olcay Akyıldız, Yapı Kredi Yayınları İstanbul, 2014.

Sabahattin Ali, Hep Genç Kalacağım. Hazırlayan: Sevengül Sönmez. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul: 2014.

Sabahattin Ali. Bütün şiirleri Bütün yapıtları. Haz: Atilla Özkırımlı, Yapı Kredi Yayınları. İstanbul 2015.

Sabahattin Ali. Dağlar ve Rüzgâr Şiirler, Remzi Kitabevi. İstanbul: 2019.

Sabahattin Ali. Değirmen. Remzi Kitabevi. İstanbul: 1935.

Sabahattin Ali. İçimizdeki Şeytan. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul: 2021.

Sabahattin Ali. Kağrı. Yeni Kitapçı İstanbul: 1936.

Sabahattin Ali. Kürk Mantolu Madonna. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2020.

Sabahattin Ali. Kuyucaklı Yusuf. Rönesans Yayınları. İstanbul: 2021.

Sabahattin Ali. Ses. Yeni Kitapçı. İstanbul: 1937.

Sabahattin Ali. Sırça Köşk. Remzi Kitabevi. İstanbul: 1947.

Sabahattin Ali. Yeni Dünya. Remzi Kitabevi. İstanbul: 1943.

Sezai, Samipaşazade. Küçük Şeyler. Can Yayınları. İstanbul: 1891.

Soyken, Ömer Naci. Edebiyat Sosyolojisi Kuram ve Uygulama. Kültür Sanat Yayın Evi. İstanbul: 2021.

Suçkov, Boris. Gerçekçiliğin Tarihi. Adam Yayıncılık. İstanbul: 1982.

Tayyip Salih. Kuzeye Göç Mevsimi. Çeviren Adnan Cihangir. Ayrıntı Yayınları. İstanbul: 2000.

Tayyip Salih. Zey'inin Düğünü. Çeviren Zeynep Nasilhan Önderoğlu. İnsan Yayınları İstanbul: 1895.

Tural, Secaattin. Modern Türk Edebiyatının 100'ü. OTTA 168. Ankara, 2018.

Tural, Secaattin. Modern Türk Edebiyatının 200'ü. OTTA 169. Ankara, 2018.

Turgut Koç, Celal. "Tayyip Salih'in Romanlarında Kadın Karakterler". Şarkiyat Mecmua Dergisi, Sayı 30, S. 71-89 (2017).

WA Thongu', Ngugi. Zihni Sömürge'den Azad Afrika Edebiyatında Dil Politikası. Çeviren Şebnem Nantu. Hece Yayınları. 2017.

Zeynep Eda Özcan. "Sabahattin Ali'nin Hikâye ve Romanlığında İnsan" (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi) 2010.

İnternet Kaynakları

Sudan Radyosu Tayyip Salih ile Yapılan Görüşme https://youtu.be/wJCrmymvI0c?si=9jWt9XamJu8n6_k 2020. [Erişim Tarihi: 12.12.2023]

El Cezire Arapça Kanalı, metnin dışında Kuzeye Göç Mevsimi romanı, Tayyip Salih'in belgesel filmi. <https://youtu.be/2eE5xGgQetQ?si=qj15pGGAr30KXa95> 2017, [Erişim Tarihi: 27.11.2023]

Duke Üniversitesi'nde gerçekleşen Tayyip Salih: Hayatı ve Edebi kişiliği söyleyişi <https://youtu.be/JHY5ATfd2jg?si=zKQYiWjy1JzyGuAD> 2015. [Erişim Tarihi: 09.12.2023].

Mohamed Reda Nasrallah, Tayyip Salih ile gerçekleştirdiği "Budur" adlı programda dile getirilmiştir. <https://youtu.be/IUYMPyKP3Lo?si=0PRmyYwGp6vdyZK> 1993. [Erişim Tarihi: 25.06.2023].

Kasan Ali Osman, S.24TV, Al-farak Söyleyişleri, 2018 https://youtu.be/75_1ijn0wVs?si=2Lxc0KQ28vggovy9 [Erişim Tarihi: 27.07.2023]

EKLER

Şekil 1: Sabahattin Ali

Şekil 2: Sabahattin Ali

